ÍRÁSTÖRTÉNET (III.)

Szekeres István (Budakalász):

Az ó-türk és a székely írás eredete Róna-Tas András és Sándor Klára elméletében

„Egy problémát nem lehet ugyanazzal a gondolkodásmóddal megoldani, amely a problémát előidézte" (*Albert Einstein*)

1.0 Bevezetés

Immár több mint fél évszázada foglalkozom egyetemes írástörténettel. A keleti ótörök és a székely írás kutatástörténetével Vékony Gábor könyve (1987) óta. Megállapítottam, hogy az arámi írásból több ok miatt sem származhatnak. Ezért a betűátvétel teóriáját elhagyva, rajzuk (grafémájuk) és hangértékük (fonémájuk) alapján piktogram előzményeik és betűképzésük ellenőrzésére irányultak gondolataim. Mert *csak a feladatnak megfelelő írástörténeti műveletek* adnak ***jól ellenőrizhető, hiteles eredményeket***.

Így jutottam el a történeti összehasonlító módszer kidolgozásához, amelyet a nyelvészetben alkalmazott hasonlósága miatt: ***történeti összehasonlító jeltörténeti módszernek*** neveztem el.

„A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE" (2008) könyvem főcímének is: „**Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába**" címet adtam, de kiadóm javaslatára a fő és alcím meg lett cseréve. Mert ki vesz meg egy írástörténeti módszertanra utaló könyvet?

Legutóbb „*A székely írás három ábécéjének történeti összevetése*" (2016) tanulmányomban, *hálós betűtörténeti táblázatban* foglaltam össze a székely írás (három ábécéje) betűinek történetét, hogy a hitelesen adatolt Nikolsburgi Ábécé ellenőrzött betűtörténeti előzményeivel összevetve, a Bolognai Rovásemlék és Telegdi János Rudimentájának már rontott, romlott és kicserélt betűit is bemutathassam.

A ***történeti összehasonlító jeltörténet módszerének*** oktató célú bemutatásával már több tanulmányban is foglalkoztam, mert annak ellenére, hogy a betűk piktogram előzményeinek rekonstruáló (helyreállító) írástörténeti műveletei egyszerű egyetemes írástörténeti összefüggések ismeretein alapulnak, — mégis úgy tűnik, hogy *kellő írástörténeti felkészültség híján,* műveleteinek alkalmazó készségével még a „*mértékadónak tartott*" kutatók sem rendelkeznek. Nemzetközi szinten sem.

Tanulmányomban ***Róna-Tas András*** ó-türk és székely, és ***Sándor Klára*** székely írás eredetét taglaló elméletét ismertetem *a történeti összehasonlító jeltörténet módszerével feltárt adatok* ***kritikai párhuzamba állításával***, Sándor Klára: „A SZÉKELY ÍRÁS NYOMÁBAN" (2014) könyve, és Róna-Tas András 2014. 04. 30.-án az ELTE BT. Karon: A SZÉKELY ROVÁSÍRÁS ÍRÁSTÖRTÉNETI HÁTTERE és A SZÉKELY-MAGYAR ÍRÁS ÍRÁSTÖRTÉNETI ÖSSZEFÜGGÉSEI címmel tartott előadása nyomán.

1.1 Az ótörök írás eredetét

a XIX. század utolsó évtizedétől turkológus generációk próbáltak bizonyítani. ***Vilhelm Thomsen*** már 1893-ban észrevette, hogy az Orhon feliratokban használt ótörök betűk nagyon hasonlítanak a kínai eredetű „tamgákra". Mégsem próbálták azonosítani az ó-türk betűk feltehető piktogram előzményeit a kínai piktográfiában.

Igor Alekseyeviç Batmanov helyi tamgákból és ideogrammákból próbálta levezetni az orhon-jenyiszeji írást. Sikertelenül. Az 1969-ben feltárt Issyk-kurgánban talált ezüstcsésze feliratában néhány ótörök betűvel hasonló rajzú grafémát találtak az i. e. 400-300 körüli időből, de a szkítának tartott, megfejtetlen felirat betűinek többsége az ótöröktől (is) teljesen idegen.

SIR GERARD CLAUSON: „*The Origin of the Turkish 'Runic' Alphabet*" (1970) tanulmányában régi szogd, görög, s a Pehlevi zsoltároskönyvben lévő betűket hasonított ó-türk betűformákhoz. Tanulmányát Dr. Erdélyi István javaslatára, nyelvünkre lefordítottam és közzétettem.

АМАНЖОЛОВ А. С. (Altaj Sarsenovič Amanžolov) kazak turkológus „*ИСТОРИЯ И ТЕОРИЯ ДРЕВНЕТЮРСКОГО ПИСЬМА*" (Az ótörök írás története és elmélete) c. tanulmányában (АЛМАТЫ 2003.) sorra veszi turkológus elődei próbálkozásait, majd a török nyelv hangfejlődésével párhuzamosan, a betűk grafémáinak fonéma összefüggéseiben próbál azonosságokat találni.

Hasonló képzésű ótörök hangok betűihez keres sémi és nem sémi „prototípus betűkből" származtatható azonos hangértékű betűket, amelyeket a saját elképzelése szerint karakterizál. Szoros „genetikai" kapcsolatot vél az *a, ä, ï, i, ö, ü* magánhangzók és a sémi *j, w* mássalhangzók grafémái között.

Folytathatnám még hosszasan a példákat, de már több tanulmányomban részletesen megtettem.

— Az ó-türk írás közvetlen előzményének a: „Шивээт Улаан" (Shiveet Ulaan) (V.-VI. szd.), a Татпар (Кутлык) (Tatpar (Kutlug) kagán emlékmű (581 - 582), és a Хуюс Толгой (Huis Tolgoy) emlékmű feliratai tekinthetők a VI.-VII. századból. (L: Szekeres 2008, 75-76.) Korábbról csak betűként még nem igazolható, magányos piktogrammákat („*tamgákat*") találtak a mongóliai sziklákon.

— Egy írás első fokon, piktogrammákból képzett betűinek történetét *épp oly pontossággal le tudjuk vezetni, mint egy számtani alapműveletet, ha rendelkezünk piktográfiájuk hitelesen feldolgozott szakirodalmának adatrendszerével, amelyből a betűk származtak. Valamint rendelkezünk az írástörténeti műveletek elvégzéséhez szükséges írástörténeti felkészültséggel,* amelyeket legutóbb „*A történeti összehasonlító jeltörténet módszerének írástörténeti műveletei az ótörök és székely írás kutatásában*" (2014) tanulmányomban foglaltam össze. Alkalmazását korábban: „*A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE*" (2008) c. könyvemben, a „*Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása*" (2013), és „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" (2016), tanulmányomban is ismertettem.

— A keleti ó-türk és székely betűátvételek valótlan, fiktív feltevéseinek paradigmaváltását eddig nem sikerült elérnem. ***Pedig***, az ó-türk és *a* székely írás betűinek *kínai piktogramokból képzésének ellenőrzése,* ***minden betű*** (!) ***esetében a kínai írástörténet szakirodalomban jól ellenőrizhető eredményeket ad!***

Laikus utánzóim úgy kerülik meg negyedszázad óta *a székely betűk származásához, bizonyításához szükséges módszer és írástörténeti szakirodalom alapos megismerését*, hogy a saját képzeletvilágukból adnak ráfogással mai nyelvünkön (!) — nem létező, nem azonosítható jelentéseket a székely betűk valótlan piktogram előzményeinek. A *székely és ó-türk betűk közös piktogram előzményei* és *más közös írástörténeti összefüggések és jelenségek* már eleve kívül esnek érdeklődésükön. Pedig a komplex bizonyítás fontos részei.

1.2 Róna-Tas András ó-türk íráseredet elméletét *Sándor Klára könyve* (2014) ***kitűnő összefoglalása részleteivel idézem***:

„A keleti türk írás története Róna-Tas rekonstrukciója szerint négy korszakra bontható. A törökök egy arameus eredetű, a szogdhoz és az arameus írás egy sajátos, az egykori Grúzia területén használt változatához, az armazihoz közel álló, de egyikkel sem azonos írást vettek át — az elmélet szerint szogd, az armazi és a törökök által átvett írás mehetett vissza közös ősre. Az átvett ábécében csak két *k*-t jelölő graféma lehetett, ez az arameusból származó sajátosság. Szintén az egykori arameus előkép megőrzött sajátossága volt, hogy az eredetileg minden bizonnyal csak három magánhangzót jelölő graféma volt az átvett ábécében: az *a – ä*, az *ï – i*, illetve a harmadik valamennyi labiális magánhangzó (*u, o, ö, ü*) jelölésére. Az írás történetének második szakaszában hoztak létre önálló jelet a magas labiálisok (*ö, ü*) jelölésére, és ekkor alakult ki a „páros" grafémák második sora is, három a mély, öt a magas hangrendű szavakban való használatra. A rekonstrukció szerint a „páros" grafémák egyike ugyanis piktogramból alakult ki: annak a két hangból álló szónak a sematizált rajzából, amit ejtéskönnyítővel együtt olvasott betű által megjelenített hangsor az ótörökben jelölt.

A mély hangrendű sorban az *ag* 'háló', *ay* 'hold', *at* 'ló' jelentés erősen stilizált rajzából vált a mély hangrendű sor (*g*), (*y*), illetve (*t*) grafémája, a magasban pedig az *eb* 'sátor, ház', *ed* 'tulajdon, vagyon', *el* 'kéz', *en* 'lejtő', *er* 'férfi, ember', szimbólumából a magas sor (*b*), (*d*), (*l*), (n), (*r*) grafémája. Két *k*-t jelölő jel is hasonlóan alakult: az *i* és *ï* környezetében álló *k* jele az *ik* 'orsó', az *o – u* mellett állóé az *ok* 'nyíl' piktogramjából (2. ábra).

2. ábra: A Róna-Tas szerint piktogramokból kialakított grafémák a keleti türk írásban

A harmadik fázisban jelent meg a (***z***) és az (***š***) graféma. Mivel a (***z***) jelét az (***r***)-ből, az (***š***) jelét pedig az (***l***)-ből alakították ki mellékvonalak hozzáadásával, Róna-Tas szerint arra következtethetünk, hogy az írást eredetileg átvevő török nép r-török (azaz a bolgárral, kazárral azonos típusú nyelvet beszélt, ebben sem *z*, sem *š* fonéma nem volt, a keleti türk feliratokat készítő törökök nyelvében viszont igen, így az ezeket jelölő betűket is létre kellett hozniuk. Ekkor kerülhetett az ábécébe a három mássalhangzó-kapcsolatot jelölő betű, nagy valószínűséggel szogd hatásra – ezek keletkezésére a valójában nem a török, hanem a szogd nyelv sajátosságai adnak magyarázatot. Az írás történetének utolsó fázisára rekonstruálja Róna-Tas a csak a jenyiszeji feliratokból ismert (*ë*). Illetve egy másik (*š*) jel megalkotását.

Róna-Tas András elegáns, és a kettős mássalhangzósor kialakulását a legvonzóbban magyarázó elméletét – elsősorban az első és a negyedik szakaszt illetően – részben valószínűleg újra kell gondolni Vasil'evnek az ázsiai és európai török írások összefüggéseit értelmező nézeteinek figyelembe vételével."

(Sándor Klára 2014, 73-74)

— **Róna-Tas András Professzor Úrnak** az ó-türk írás általam felsorolt kutatóikhoz hasonlóan, bőven vannak olyan bizonyítatlan és bizonyíthatatlan feltevései és ráfogásai, amelyekkel nem érthetünk egyet. Például:

„*A törökök egy arameus eredetű, a szogdhoz és az arameus írás egy sajátos, az egykori Grúzia területén használt változatához, az armazihoz közel álló, de egyikkel sem azonos írást vettek át — az elmélet szerint szogd, az armazi és a törökök által átvett írás mehetett vissza közös ősre.*"

Továbbá:

„*Az átvett ábécében csak két k-t jelölő graféma lehetett, ez az arameusból származó sajátosság. Szintén az egykori arameus előkép megőrzött sajátossága volt, hogy az eredetileg minden bizonnyal csak három magánhangzót jelölő graféma volt az átvett ábécében: az a – ä, az ï – i, illetve a harmadik valamennyi labiális magánhangzó (u, o, ö, ü) jelölésére. Az írás történetének második szakaszában hoztak létre önálló jelet a magas labiálisok (ö, ü) jelölésére, és ekkor alakult ki a „páros" grafémák második sora is, három a mély, öt a magas hangrendű szavakban való használatra. A rekonstrukció szerint a „páros" grafémák egyike ugyanis piktogramból alakult ki: annak a két hangból álló szónak a sematizált rajzából, amit ejtéskönnyítővel együtt olvasott betű által megjelenített hangsor az ótörökben jelölt.*"

Hiányolom Professzor Úrnak „*az armazihoz közel álló, de egyikkel sem azonos írás*" ***létezésének és átvételének*** (*feliratokkal, vagy bármi adatokkal*) ***igazoló bizonyítékait***. *Miként hiányolom a* ***„négy korszakra bontható" keleti türk írás*** *korszakolásának* ***idézetekkel bizonyító bemutatását is.*** **Mert: hogyan, miként írtak, ha a későbbre korszakolt betűk még nem léteztek az ótürk írásban? Ilyen abszurdumoknak** *nyomát sem találjuk a legrégebbi ó-türk feliratokban!*

— Írások történetét*, csak a kutatás módszerének megfelelő adatok egybevethető bizonyítékainak idézeteivel* lehet a hitelesség követelményével bemutatni. ***Fikciók bizonyíthatlan ráfogásaival — nem!***

— Róna-Tas András a „***páros grafémák egyikét***" is olyan „magánpiktogramokból" vezeti le, ***amelyekkel szintén az a baj, hogy az írástörténeti szakirodalomban az általa ráfogott jelentéseikkel*** **nem léteztek!** S így ***nem is lehet a szakirodalmában*** *történeti összehasonlítással*, ***hitelesen azonosítani létezésüket.***

Pedig, az elsőfokú betűképzés módja nem bonyolult. Ellenőrző próbájuk sem, mert a *betűk piktogram előzményeinek helyreállítása* (rekonstruálása) *a betűképzéssel épp oly ellenkező irányú írástörténeti*

művelet, mint a számtani alapműveletek próbái. Csak írástörténeti módszerekkel:

Amikor ***a betűk rajzát*** (grafémáját) ***a már azonosított*** (!) ***piktográfiájuk hiteles*** (!) ***szakirodalmában*** *piktogram rajzaként megkeresve,* ***akrofoniás*** (*szókezdő*) ***hangértéküket*** *a megtalált piktogram jelentésének* ***korabeli szavára*** (!) ***kiegészítjük a betűképző nyelven,— s a betűk*** ily módon ***rajzukkal és jelentésükkel helyreállított piktogram előzményét,*** *rendre* ***azzal a piktogrammal egybevetve azonosítjuk, amelyből betűként származtak.***

Amennyiben lehetséges! — mert ***a piktogramok rajzának és helyreállított jelentésének írástörténeti, szakirodalmi egyezése*** (egyeztetése!) ***igazolja csak a betű****k* ***származásának rendre hiteles azonosítását***.

— Ezért — ***mielőtt rátérnék*** **Róna-Tas András** „*piktogramokból kialakított grafémái hangértékeinek*” szakirodalmi összevetésére, — **engedtessék meg** a székely és ó-türk írás betűinek ***piktogram előzményükben azonosító*** *írástörténeti műveleteinek* rövid, összefoglaló ismertetése.

A „***Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása***” c. tanulmányom az alábbiakkal kezdem:

„Ábécék származásának hiteles ellenőrzése csak a betűk piktogram előzményeinek helyreállításával lehetséges oly módon, hogy piktogram előzményüket rendre abban a piktográfiában, azzal a piktogrammal azonosítjuk, amelyből származtak. Ezért e célra csak a piktogram előzményű rajzaikkal még azonosítható rajzú betűk alkalmasak. A már romlott (rontott) rajzúak már nem.

Betűk piktogram előzményű helyreállítása (rekonstrukciója) a betűalkotással ellentétes irányú írástörténeti művelet, amellyel nagyon fontos eredményekhez juthatunk:

1./ Ábécék származását, betűik hiteles történetét tudjuk írástörténeti adataik egybevetésével bizonyítani abban a piktográfiában, amelyből származtak.

2./ Történelemkutatásban a betűképzők nyelvét tudjuk bizonyítani, mert nyelvüket a nyelvükön megnevezett piktogram jelentések szavaiból képzett szókezdő, vagy véghangzó hangok, a betűk hangértékei őrzik! Nincs más feladatunk, mint a betűk rajzával és hangértékével helyreállítani (rekonstruálni) piktogram előzményű jelentésük hangértékadó szavait, amelyeket rajzukkal és jelentésükkel már piktogramként tudunk egybevetni forrásadatuk piktogramjaival, amelyekből származtak.”

Tehát: ***a betűknek nem csupán*** (a laikusságra jellemző:) ***azonos rajzú****, — hanem:* ***azonos jelentéssel is rendelkező*** (*piktogram*) ***előzményeit keressük*** a világ írásainak történetében!

Ehhez meg kell határozni*, hogy az elsőfokon képzett ábécé (írás) betűi a világ melyik piktográfiájából származnak*. Ezt úgy tudjuk megállapítani, hogy az ábécé sajátosan egyedi, legtöbb vonal rajzával alkotott betűk hasonmásait keressük a világ képírásaiban (*piktográfiáiban*). S ezek hangértékeit a korabeli betűképző nyelven kiegészítjük a megtalált azonos rajzú képjelek (*piktogramok*) jelentésére.

S ha rajzukkal és jelentésükkel egyeznek, akkor már nagy biztonsággal *kereshetjük a többi, csak egynéhány vonal rajzából álló betű képjel* (piktogram) *előzményét is ugyanabban a piktográfiában!*

Erre a „szondázó” célra a Nikolsburgi Ábécében még együtt jelen lévő: *ew* (ü), *us*, *v* (u), *tprus* betűket választottam rajzuk és archaikus jellegük miatt. S mert úgy véltem, hogy a „négylábú” *ew* (ü) és a *v* (u) betű egy és azonos képjelből származik. Így jutottam el egyetemes ismereteim alapján azonmód, a kínai írás ***Ku–wen*** (ó-képírás) ’*teknős*’ piktogramjához.

— A kínai szomszédság északi, steppei térségében, az egykor ott élő nép*ek* a kínaitól eltérő nyelvet (*nyelveket*) beszéltek. A *kínai kapcsolatok folyamán* a kínai piktogramok ismeretét *és használatát ténylegesen a rajzukkal és a saját nyelvükön megnevezett jelentések szavaival tanulták meg,* — s hagyományozták ismeretüket ***változatlan rajzaikkal*** nemzedékek láncolatán késő utódaikra.

Hasonlóan, ahogy a kínai írás átvételével a japán, koreai, vietnámi írás is kezdődött, majd később írásreformokkal tették lehetővé nyelvük pontosabb lejegyzését.

Nomadizáló életmódban ennek a lehetősége nem minden népnél volt adott, mert ***az átvétel, a megismerés földrajzi helyétől eltávolodva*** (elvándorolva) az átvett *piktogrammák* (képjelek) ismerete már ***a változatlanságukon alapult***. A steppei életmód széttagoltságában bármilyen változás (változtatás) az ismeretek hagyományának sérülését, megszakadását eredményezte. Ezért találtak (***találunk***) a közös előzményű múlt bizonyítékaként azonos rajzú kínai piktogramokat (képjeleket) a hunok, avarok és Árpád népe régészeti leletein. ***Műveltségük részeként*** olyképp hagyományozódott ismeretük nemzedékekről nemzedékekre, ***mint népmeséink*** és ***népdalaink keleti eredetének pentaton dallamvilága.***

Mert egy nép ismérveit nem csak a nyelve határozza meg! Régmúltú kulturális kapcsolataink épp oly meghatározóak. ***Népmeséink, népdalaink ősi dallamvilágai épp úgy velünk élnek, miként*** az Árpád-korban ismertek voltak ***a székely betűk kínai piktogram előzményei***. Erről tanúskodnak a Somogyvári Bencés Apátság mosdókagylóján, a vizsolyi Református templom falán és a Kassai Kőtárban őrzött

szarkofágon a 'juh', és még más piktogramok is. És erről a Nikolsburgi Ábécé összeállítója, aki a latin ábécé alapján kezdte a betűk sorrendjét ábécéjében. De — a felsorolásban „egy csoportba", egymás mellé kerültek a ligatúrák összevont betűiként olyan hangokat jelölő betűk is, amelyek azonos hangokat jelöltek.

Így kerültek egymás mellé a: ***e<u>ch</u>*** **(cs)** és az *'encź, e<u>nch</u>* **(ncs)**; a ***e<u>d</u>*** **(d)** és **a*n<u>d</u>*** igatúra; az ***e<u>zt</u>*** és az ***eſt*** ligatúra; az ***e<u>g</u>*** **(gy)** és az ***e<u>ng</u>*** **(ngy)** ligatúra; a ***e<u>p</u>*** **(p)** és az ***e<u>mp</u>*** **(mp)** ligatúra. Azonos hangértékeik miatt pedig a még ***e<u>sch</u>*** **(š)** hangértékű betűt az **ſ (š)** betűvel párosította.

De csoportosította az olyan betűket is, amelyek hangképzését hasonlónak vélte. Így kerültek egymás mellé a '***gy***', '***ty***', '***cs***' hangok jelölése miatt a ***e<u>g</u>*** **(gy)**, ***athy*** (aty) **(ty)** és az ***e<u>ch</u>e<u>ch</u>*** **(ecsecs) (cs)** hangot önmaga ligatúrájaként jelölő betű, miként az ***<u>v</u> <u>ee</u>*** **(ö)** és az ***e <u>w</u>*** **(ü)** magánhangzók betűi is.

A Nikolsburgi Ábécének nem csak két '***k***', de két '***a***' és két '**š**' (s) hangot jelölő betűje is volt! A többi „nikolsburgi" sajátságot már nem is említve, amelyek a későbbi romlott ábécékből már hiányoznak.

Azért alkothattak később már több romlott és kicserélt rajzú betűvel újabb és újabb ábécéket, mert már a Nikolsburgi Ábécé alkotását is a betűk helytelen használata provokálhatta ki, mert a latinbetűs írás átvételével a székely írás és betűinek ismerete is háttérbe szorult. Ami addig sem lehetett általános. Erre utal az ábécé végén az **ÁMEN** (***Így legyen!***) befejezés. (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

— A Nikolsburgi Ábécé betűinek hangértékjelölő írásmódja egyezik piktogram előzményű jelentésük szavainak szókezdő hangjelöléseivel a kancelláriai helyesírás *Kniezsa István által felosztott* ***IV.*** (1400 – 1526) ***korszakában. Vitathatatlanul bizonyítva***, hogy a Nikolsburgi Ábécé összeállítója ismerte még a székely írás betűinek piktogramelőzményű jelentéseit! ***<u>Mert ezek az írásmódegyezések másképp nem létezhetnének! S ez önmagában is elég a betűátvételek elméleteinek cáfolására.</u>*** (!)

A Kínával egykor ***szomszédos népek az átvett kínai piktogramok*** (*képjelek!*) ***korabeli rajzaiban őrzik átvételük időszakát***, mielőtt kikerültek (*eltávolodtak*) a kínai írás további fejlődésének folyamatából! ***Olvasatuk, megismerésük után*** *az északi, steppei népek esetében* ***nem kínai nyelve***(ke)***n, hanem a korabeli kapcsolatok folyamán megismert rajzukkal és jelentésükkel történt***. Függetlenedve a kínai nyelvű olvasatuktól!

Az erős kulturális kapcsolatokat bizonyítja, hogy a ***kínai Hun Fan*** (*Nagy Szabály*) ***elméletét ideogrammákban is megjelenítő alkotója, hun ideogrammáit*** egy észak-dél irányba tájolt ku-wen (*ó-kínai írás*) teknős piktogramból kivont (*kiemelt*) tájolt rajzrészekből alkotta meg. Amelynek hun eredetét az ordoszi hun arany fejdíszt észak-dél irányba tájoló két ideogramma-párja is tanúsítja. S amely hun ideogrammák jórészt függetlenek a kínai írás megfelelő piktogrammáitól. (L.: Szekeres 2008, 48-59)

Az átvett kínai piktogramok és a hun ideogrammák jelentésének autentikus bizonyítása *csak akkor lehetséges, ha betűket is képeztek belőlük!* **Mert *a betűk*** rajzainak (grafémáinak) piktogram-előzményű jelentéseit a betűk ***szókezdő*** (*akrofoniás*) ***hangértékeik őrzik*** (*alapesetben*) ***a betűképző korabeli nyelven*** (nyelveken), *— amit a jelentés teljes szavára kiegészítve, már az írástörténeti szakirodalmukban is a piktogram előzmény jelentéseként összevetve azonosíthatunk szakirodalmukban.*

— Néhány esetben a betűképző nyelv korabeli hangtörténetével is igazoltan, a jelentés szavának véghangzójával is képeztek betűket, mint az ó-türk ***r*²** (L.: No. 35.) és a ***g*¹** (L.: No. 47.) hangértékű betűk esetében, ***mert szókezdőként ezek a hangok akeleti ótörök nyelvekben még nem fordultak elő.***

De képeztek ***mássalhangzók szóközi hangkapcsolatával is hangértéket.*** Pl.: a székely e***nt*** betű (L.: No. 35.) esetében. Vagy véghangzóként úgy, hogy a jelentés „*athy*" (aty) szavát is leírta a Nikolsburgi Ábécé összeállítója a székely '***ty***' betű (L.: No. 20.) esetében.

— <u>Kell ennél hitelesebben ellenőrizhető adatrendszer?</u> — történeti és kulturális kapcsolataink törzsökös gyökérzetének autentikus bizonyítására? —

Elsőfokú (közvetlen) ***betűképzés esetén*** a betűk piktogram előzményeinek ***piktográfiáját*** mindig a legsajátságosabb, legbonyolultabb rajzú betűk grafémáival és hangértékükkel — a jelentésük szavának kezdőhangjával (akrofoniájával) ***keresve*** (szondázva) ***azonosítjuk*** (piktogramként) ***abban a piktográfiában***, ***amelyből*** (feltehetően) ***a többi***, egyszerű rajzú betű is származott. Ezért e célra a Nikolsburgi Ábécé betűi közül a következőket választottam: ***ew*** (ü), („us"), ***u***, ***tprus***. ***Amelyekkel***

negyedszázados írástörténeti olvasmányaim során más írásokban — az ótörök írások kivételével — nem találkoztam!

A bonyolult, sok vonalból álló, sajátságos rajzú betűk grafémájának egyezése piktogram előzményük rajzával, hangértékük egyezése a piktogram jelentésük szavának kezdőhangjával (*a betűképző nyelven!*), már elégséges bizonyíték arra, hogy a többi, csak pár vonal sajátos rajzából álló betű piktogram előzményét is ugyanabban a piktográfiában tudjuk egyeztetve azonosítani.

A csak néhány, 1-3 vonallal rajzolható egyszerű betűk rajzai (Pl.:) szondázó célra azért nem alkalmasak, mert a különböző piktográfiákból és az elhaló íráskezdeményekből származó, a székely betűkhöz hasonló, vagy egyező rajzú jelek jelentős számban előfordul(hat)nak.Ezért ezek a laikusok kedvencei. Pláne, ha jelentésüket, betűképző nyelvüket és hangértéküket sem ismerjük, csak a székely betűkhöz hasonló, vagy egyező rajzukat.

Piktográfiaazonosító szerepük nincs! Nem is lehet!

A szondázásra kijelölt betűk akrofóniás hangértékeinek sikeres ellenőrzése után már azon betűknek is meg tudjuk állapítani piktogram előzményét, amelyek hangértéküket *a betűképző nyelv hangtörténeti, vagy más sajátságai miatt*, nem akrofoniás (*szókezdő*), hanem ***véghangzó hangértékkel***, vagy ***szóközi mássalhangzók hangkapcsolatával*** képezték.

Az első fokon képzett betűk grafémáinak (rajzainak) és ***hangértékük kiegészítésével helyreállított jelentéseik szavainak — rendre meg kell felelni*** írástörténeti szakirodalmuk hiteles piktográfiájában megkeresett, egybevethető (azonosítható) piktogram előzményük rajzával és jelentésével a korabeli betűképző nyelven. Amelyből rajzuk (*grafémájuk*) és hangértékük (*fonémájuk*) is származott.

Ezért a piktogram helyreállítás (rekonstruálás) folyamán az is megállapítható, hogy ***a piktogram jelentések szavainak hangértékképző hangjai*** (*akrofoniái, vagy véghangzói*) ***és írásmódjai a betűképző nyelv hangtörténetének melyik időrendi „szakaszába" tartoztak.***

Mert minden nyelv ***hangállománya folyamatos*** (lassú) ***változásban van!*** Hangok megszűnnek, átalakulnak, és új hangok jönnek létre, mint honfoglalás után az Árpád-korban ***a c***, ***a ž*** (zs), *az* ***ö***, és *a* ***t'*** (ty) hang, *amelyek korábban nyelvünkben még nem léteztek!* (Tanulmányozásuk adataiként érdemes jól megismerni a legkorábbi szövegemlékeink szavainak korai, latinbetűs írásmódjait a Magyar Nyelv Történeti Etimológiai Szótárában.)

Ennek a székely írás betűtörténetében is megnyilvánuló példái, hogy a „közismert" székely '***c***' *betűnek* előkerült a már igen romlott Rudimenta ábécéjében a korábbi '***č***' (cs) hangértékű változata is! — mert a hangértékadó piktogram jelentés szavának szókezdő hangja **cs***előkéről* **c***előkére*, vagy **cs***igle* vesszőről (!) **c***igle* vesszőre változott! Amely ***cs*** hangnak 1241 után és 1400 és 1526 között a ***ch*** betűkapcsolat ***a kizárólagos hangjelölése!*** (A ***h*** hangot csak néhány esetben és korábban jelölte.)

Miként a Nikolsburgi Ábécében a ***ž*** (zs) betű hangértékjelölése: **ſ**, **s**, — *de* ***még jelölve van a korábbi š*** (*sch*) hangértékével is, mert nyelvünkben a hangértékadó kínai jövevény: **š***eng* (seng) szókezdő hangja **ž***eng*-re (**zs***eng*-re) változott. (L.: **s**eng-e > **zs**eng-e; **s**eng-ül > **zs**en-gül > **zs**endül.)

A német ***sch*** (s) megkülönböztető hangértékjelölés célja épp a szókezdő (*akrofoniás*) **š** ***hang vitathatatlan hangértékjelölése a Nikolsburgi Ábécében!*** — amely ***sch*** szókezdő hangjelölés csak német jövevényszavaink korabeli írásmódjában fordult elő. ***Sch*** *betűkkel szókezdő*, vagy *szóban előforduló* ***ž*** (zs) *hangot írásunkban* ***soha nem jelöltek!*** Az **š** hangot: **ſ**, **s**, **ʒ** betűkkel jelölték, miként a szókezdő ***ž*** (zs) hangot is szintén **ſ**, **s** betűkkel. A szláv jövevényszavak ***ž*** (zs) hangját ***z*** betűvel. (Érdekes olvasmány a TESz! Ajánlom mindenkinek, aki a székely írás történetével foglalkozik.)

A Bolognai Rovásemlékben az *Ambru***s**, *Déne***s**, *Kolo***s** név szóvégi ***š*** (s) hangja még az elsődleges képzésű ***š*** (s) hangértékű betűvel van jelölve. (Bővebben: Szekeres 2008, 135-137 No. 30. jelcikkben.)

Vagy az '*a***t** > *a***ty**' szó ***t*** > ***ty*** hangváltozása. L.: **1181**: ? *A***tt***a*; **1200**: ? az *A***t***a* személynevek régi alakja. De: **1350** k. már: *a*ti*a* (a***tj***a>a***ty***a). És: 1372 u./1448 k.: *a***ty***afiat*; *A***tty***am fÿa*; **1380** k.: *a***ty***afiu* (TESz)

Nem véletlenül van a Nikolosburgi Ábécében a '***ty***' betű hangértéke a piktogram jelentés hangértékadó '***athÿ***' („*aty*") szavával jelölve! A *'báty'* szavunk '***ty***' betűjének is az előbbivel azonos a 'ty' hang jelölése: „**bátya** 1369: ? *Bathya* hn." „1475 u.: *bathÿ* gr., *batÿa*" (TESz)

A székely írás betűinek „nikolsburgi" hangértékjelölései és piktogram jelentéseik szókezdő hangjelölései pontosan megadják latinbetűs írásmódjukkal azt a történeti intervallumot, amikor a Nikolsburgi Ábécé betűinek hangértékeit lejegyezték. Amiről később a „nikolsburgi" másolat készült.

Minél régebben történt a betűképzés, annál jelentősebbek (lehetnek) a betűképző nyelv szavainak ***akrofoniás*** (szókezdő) ***hangváltozásai.*** Vagy ***szókezdőként a hang még nem fordultak elő***, mint az ó-türk (keleti ótörök) betűképzés időszakában a ***g*** és ***r*** hang. Ezért véghangzó az ’e**g**>ég’ piktogramból képzett ’**g**[2]’ és a ’kočqa**r**’ (kos) piktogramból képzett ’**r**[2]’ betű hangértéke! (L.: Szekeres 2008, No. 10. és No. 35.)

Miként a székely írás betűinek képzésében is tetten érhetők a már példákkal említett és bemutatott módon olyan ***másodlagos hangértékváltozások***, amelyek a piktogram előzmény jelentésének változatlanságával tanúsítják a székely betűk piktogram előzményű jelentéseinek ismeretét a Nikolsburgi Ábécé alkotásának (*összeállításának*) korában. Mert a piktogram jelentés hangértékképző szavának a kezdőhangja: **š***eng* > **ž***eng* hangra változott, és követte a betű **š > ž** hangértékváltozása. Vagy a **cs***előke* > **c***előke*, ***cs****igle* > **c**i***gle*** szókezdő hangváltozás, miközben a szó jelentése változatlan maradt!

Legalább három-négy módon is cáfolva **(!)** *a székely és ó-türk írás betűinek átvételen alapuló, immár laikus paradigmáját!*

A No. 23. jelcikkemben vezettem le a kínai ’*jég*’ piktogramból képzett („**gy***eg*> **gy***ég*”) ’***gy***’ betűnek a hangértékét, és egy függőleges vonallal egyesített > ’***gy***’ betű, már másodlagos grafémáját. A székely > ’***h***’, valamint az ó-türk (keleti ótörök) ’***g***[1]’ hangértékű betűk elsődleges, és szintén másodlagos grafémáit.

Amely szintén cáfolja a székely írás betűátvételeken alapuló elméletét. Jól mutatva, hogy a betűátvétel paradigmájához ragaszkodók nem rendelkeznek alapos írástörténeti felkészültséggel kutatásuk tárgyában, mert ezeket az ó-türk és székely grafématörténeti változásokat meg sem említik. Nem ismerik azt a törvényszerűséget sem, hogy a több rajzrészből álló piktogramok ***betűként egységes rajzzá*** (*grafémává*) ***alakulnak***, fejlődnek. Mert betű több rajzrészből már nem állhat! A zavaróan tagolt, több részből álló piktogram rajzát betűként használva, egységes, tagolatlan grafémává kapcsolták össze.

<u>Betűátvétel esetén (!)</u> ***csak tagolatlan rajzú betűk átvételére lett volna lehetőség!*** A föníciai, és a belőle származó ábécék betűinek grafémái között nincsenek több rajzrészből álló betűk! Az arab betűket is csak diakritikus jelekkel látták el.

De cáfolja a betűátvétel lehetőségét a már említett ž (*zs*) betű két hangértékkel történt jelölése is a Nikolsburgi Ábécében: **ſ s** (*ž*) és **sch** (*š*). A Nikolsburgi Ábécé összeállítása (*alkotása*) korában a ’***zs***’ hanggal kezdődő szavaink szókezdő hangját többnyire még **ſ** és **s** betűvel jelöltük latinbetűs írásunkban. L.: 1456 k.: **ſ***engeketh* (zsengéket); 1244: **S***ydou* (zsidó); 1300 k.: **ſ***ydou* (zsidó). S mivel az **š** és **ž** hanggal kezdődő szavaink jelentős részének hangját is ugyanezzel a két betűvel jelöltük, — a Nikolsburgi Ábécé összeállítója (*alkotója*) **sch** (**š** (*s*) hangértékkel jelölte ***a betű elsődleges***, még š (*s*) hangértékét. Így látjuk még a Bolognai Rovásemlék *Ambru***s**, *Déne***s**, *Kolo***s** név szövégi **š** (*s*) hangjának jelölését.

Szókezdő **ž** (*zs*) hangot latinbetűs írásunkban ***sch-val sohasem jelöltünk***! (L.: TESz) S ez a kettős, **š** (*s*) és **ž** (*zs*) hangértéke a székely betűnek, szintén kizárlagos módon cáfolja a betűátvétel elméletét!

De, a székely írás betűátvétel elméletét cáfolja még az is, hogy a Nikolsburgi Ábécében a betűk ***hangérték jelölései egyeznek*** (*rendszerint*) azon piktogrammák jelentéseinek szókezdő (kancelláriai) írásmódjával, amelyekből a betűket a szókezdő hangjukkal (akrofoniájukkal) képezték. Ez pedig arra vall, hogy ***az írásmóddal jól azonosítható időrendben*** (*időszakban*) ***az ábécé összeállítója még jól ismerte a betűk piktogramelőzményű jelentéseinek szavait***, s a jelentések szavainak (*szókezdő, hangértékképző*) kancelláriai írásmódjával adta meg a betűk akrofóniás (szókezdő) hangértékét.

Feltüntetett ***ligatúrákban*** még olyan betűket is, amelyek a használatból vagy „kikoptak”, vagy már kevésbé voltak ismertek. Ezért van két ’***k***’ betűn túlmenően még két ’***a***’, két ’***č***’ (cs), és két ’***š***’ (s) ***hangértékű betű is*** a Nikolsburgi Ábécében.

Cáfolhatatlanul bizonyítva, hogy nyelvünk hangjainak megjelenítéséhez a szükségesnél több, a célnak megfelelő piktogram ismeretével rendelkeztek. S ez a Kárpát Medencében letelepült népalkotó néprészeink régészeti leletein már eddig is előkerült, és még Árpád-kori templomainkban is használatos piktogramm-hagyatéknak tudható be.

A „nikolsburginál” nem volt, nem lehetett *korábbi* „*ősábécé*”, mert az Árpád-kori piktogramhasználat és a Nikolsburgi Ábécé összeállítása és annak ÁMEN szóval történt lezárása a lehetőségét is kizárja! A székely betűképzés folyamatát, előzményeit az avarkori betűképzésben találjuk, találhatjuk meg.

A székely írás nikolsburgi betűinek piktogram előzményei három népalkotó néprészünk régészeti leleteiről kerültek eddig elő. Az ’*anya*’ piktogram, amelyből a közismert székely ’***a***’ betű származott, két koraavar-kori sírból is, miként az ’***e******b***’ (a ’***b***’ betű), a ’*jég*~***gy****eg*’ (a ’***gy***’ betű), a ’***r****ét*’ (az ’***r***’ betű) *kínai* (*eredetű*) *piktogrammái is*. (L. „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító*

összevetése” tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

A székely és az ó-türk (*keleti ótörök*) ***írás*** „***rokonságát***” ***bizonyítja***, hogy több azonos kínai piktogrammából képzett székely és ó-türk betű hangértéke csak azért különbözik egymástól, ***mert jelentésüket a keleti ó-türk és magyar nyelven megnevező szavaik szókezdő hangjai*** (*akrofoniái*) ***is különböztek egymástól.*** Ezért az azonos grafémájú, de különböző hangértékű székely és ó-türk betűket ***közös piktogram előzményük alapján*** a „**betűképzés keresztpróbái**”-nak nevezhetjük. ***S ezek szintén és kölcsönösen cáfolják a székely és ó-türk írás betűinek átvételeken alapuló elméleteinek mára már túlhaladott, laikus paradigmáit!***

S ehhez semmi köze annak, hogy az ó-türk (keleti ótörök) és a székely betűképzések időrendjei és földrajzi területei is eltértek egymástól. Mert a betűképzések egymástól függetlenül történtek!

A székely írás betűképzéseinek történeti előzménye a Kárpát-medencébe letelepült népalkotó néprészeink régészeti leletein előkerült ***piktogrammák rajzában és megőrzött jelentésükben van!*** Amelyekből a koraavar tárgyakon talált piktogramok és a rövid koraavar tárgyfeliratok tanúsága szerint — már a koraavar-korban nyelvünkön betűket képeztek. (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” tanulmányomban.

Végül a székely és az ó-türk írás betűtörténeti kutatásának rövid módszertani összefoglalásaként deklarálhatjuk:

Hitelesen ***csak autentikus forrásadatként létező*** (és bemutatható) ***írástörténeti adatokkal bizonyíthatunk betűszármazásokat oly módon,*** *hogy graféma és fonéma adataikkal piktogram előzményüket helyreállítva, írástörténeti szakirodalmukban piktogram előzményüket rendre megkeresve és azzal egybevetve azonosítunk. Amelyből betűként származtak.* De ez csak az „***alapvető***” művelet.

— Mert *vannak* *ezen kívül is* ***még — olyan összefüggéseket bizonyító szabályok és műveletek***, amelyek a betűtörténeti ellenőrzések eredményeit szintén hitelesítik. Mellőzésük pedig rámutat mindazokra a módszertani hiányosságokra és hibákra, *amelyek a feladathoz szükséges írástörténeti felkészültség hiányából, és ebből következően —* ***a pradigmaváltás elmaradásából fakadnak.***

Róna-Tas András a „*piktogramokból alakult*” grafémákra is csak ráfog olyan ***piktogram előzményű jelentéseket*** (nyugati ótörök nyelven?), — amelyek *Sándor Klára* szerint a magas és mély hangrendű betűk előzményeinek ugyan „*elegánsan*” megfelelnek. Csakhogy: Az ó-türk (a keleti ótörök) betűk piktogram előzményei ezekkel a ***ráfogott jelentésekkel nem léteztek!***

Pedig ***lehetséges piktogram előzményük történeti összehasonlító egyeztetése! —származásuk hiteles bizonyítása az említett írástörténeti műveletek elvégzésével***.

Az első feladat mindig annak a piktográfiának a szakszerű meghatározása, *amelyből a betűk származtak*. (L.: „A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE” (2008) 42-54. Könyvem ***a ZMTE honlapján***, a „*Digitális könyvespolc*”-*on* is olvasható.)

Rövid módszertani bevezetésem után idézem **Róna-Tas András** „piktogramokból kialakított grafémáinak” hangértékeikkel jelölt rajzait az ***általa*** *ráfogott piktogram jelentéseikkel,* **—** és ***valós származásuk történeti összehasonlító bizonyítását*** a kínai írástörténeti szakirodalom „*mértékadó*” sinológusainak írástörténeti idézeteivel.

Számozott betűtörténeti jelcikkeim könyvem (2008) megadott oldalszámain olvashatók, amelyekből összevetésre csak az érdemi részüket idézem. A ***jegyzetszámokkal megadott*** *írástörténeti forrásadatok* tanulmányom végén a „***Jegyzetek***”-ben olvashatók. Mert ***betűk származásának hiteles történetét csak hiteles írástörténeti forrásadatokkal lehet bizonyítani.***

1.2.1 **Róna-Tas:** 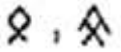 *eb* ’sátor, ház’.

Szekeres 2008, 161-163 **No. 52.:** Az ótörök ’***b****alïq*’ (hal) és a ’***b****itig*’ (betű) piktogram.

Kezdjük az **orhoni** **b²** betűvel.

A kínai ku-wen ’*hal*’ ***(Kyril Ryjik*** No. 16) > piktogram, ó-türk ’***b****alïq*’ (hal) szava alapján hangértéke akrofoniás **b²**. Mert: „***b****alïq, balaq* Fisch ‖ balık” (AltGramm.) (A piktogram/ideogramma jelentések ó-türk betűképző szavainak hangrendje és a belőlük képzett betűk hangrendi harmonizálása között nincs mindig összefüggés. Bizonyítása Szekeres 2008, 61-62.)

A **jenyiszeji** **b²** hangértékű betű rajza egyezik ***Bernhard Karlgren*** 1957, No. 475, **d**-vel jelzett (és az *e, f, g*) rajzával. [267] Azok *egyszerűsített* változata:

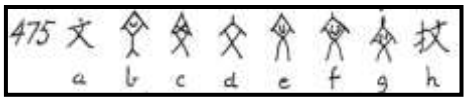

475 a—g. * *miwƟn / miuƟn /* ven rajzolt vonalak, minta (Yi); csíkos (Su); dísz, díszes (Sï); ***írásjegy*** (Tso); irodalmi termék, irodalom (Lunyü); kiművelt (Sï); civil (mint a katonai ellentéte) (Sï); díszít (Lunyü: a Song iskola itt *miuƟn* -t olvasott, de a Ts'ieyün és a Sïwen nem); kölcsönzés a j. részére (Su). Gls. 1068, 1755. b. Jin csont (A 1: 18,4), c. Jin csont (A 4: 38,2), d. Jin csont (A 1: 11,1), e. Jin (inscr. 3), f. Jin (inscr. 15), g. Csou I (Kr. e. 1027—900) (inscr. 69). ***Az írásjegy*** egy tetovált mellkasú férfit ábrázol. Már a Jin korban vannak azonban rövidített alakok, mint a fenti **d.**"
Kyril Ryjik No. 18 (VEN): [268]

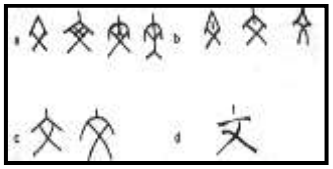

„VEN: (I) Vonalak, erek (fa, kő), rajzok. (2) ***egyszerű ideogrammák*** (a zi- vel szemben szemantikailag elválaszthatatlanok) kiterjesztéssel: kínai karakterek. (3) Írott darab, ***írás***, *szöveg*. (4) Irodalmi alkotás: (tág értelemben) próza, vagy költészet, (szűk értelemben) próza." *Különös figyelmet érdemel* a *c* változat. A jobbra 90º -al eldöntött betűváltozatok (l. No. 53) ebből származnak. (A félkövér és dőlt betűk figyelemfelhívó kiemelései tőlem.)

A betű hangértéke a kínai ’***írás***, ***írásjegy***’ jelentésű piktogram ó-türk ’***b****itig*’ szava alapján: akrofoniás (szókezdő) **b²**. Mert: „*bitig, ptig* br. Schrift, Geschreibenes, Buchstabe, Brief, Testament, Buch ‖ yazı, harf, mektup, kitap" (AlttGramm)

Tehát a kínai > > ’*hal*’ piktogramból származó orhoni ó-türk betű hangértéke a ’**b***alïq*’ (hal) jelentés szava alapján: **b²** A kínai ’***írás***, ***írásjegy***’ jelentésű piktogram ó-türk ’***b****itig*’ szava alapján szintén: **b²**

Róna-Tas András *eb* ’sátor, ház’ ***jelentés ráfogása*** a **b²** hangértékű betűk piktogram előzményére ***nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.2 **Róna-Tas:** *ed* ’tulajdon, vagyon’

Szekeres 2008, 116-118 **No. 20.:** Az ’**a**t’ (>’**a**ty’ ~ ’**a**pa’), és az ótörök ’**d**ädä’ (apa) piktogram.

„A nemek fej-jelzőkkel történő jelölésmódja az uráli Irbit-parti sziklarajzoktól jól követhető kelet felé, ami a világ kultúrtörténetében talán páratlan jelenség. A kézben tartott bot (ág) jelképével széken ülő „atyák" kereszttel jelölt feje, az „atya" fogalom jelképe, szimbóluma. A mongóliai sziklarajzok „atyáinak" fejeit („atyakeresztjeit") szemantikai változatosságukban látjuk:

„Van hegyes süvegben jogart tartó, és nyílhegy-fejű, aki vállán átvetett bottal ágat tart, de a másik kezében is bot van. Van, aki gömb-lábú (jogarral jelölt?) széken ül. Két feltartott keze ág (?) mérlegével egyensúlyoz. Talán bíró. Kettéosztott fején egy harmadik kéz van. És vannak ágat tartó, atyakereszttel jelölt fejűek. Mind valamilyen társadalmi szerepkört fejeznek ki. ***Közös jellemzőjük a bot, a kéz és lombos ág. A hatalom jelképei.*** Egyébként ősi jelkép lehet." (Szekeres 2008, 116)

Hosszú „***vándorútját***" hun régészeti leletek övcsatjain kísérhetjük a székely kopjafák fejrészének ma is használatos atyakeresztjéig. A közös piktogram előzményű betűk az ó-türk és a székely írás történetében *egymás igazolásai*. Az egyik betűt ó-türk nyelven, a másikat magyar nyelven képezték ugyanabból a piktogramból, mert piktogram előzményű rajzaik (grafémáik) és jelentéseik egyeznek.

A nikolsburgi ’*and*’ ligatúrában az ’at > aty’ az „alapjel". Hangértéke betűként: akrofoniás **a**,

amelyhez a ’**d**’ betű (No. 2.) ferde (jellemző) mellékvonalával csatlakozik: Az ’*n*’ hang nincs jelölve! A ligatúra feloldásában a „zavart” az okozhatja (ha rajtam kívül bárki is foglalkozott a ligatúrával), hogy az **a** betű rajza majdnem egyezik a székely **b** betűvel, ezért e ***második* a** *betű*t az ismert székely feliratokban (talán) nem is használták. (Feliratok olvasásával csak a legszükségesebb esetekben foglalkozom.)

A székely „rovásírás” kutatóit csupán a ligatúra ’***a***’ betűje és a székely kopjafákon lévő „atya-kereszt” nevének ’***a***’ akrofoniája elmélkedésre késztethette volna a székely Nikolsburgi Ábécé betűjének piktogram előzménye, a ligatúra ’***a***’ betűjével kapcsolatban. Az ’*and*’ ligatúra ’***a***’ betűjének hangértéke: akrofoniás **a**. Ez a „*második* ***a-betű***” a Nikolsburgi Ábécében.

Az ótörök ábécékben **d**[2] hangértékű. Magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál.

Martti Räsänen (1969) etimológiai szótárában: „mtü. čag. osm. *dädä* ’Vater’(apa), özb. (Jud.) *dåda*, osm. *dada, dadä*, ’Onkel mütterlicherseits’ (anyai nagybácsi), Vater, Väterchen’ (apa, atyácska), trkm. *dåde,* otü. (Kat. 2) *dada,* usw. Aus der Kindersprache (gyereknyelvből).” (Mahmūd al-Kāšγarīs (mtü. – nek) közép-töröknek jelölt szótárát a turkológusok ma már ótöröknek tartják.)

Tehát az ótörök, csagataj, oszmánli *dädä* ’apa’, özbeg *dåda,* ’nagybácsi’, ’***atyácska***’, türkmén (Kat. 2) *dada,* stb. szóváltozatok jelentései: ’apa, nagybácsi, atyácska’.

Az ótörök ’*dädä’* (apa) jelentésű szó alapján hangértéke: akrofoniás **d**[2]. Jelképének szimbólikus múltja azonos a kínai ’*fu;* ***atya***’ piktogramból származó nikolsburgi ’***athy***’ (>’***aty***’) betűvel, ezért idézem még ***Bernhard Karlgrent***, aki 1957, No. 102. jeleként fejtette ki véleményét**.** [156]

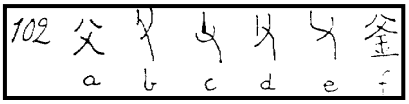

„102 a–e. **b’iwo / b’iu: /* fu atya, apa (Sï); öreg ember (Tso); **piwo / piu /* fu egy személynév tisztelteljes [rangot jelölő] második fele” Továbbá: „az ősök nevét feliratként tartalmazó táblácska (az ősök szentélyéből).” A *b* és *c* Jin, a *d* Csou I (Kr. e. 1027— kb. 900-ig), az *e* Csou II kori rajz.”(Kb. Kr. e. 900—770 között.) Az **a**-val jelzett (mai „modern”) rajzát a Csou IV. időszakban kapta (Kr. e. kb. 450-250 között).

Kyril Ryjik a 152-es tételszám alatt [157] foglalkozik a ’*fu*’ (atya) piktogrammal:

„Jobb kéz… mely egy botot (??) tart, amely feltehetőleg a hatalom jele (akár harchoz, akár fallikus szimbólumként, akár jogarként…)”

FU: (I) Atya, atyai. (2) Korábbi generáció férfi családtagjainak elnevezése.”

Kyril Ryjik elemzése telitalálat! — mivel a piktogram mongóliai előzményét, az „atyák” botot fogó kezeit, a kínai piktogram szemantikai „megfogalmazását” a mongóliai sziklarajzokon is látjuk.

Róna-Tas András *ed* („äd”) ’tulajdon, vagyon’ ***jelentés ráfogása*** a betű piktogram előzményére ***nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.3 **Róna-Tas:** **g**[1] *ag* ’háló’

Szekeres 2008, 157-158 **No. 47.** A ’kičig’ (kicsi) piktogram.

„Az ótörök jelrendszerekben az orhoni és a jenyiszeji jelváltozatoknak **γ**[1] (g[1]) hangértékük van. Mély hangrendű magánhangzókkal harmonizálnak. Mivel mindkét jelrendszerben előfordul a jelváltozat, a kutatás „alapadatának” választottam. A többi ehhez képest már rontott változat. A három külön álló vesszőt egy vízszintes vonallal fogták egybe, mert alapvető, ***általános írástörténeti szabály, hogy betű rajza nem állhat több, külön álló részből. A piktogram külön álló rajz-részei előbb-utóbb „összeállnak***” egységes grafémává. (Vö. a székely > ’gy’ betű, vagy a > ’***h***’ betű két részének egyesítését.) A „páros” vesszők távolságainak arányosítása miatt a kínai piktogramot megfordították.

Kyril Ryjik No. (280) **b** rajzai közt a középen hosszú vonalú változat is szerepel:

A piktogramok jelentése: „(280) HSZIAO Három kis pont: több kis osztott tárgy; *b*-vé fejlődik osztott | formájában pā: kis tárgy. (I) Kicsi, pici, vékony.” [256] A *d* a modern jelváltozat.

Bernhard Karlgren 1957 No. 1149 jegyzékszámmal [257] foglalkozik a ’kicsi, kicsiny’ jegyével:

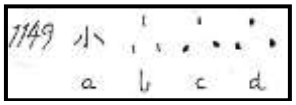

„1149 a—d. **sịog / sịäu /* h sz i a o kicsi(ny) (Sï); (le)kicsinyel (Tso). b. Jin csont (A 1: 3,4), c. Jin (inscr. 10), d. Csou I (Kr. e. 1027— kb. 900 Kr. e.) (inscr. 54). Az írásjel egy szimbólum.”

A piktogram három vesszőből álló rajza a Jin –kori kínai piktográfiában fordult elő, így valószínű, hogy a hun piktográfiából került (kerülhetett) az ótörök jelrendszerekbe.” Továbbá:

„Az ótörök nyelvben ’*g*’ hang szókezdőként még nem fordult elő, csak jövevényszavakban. Ezért a betű hangértéke csak véghangzó lehet:

„*kičig* klein ‖ küçük” (kicsi) (AlttGramm) „AH. IM. *kiči,* osm. *kič, kiči* ’klein’ kzk. *kiši,* kom. *kiči,* krč. *kiči, kiče, kičče,* blk. *kici*, kmk. *gičči;* ujg. *kičig,* mtü. *kičig, kičüg”* (kicsi) (Martti Räsänen)

Az ótörök betű hangértéke az ó-türk *kič**ig*** szó alapján: véghangzó **γ¹** (g[1])”

— Azt hiszem, ehhez sem kell semmit hozzáfűznöm. **Róna-Tas András** *ag* ’háló’ ***jelentés ráfogása a betű piktogram előzményére nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot!***

1.2.4 **Róna-Tas**: **y¹** *ay* ’hold’

Szekeres 2008 65-66 ***No. 5.:*** ***ay*** (Hold) piktogram.

Ez az egyetlen olyan piktogram előzménye Róna-Tas Andrásnak, — amely a kínai írás szakirodalmában igazolható. De csak a baloldali betűnek! — mert a jobboldali, az ó-türk és székely írás akrofoniás ’***n***’ hangértékű betűje. Nem tudom, honnan vette Róna-Tas András a **y¹** (j[1]) hangértéket, amikor a betű grafémája is teljesen más…

„B. Karlgren 1957, No. „**796 a-d** * *dziăk / ziäk /* si este (Si); éjszaka, (Csuang). b. Jin -csont (A 1:5,1), c. Jin -csont (A 1:27,4), d. is Csou I (inser. 65) (kb. 1027—900). Az írásjegy a Holdat ábrázolja” [68]

A **b** és a **c** Jin-kori, a **d** pedig a (korai) Csou I korból való. Az ótörök jelrendszerbe már a hun, vagy a kínai piktográfiából került. *„ay, āy* br. Mond, Monat‖ay (Hold, hónap)” (AlttGramm.)”

Hangértéke: véghangzó **y¹** (**j¹**).

1.2.5 **Róna-Tas**: **l²** *el* ’kéz’

Szekeres 2008 164-165 **No. 55.** Az ótörök *’tal’* (ág, pózna), vagy *’čal-’* (odadob; üt, lever) piktogram Az **l²** hangértékű betű minden keleti ótörök jelrendszerben jelen van. Hangértéke akrofoniás nem lehet, mert **l** hanggal csak jövevényszavak kezdődtek a keleti ótörök nyelvben. Rajzát Faulmann ku-wen (óképírás) jelei közt találtuk meg ’*villa*’ jelentéssel. Rajza egy ***faág*** „villás” elágazása:

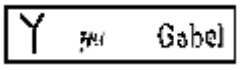

Kyril Ryjik No. (219) KĀN jelcikkében az 𐰴 „alapjel”:

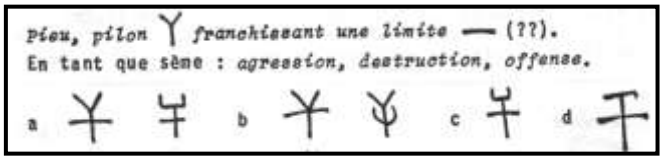

„Karó (pózna), mozsártörő (döngölő) 𐰴 Mint: támadás, pusztítás, sértés séma.”
B. Karlgren 1957, No. 139, a—b: [270]

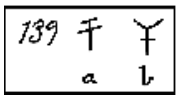

„**139 a—b ***_kân / kân /_ kan pajzs (Sï); nekiüt, megsért (Tso); keres, szerek (Sï); kölcsönzés a pózna (rúd) *id.* részére (Sï); folyópart (Sï); völgyi patak (Sï); darab, tétel (Li) *q.* részére (Sï). Gls. 27, 160. b. is Csou II (Kr. e. 900—770) (inscr. 180). Az írásjel egy rajz volt.”

Karlgren és ***Ryjik*** véleménye: a 𐰴 és 𐰼 jegy: *’karó, pózna, rúd*’ rajza, mint *sértés, pusztítás* séma. Ótörök: *„tal* Zweig ‖ dal” (ág, galy) (AlttGramm) „mtü. *tāl* ’Zweig’ (ág, galy), trkm. *tāl (aγačy)* ’тальник’; uig. *tal* ’Zweig’, čag. usw. *tal* ’Weide’ (fűzfa), ’Zweig’ osm. *dal* ’Zweig’ (ág, galy)” (M. Räsänen)

Hangértékadó az ótörök ’*tal’* (ág) — amiből favilla is készíthető. De van még a „támadás, pusztítás, sértés séma” jelentésének megfelelő ó-türk szó is: *„čal–* hinwerfen, schlagen ‖ at–, vur–” (odadob; lever, üt, verekedik) (AlttGramm) A betű hangértéke a *’čal–’, (és) vagy a* ’t**al**’ szó alapján: véghangzó **l[2].**

— Semmi köze a ***Róna-Tas András*** által ráfogott 𐰴 𐰋 *el* ’kéz’ jelentéshez, amely jelentés ráfogása a betű piktogram előzményére ***nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.6 **Róna-Tas**: 𐰍 , 𐰇 𐰍[3] *en* ’lejtő’. (Előadásában (!) **n[2]** *en* „*szakadék*” jelentést is ráfog a graféma piktogram előzményének jelentésére.)

Szekeres 2008 167-168 **No. 59.** Az ótörök 𐰍 𐰃𐰍 𐰃 𐰀 ’*jān, jan*’ (íj)

A betű hangértéke: **n[2]**. Magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál. Piktogramját az orhoni 𐰍 és a jenyiszeji 𐰃𐰍 𐰃 𐰀 betűk sajátságos rajza (grafémája) alapján kerestük a kínai írástörténetben. A székely „húrral kapcsolt nyilat lőni” (itt: Ryjik **a**) jegy rajzának időrendben későbbi változataként találtuk meg ***Kyril Ryjik*** No. (423)**c** (JÌ) jeleként:

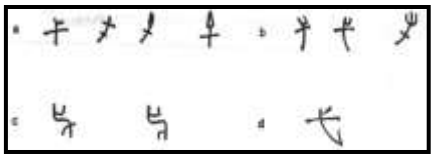

„(I) Íjjal lő. (2) Megfog, elfog. Elsősorban a címke sémája: a sorba rendezés, a döntés fogalma (mint si 矢).” [278] ***Ryjik*** No. (423) **a** balszélső jelének rajza egyezik a No. 26. jelcikkben tárgyalt ***Karlgren*** 1957, No. 918 (Jin -kori) **b** jellel: ott „húrral kapcsolt nyilat lőni” jelentéssel. Itt Ryjik No. (423) **a** első két rajza felel meg a székely ’*íj*’ rajzának, rajtuk a feszítés jelölésével.

A piktogram görbe „fővonalát” a fára rovás következményeként „kiegyenesítették”: egyszerűsítették.

„*ya* Bogen ‖ yay” (íj) (AlttGramm) További ’íj’ szóváltozatok: *„ *jāń > jāj:* uig. (Gab.) *ja, mtü. kom. oir. usw. ja* ’Bogen’ (íj), (KB.) ’Sternbild des Schützen’ (csillagkép oltalma), tel [d]*ja, kzk.* (Bdg,) *ǯa,* (R.) *ǯaj,* hak. sag. soj. *ča.* trkm. *jāj* ’лук’ (íj), čag. osm. krm. *jaj,* bšk. *jäja, jan,* šor. *jan-čak* „ein kleiner Bogen’ (egy kisebb íj), Geigenbogen’ (hegedűvonó), šor. *nan,* kar. *jaja* ’Bogen zum Schiessen’ (íj lövéshez), kzk. *žaja* ’Regenbogen’ (szivárvány), koib. *ja[d]jak,* jak. *sā,* čuv. *śu (uk-śu)* (abolg.) **jij* > ung. *íj, ív* „Schiessenbogen’ (lövészíj) s. Ramst. JFSOu 38[1]: 10);” (M. Räsänen)

Az ’íj’ legrégebbi török szóalakja: ****jāń***. További ***n*** végződésűek: *bšk. krm. šor.:* ***jan, nan.***

A kínai 𠂤 ’*íjjal lő*’ piktogram ótörök ’*íj*’ változatának betűhangértéke a ’*ja***n**’ szó alapján: véghangzó **n²**.

— Semmi köze a ***Róna-Tas András*** által ráfogott 𐰃 , 𐰃𐰇 𐰃 *en* ’lejtő’, vagy (előadásában) „szakadék” jelentéshez! — amely *jelentések ráfogása a betű piktogram előzményére* ***nélkülöznek minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.7 **Róna-Tas**: 𐱅 𐰃 *er* ’férfi’

Szekeres 2008, 141-142 **No**. **35.** Az 𐱅 ***ant****ilop* és az ótörök 𐱅 *kočqa***r** (kos) piktogram ***Kyril Ryjik*** 1980. No. **25.** [240] jelcsoportjában a piktogram különböző rajzait látjuk:

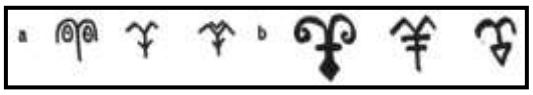

A ’b’ -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján ágyékháromszöget: a nőnem jelöléseit látjuk. „*Jang* juh, vagy kecske ábrázolása.” „*Juhfélék, kecskefélék: dámvad, antilop,* stb.”

B. Karlgren 1957, No. „**732. a—d** [241] **ziang / iang* / j a n g juh, birka (Sï); kölcsönzés f. részére (Tso). **b.** Jin csont (E 886: 3), **c.** Jin csont (A 1: 12,4), **d.** Csou I (Inscr. 67).” „Az írásjegy egy rajz.”

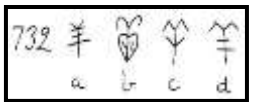

Az ótörök betű hangértéke: **r²** Magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál. A keleti ótörök nyelvben nem volt szókezdő ’***r***’ hang, csak jövevényszavak esetében. Így hangértéke csak véghangzó lehet.

Az ótörök juh: „**qoy, qony, qon* Schaf ‖ koyun ” (juh, bárány) (AlttGramm) A szó véghangzója nem adhatott **r** hangértéket az ótörök jelnek. Viszont a nyelvünkbe is átkerült ’koč > kos (a juh hímje)’ török változatai között előfordulnak szép számmal **r**-végű változatok: „CC., csag. kočqar; nog., tuv., košqar; ujg. mod. kočqar: ’kos’.” (TESz) Vagy az (ótöröknek tartott) „mtü. *kočuŋa**r**”* (kos). (M. Räsänen) Mind mélyhangrendű szó. (Könyvem (2008) Nr. 2. ***oŋ*** (dél) jelcikkében bővebben a hangértékadó szók és a belőlük képzett betűk magas, vagy mély hangrendű vonzatairól.)

A *kočuŋar* és a többi **r**-végű ó-türk ’*kos*’ szó alapján az ótörök betű hangértéke: véghangzó **r².** Magas hangrendű szavakban alkalmazták.

— Semmi köze a ***Róna-Tas András*** által ráfogott 𐱅 𐰃 *er* ’férfi, ember’ jelentéshez, amely ***jelentés nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.8 **Róna-Tas**: 𐰉, 𐰉, 𐰉 𐰀𐰇 *at* ’ló’

Szekeres 2008, 65-67 **No. 6.** A *vas* 𐰴 nyílhegy és az ótörök 𐰴 𐰴 : 𐰉 𐰴 𐰴 𐰉 ***t****ämürgän* (vas nyílhegy). A ’*vas*’ a Hung-Fan (Nagy Szabály) egyik eleme.

A nyílhegy ***vasból van***. Rajzával a nyilvánvaló azonosságot a kínai írástörténetben 𐰴 és a hun régészeti leleteken látható „felezett” rajza 𐰴 — összehasonlító „keresztpróbája” bizonyítja. ***Karlgren*** 1957, No. 695 b, d rajza teljesen azonos az *ék, nyílhegy* rajzával:

„**695 a-d** **ńiap / ńźiap /* ju belép (Si); behozni, bevinni, bemutatni (Tso); szívére venni (Si); Gl. 816. b. Jin csont (A 1:9,7) c. Jin (inscr. 48), d Csou I (Kr. e. 1027 — kb. 900) (inser. 59). „Az írásjel valamiféle éles − hegyes tárgyat ábrázol (***ék? nyílhegy***?)” [69]

A székely betű hangértéke a jelentés ’*va***s**’ szava alapján: Véghangzó **š** (s). A ’vas’ a Hung Fan (Nagy Szabály) egyik eleme. (Bővebben: Szekeres 2008, 61-71, VII. „A Kelet-Ázsiai Szélrózsák ideogrammái” és 72-74, „VIII. A Kelet-Ázsiai szélrózsa és a Hung Fan”

További azonosító, összehasonlító lehetőséget ad vessző rajzával összevont rajza a nyugat-mongóliai Хойт–Цэнхэрийн–аруй nevű barlangmélyedésben (Novgorodova 1984, 26), ahol szemléletesen látjuk a nyílhegy vesszőhöz csatlakoztatását. (L.: Karlgren rajza mellett.)

A nyílhegy hun módra felezett rajzának hangértéke betűként: véghangzó **ɾ** (s) a ***Nikolsburgi Ábécében***.

A jelentéstörténeti hangsúly nem a 'nyílhegy' -en van, hanem a szélrózsában jelölt nyílhegy (rajzának) '***vas***' anyagán. (Ennek kiemelt fontossága van a szélrózsa öt elemének a Hung-fánnal (az öt elem elméletével) történő összevetésnél.) Gabain táblázatában a jenyiszeji **š** hangértékű jelcsoportban is előfordul a teljes nyílhegy rajza. Hangértékét csak nyelvünk '*va***s**' szava alapján kaphatta, mint a székely betű.

A jenyiszeji és az Orhon III ótörök jelrendszerben a nyílhegynek az említett barlangmélyedésben látható rajza van, ahol a nyílhegy a vessző felső végével „összevont" (párosított) rajzával van jelen:

Az alsó rajz a vesszőt felső végét jelöli, a felette lévő a nyílhegyet: Az Orhon I és II jelrendszerben olyan rajzváltozatok fordulnak elő, ahol a nyílhegy rajza alatt a vessző nem piktogramja felső (nyilazott) végével, hanem „keresztmetszeti rajzával" van rajzolva:

„tämir eisern, Eisen ‖ demir (vasból levő, vas)". (AlttGramm.) „mtü. *tämürgän* 'Pfeilspitze' (nyílhegy)" (Martti Räsänen) A keleti ótörök (és a többi török) nyelvben a *tämir, tämürgän* 'vas' jelentésű szavak csak „magas hangrendű" szóalakokban léteznek, a belőlük képzett '**t**[1]' hangérték mégis „mély hangrendű" magánhangzókkal harmonizál. A betű hangértéke: akrofoniás **t**[1].

— Nincs köze a ***Róna-Tas András*** által ráfogott *at* 'ló' jelentéshez, *amely jelentés ráfogása a betű piktogram előzményére* ***nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.9 **Róna-Tas**: *ik* 'orsó'

Szekeres 2008, 66-67 **No. 19.** Az ***a****ń* (***a****nya*) és az ótörök ***qï****rkïn* (hajadon, szűz) piktogramjai **Az ótörök jelrendszerekbe** már csak a másodlagos, egyszerűsített jelek ágyékháromszögei kerültek. Orhon: Jenyiszej: Hangértékük: **qï** és **ïq**. Mivel ágyékszögükkel oldalirányban állnak, mint a hun (és kínai) 'anya' piktogramján: → — nyilvánvaló, hogy az orhoni ótörök jelrendszer betűalkotója a kínai és hun piktogram rajzát a „gerincvonallal" egyszerűsítette. Jelentése: *„qïrqïn* Jungfrau ‖ bakire" (hajadon, szűz) (AlttGramm) Az ágyékháromszög csak a nőnemet jelöli, nincs „anya" jelentése. A jelek betűhangértéke: akrofoniás **qï,** és fordítottja: **ïq.** A hangérték két hangzójának felcserélése az ótörök hangértékadás egyik sajátossága, amire más példa is van, pl.: oq, qo. A hangzók sorrendjének felcserélésével a betű (szótag) használati lehetősége bővült. Időrendben az egyik legrégebbi orhoni „Ел етміш (Білге атачым)" feliraton kétszer „qï", egyszer „ïq" hangértékkel szerepel.

— Semmi köze a ***Róna-Tas András*** által ráfogott *ik* 'orsó' jelentéshez, *amely jelentés ráfogása a betű piktogram előzményére* ***nélkülöz minden valós írástörténeti alapot és adatot.***

1.2.10 **Róna-Tas:** *ok* 'nyíl'

Szekeres 2008*,* 67-69 **No. 8.** A 'celőke' (cselőte) és az ótürk '**oq**' (nyíl) 'sir**uq**' (pózna, karó).
Az egyazon kínai piktogramból képzett betűk hangértéke a betűképző nyelveken megnevezett jelentés szavának (többnyire) szókezdő hangja (akrofoniája) akkor, amikor belőle betűt képeztek.

A 'c*előke*' a teknőst átfúró nyíl (száraz fa) vesszője. Hangérték jelölése ***ecʒ*** a Nikolsburgi ábécében. (***Ma már a*** '***cs***igle' > '***c***igle' vesszőt is lehetséges magyar nyelvű hangértékadónak tartom. L.: „***C****egléd*" Kiss L.: I. 281) Egykor faágra, vesszőre rótták a jeleket. Eric Grinstead [72] kigyűjtésében a rajzukban (majdnem) azonos piktogramoknak az alábbi jelentéseik vannak:

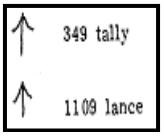

B. Karlgren 1957, No. 349 jelentése: 'tally, piece, item; sides of a target; '**rováspálca**, darab, adat, egy célpont (céltábla) oldalai'. A 1109 jelentése: 'dárda, lándzsa'.

Az ótörök jelrendszerekben a ↑ ↓ betűk hangértéke: ***oq, uq, qo, qu***. Jelentésük: *„sïruq* Stange ‖ sırık" (pózna, rúd, karó, ami megfelel a magyar '*cselőke* > ***c**előke* szó jelentésének. Valamint: *„oq* Pfeil, Einheit der Stammes-Organisation ‖ ok, kabile teşkilátında küçük birlikler (nyíl, egysége a törzsek szerveződésének) — *on oq* Die West-Türken ‖ Garp Türkleri" *(tíz nyíl* a nyugati türkök) (AlttGramm) Az 'oq' jelentése: 'nyíl' (Pfeil).

Az ótörök ábécé alkotója a nyíl vesszőjét (már) azonosnak tekintette a nyíllal. Csakhogy az 'oq' ('nyíl' jelentés és) hangérték nem felel meg a ↑ piktogram eredeti jelentésének! A nyíl rajzának a kínai írástörténetben több változata ismeretes:

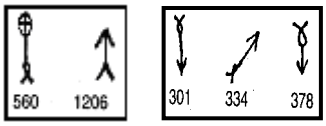

Rajzaikban közös, hogy minden alkotó részük meg van rajzolva: hegyük, vesszőjük és (idegbe illeszkedő) tollas végük is. A 'nyíl' időrendben legrégebbi rajzának (Karlgren 1957, No. 560) nyílhegye egy teknős alsó páncéljának rajza a két fővonallal, ami a fegyver Yin-kori megismertetőire utalhat. Az ótörök **oq** (*nyíl*) *a piktogramnak téves a megnevezése*, *mert* ***a piktogram csak a nyíl fa vesszőjét*** *jelöli*.

A téves '***oq***' mellett a '*sïruq*' (pózna, rúd, karó) véghangzó **uq** hangkapcsolata adja a ↑ jel másik hangértékét. Mindkét hangkapcsolat sorrendjét a betűtakarékos alkalmazás kiterjesztése céljából a jelrendszer alkotói meg is fordították: ***qo***, ***qu***. (Ez más esetben is előfordul: ***kö***, ***kü***; ***ök***, ***ük***.)

Az ótörök hangértékképzésen túl azt a sajátosságot mutatja (miként figyelemmel kísérve más példák is bizonyítják), hogy *a hangértékek* (akrofoniák, véghangzók, stb.*) piktogram, vagy ideogramma jelentésük szavától elválva hangrendi szempontból is önállósultak. Rendre ismétlődő összefüggés a hangértékképző szavak (nyelvállás szerinti) hangrendje, és a belőlük képzett hangértékek „mély", vagy „magas" hangrendje, harmonizálása között nincs.* Ennek az egyazon szóból képzett, mindkét hangrendi módon használatos **ŋ** hangérték, az egyik elsőrendű, eklatáns példája." (L.: Szekeres 2008, 62 No. 2.)

Róna-Tas: ↓ , ↑ — nem adja meg a betű összes ó-türk hangértékét: ***oq, uq, qo, qu***. Az ***ok*** '*nyíl*' jelentés csak a piktogram téves, ráfogott ó-türk megnevezése. De ez eredendően nem Róna-Tas András, hanem az ó-türk (keleti ótörök) betűalkotó tévedése.

— Most pedig térjünk vissza Róna-Tas András piktogramjainak vizsgálatához.

1.3 Róna-Tas András a piktogramokra ráfogott jelentéseit táblázatban is a hallgatóság elé tárta, ahol a mély és magas hangrendű „kettős betűk" hangértékeit is feltüntette ráfogott jelentéseikkel (***rajzuk, grafémájuk nélkül!***).

Táblázatában jól látható a „módszer", ahol a mélyhangrendű betűk elé (mélyhangrendű) '**a**' magánhangzót, a magas hangrendűek elé (magas hangrendű) '**e**' magánhangzót illesztett. Ily módon kitűnik az is:

Hogyan, miképp alkotta meg az előző fejezetben tárgyalt, *ráfogott piktogram jelentések egyszótagú szavait,* s tette meg a kiejtést segítő magánhangzókkal az ó-türk (keleti ótörök) betűk *piktogram előzményű jelentéseinek!* Feltehetően „nyugati ótörök" nyelven. Erről már kifejtettem véleményem.

Róna-Tas *táblázatából kitűnik az is*, hogy melyik magas és mély hangrendű hangértéket adó hangkapcsolatára talált, vagy *nem talált, vagy nem akart ráfogni* egyszótagú ó-türk szavakat, mert nem fordultak elő *r-török* (ogur) nyelvekben: *ab*, *ad*, *al*, *an*, *ar*, *eg*, *ey*, *et*.

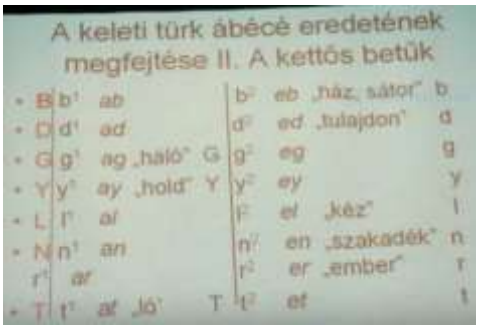

Mert van, amelyik előfordult a keleti ótörök nyelvben. P. az ***ab***. „*ab* s. *aw*” „*aw, ab* Jagd ‖ av” (vadászat) (AlttGramm). Az ***al*** esetében több is: „*al* rot, rosa, rötlichgelb ‖ al” (piros, rózsaszínű, vörösessárga) „*al* seite, Unterseite ‖ yan, alt taraf” (oldal, alsóoldal) (AlttGramm) „*ät* Fleisch ‖ et” (hús) (AlttGramm) A többire nincs, nem található a keleti ótörök nyelvekben sem megfelelő szó.

Róna-Tas „magyarázata”: „Az írás történetének második szakaszában hoztak létre önálló jelet a magas labiálisok (ö, ü) jelölésére, és ekkor alakult ki a „páros” grafémák második sora is, három a mély, öt a magas hangrendű szavakban való használatra. A rekonstrukció szerint a „páros” grafémák egyike ugyanis piktogramból alakult ki: annak a két hangból álló szónak a sematizált rajzából, amit ejtéskönnyítővel együtt olvasott betű által megjelenített hangsor az ótörökben jelölt.”

— De, kérdem én: — Akkor hogyan jelölték „az írás történetének” első, vagy második szakaszában (fázisában) azokat a hangokat, amelyekre még nem léteztek a későbbi szakaszokban létrehozott betűk…?

Ismét hiányolom táblázatában a „kettős betűk” grafémáinak (rajzainak) a hangértékeikkel együtt ábrázolt bemutatását, mert írásjelekről grafémájuk (rajzuk) bemutatása nélkül *előadni ugyan lehet*,— ***de nem ildomos!*** Mert, miről is beszélünk? — ha nem látjuk? — nem láthatjuk a (betűk) grafémáinak piktogram előzményű rajzait a belőlük képzett betűk hangértékeivel? A tárgyban tájékozatlan hallgatók — a betűk grafémáit (rajzait) sem tudják emlékezetből idézni. Azt sem tudják — szó szerint értve! — hogy miről is van szó…?

A „harmadik fázisban” — *szintén a betűk rajza* (grafémája) *bemutatása nélkül* (!) — rotacizmussal és ***mellékvonalak hozzáadásával*** magyarázza Róna-Tas az **r¹** hangértékű betűből a **z** betű, lamdacizmussal pedig az **s²** (sz²) hangértékű betűből az **š** betű származását:

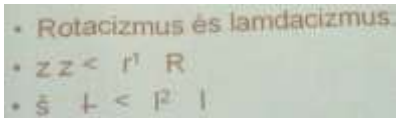

Vagyis: a betűk egy részét piktogrammákból képezték, más részüket pedig „hangtörténeti alapon”, a betűk rajzának mellékvonal(akk)al történő kiegészítésével. S ezt Róna-Tas András dönti (döntötte) el: Mit hogyan. *Mire, mit lehet ráfogni a betűk származtatásában.* Mert, ha nagyon is különböző rajzukat sem látjuk: > ; > — akkor kételyeink sem lehetnek.

Mellékvonalak hozzáadásával az ó-türk és a székely írás történetében sem alkottak betűket! De ***alkottak egyszerűsítéssel és jelfelezéssel!*** Mert emberi alaptermészet bármely feladatnak az egyszerűbb, munkatakarékosabb végzése. Piktogrammák, betűk vésése, fába rovása esetében is.

A székely írásban eklatáns példaként látjuk a nikolsburgi r-betű egyszerűsítését a Bolognai Rovásemlékben a két függőleges vonal elhagyásával a középső ferde összekötő vonalra:

Az ó-türk **r¹** *hangértékű betű történetének semmi köze sincs a* **z** *betű történetéhez!* Miért?

— Mert a keleti ótörök feliratok jelrendszereiben (ábécéiben) a ’*rét*’ jelentésű piktogramból képzett betűt jelfelezéssel kétfelé is osztották. Egy felső részre: **r¹** hangértékkel (amely mély hangértékű magánhangzókkal harmonizál), és egy alsó részre: **t²** hangértékkel (amely magas hangrendű magánhangzókkal harmonizál). Az orhoni „Дэл уул” (datálatlan) feliratban a még osztatlan és a már kettéosztott betű alsó fele jelen van:

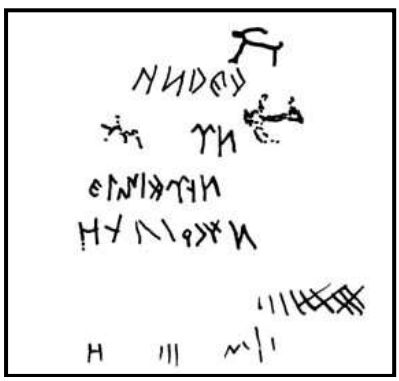

A negyedik és ötödik sorában az ’**r**[1]’ hangértékű betűt még a piktogram eredeti, osztatlan rajza „képviseli”: . A piktogram kettéosztott alsó része: a felirat 2., 3. és 4. sorában betűként ’**t**[2]’ hangértékű:

A VIII – IX. századba datált jenyiszeji Шанчы 3 (e-152) felirat felső két sorában négyszer fordul elő a még osztatlan graféma **t**[2] hangértékkel: — és a kettéosztott felső része szintén négy alkalommal: **r**[1] hangértékkel:

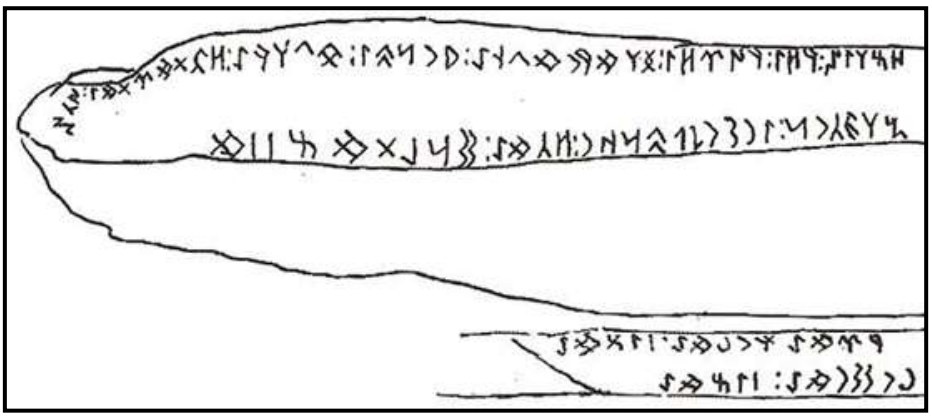

A ’***t***’ hangérték a ’*rét*’ szinonim ó-türk szavának szókezdő hangja (akrofoniája): *„tariγlaγ* Feld‖tarla” (szabad terület, terep, tér, ***mező***, (szántó)föld)). (AlttGramm.) A ’*rét*’ piktogram jelentésével az ótörök *tariγlaγ* (mező) lényegében azonos. A székely és ó-türk betűképzések egyik „keresztpróbája”.

A kínai piktogramból származó székely és ó-türk betű(k) történetének részletes tárgyalása könyvem (2008) No. 22. jelcikkében a 119-121. oldalon.

A betű kettéosztásából láthatjuk az ó-türk betűalkotás folyamatát: miként hoztak létre a ’*ret* > rét’ jelentésű piktogramból ’**r**[1]’ hangértékű betűt, majd annak kettéosztásával két szinonim jelentésű ’**r***ét*~**t***ariγlaγ* piktogrammából alkotott **r**[1] és **t**[2] hangértékű betűt.

Róna-Tas András nincs ismeretében annak az általános írástörténeti törvényszerűségnek, hogy az írásjelek rajzai (grafémái) az archaikustól (a piktogrammáktól) többnyire mindig az egyszerűbben jelölhető (róható) formák felé fejlődnek. Mint pl. a kínai „ló” piktogramból a nikolsburgi ’***l***’ (***ló***) betű rajza: — vagy a nikolsburgi ’***e***’ betű rajza: > — amikor a két íves vonalat már csak a baloldali íves vonal metszésvonalkáival jelölték, de csak a székely írásban. Vagy kicserélik (kicserélték) egyszerűbbre a rajzukat, mint például a nikolsburgi ’***ü***’ betű rajzát: > Vagy kicserélték a nikolsburgi (eredeti!) ’***ly***’ betű rajzát a kínai ’Nap’ piktogram rajzára. (L. Karlgren 1957, No. 404: ’Nap’), — Mert feltehető, hogy az eredeti rajzát már elfelejtették, s Thelegdi János, a Rudimenta összeállítója sem találta meg. Pedig a Nap neve nyelvünkön sohasem kezdődött ***ly*** hanggal. (Csak Varga Géza „***ly****uk*”-as elméletében…) S ez arra vall, hogy Thelegdi már nem ismerte a székely betűk piktogram előzményeit.

Bővítés csak akkor fordult elő, ha a piktogram több külön álló rajzrészből állt és betűként a rajzrészeket összevonták, mint pl. a kínai ’*kicsi*’ jelentésű piktogram három vesszőjét az ó-türk No. 47. ***γ***[1] (***g***[1]) esetében; vagy a kínai ’*jég*’ piktogram két vesszőjét a nikolsburgi No. 23. ’*gy*’ betű (***gy****eg*), és a még szintén eredeti rajzával látható No. 25. > ’***h***’ betű (***h****óka*) esetében. S ezek az összevonások cáfolják az ó-türk és a székely írás betűátvételeken alapuló elméleteit, mert különálló rajzrészekből betűk grafémája nem létezett már a föniciai és az arámi írásban sem. Ez olyan tény, amit nem lehet ignorálni. (Sajnos, az internet olyan ó-türk és székely írásszármaztatásokkal „telített”, amelyek átfogó, részletekbe menő írástörténeti bizonyítások nélkül, csupán paradigmák elfogadott ráfogásaira épülnek.)

Róna-Tas „***mellékvonalak hozzáadásával***” alkotott (de rajzukkal nem ábrázolt!) betűinek grafémái (rajzai) oly mértékben különböznek egymástól (**r**[1] > **z**, és | **s**[2] > **š**), hogy azokat még „mellékvonalak hozzáadásával” sem illik egymásból származtatni. Teljesen különbözők! Még akkor sem, ha az **s** (sz) és **š** (s) hangot hasonmód képezzük, és voltak **r**-török nyelvek is…

De van ennél egy alapvetően fontosabb, ezzel épp ellenkező irányú törvényszerűség az *ó-türk* (*keleti ótörök*) és a *székely írástörténeti kultúrkörben.* Mégpedig az, hogy *a betűk egyszerűsítése, jelrészeik*

összevonása és a jelfelezés (kettéosztás) jellemző, *nem a ligatúrás „mellékvonalakkal bővítés", önálló fonémákat jelölő betűk alkotására!* Mert az csak ligatúrák (betűösszevonások) alkotásában létezett.

A betűképző nyelvek fonetikai változásával párhuzamba állítani grafémák fonológiai, mellékvonalas bővítését azért sem lehet — mert minden ó-türk grafémának piktogram előzménye van! L.: Szekeres 2008, 170-171 a No. 63. (ó-türk 𐰯 '**z**' betű); 2008, 119-121 a No. 22. (ó-türk 𐰴 '**r**^{1}' betű); 2008, 137 a No. 30. (ó-türk 𐰾 **š** betű); 2008, 164-165 a No. 55. (ó-türk 𐰽 **s**^{2} (sz^{2}) betű *történeti összehasonlító levezetését jelcikkeikben*.

Betűk „mellékvonallal bővítése" csak ligatúrák esetében lehetséges, amikor az egyik betűhöz egy másik betű legjellemzőbb (felismerhető) ***részét*** (vonalát, vonalait) ***illesztik***. Ezért a székely írás történetében sem alkottak betűket „mellékvonalakkal". Miként ligatúrá(k)ból sem alkottak betűket! — mert a ligatúrák épp betűösszevonásokat tartalmaznak, tehát külön lehet választani a ligatúrában (ligatúrákban) összevont betűket alkotóikra. Az összevont betűk szétválasztása nem betűalkotás!

— A keleti ótörök írásjelek eredetének kutatói eredménytelenségük ellenére sem *a megfelelő módon* (*módszerrel*) *keresték* (keresik) *az írás betűinek előzményeit.* ***S ebben Róna-Tas András sem kivétel.*** Pedig a kínai szomszédság, a mongóliai sziklarajzokon és a hun régészeti leleteken előkerült kínai eredetű piktogramok miatt nyilvánvaló a kínai képírás (*a kínai piktográfia*) érintettsége!

Ily módon folyt és folyik már egy évszázada az ó-türk írás betűiről az újabb és újabb, ***betűátvételekhez fűződő elméletek alkotása. A megoldás lehetősége nélkül. Ahogy a székely írás betűinek kutatásában is.***

2.0 Bevezetésként ***le kell írnom: A székely írás betűinek kutatását*** *szintén* ***a módszerváltásra képtelen, hagyomány és tekintélyelvű*** (*tudománypolitikai???*) ***aspektusok határozzák meg***, mert a feladatra vállalkozók nem rendelkeznek a probléma felismeréséhez és megoldásához szükséges felkészültséggel. Vagy: nyelvészeti-őstörténeti felfogásuk áttörhetetlen gátja lett minden más módszer elfogadásnak.

Az „*akadémiai tudomány*" hagyománytisztelő képviselői még mindig kitartanak a ráfogott innen-onnan, vagy szakaszokban történő betűátvételek („rétegződése") mellett. (Erről kifejtettem a véleményem.)

Arra pedig végképp nem gondolnak, vagy képtelenek elfogadni, hogy egyes koraavar rövid tárgyfeliratok nyelvünkön olvashatók (L. Szekeres 2008, 205-212), pedig a székely betűk jelentős részének piktogram előzményei is ott vannak a koraavar-kori sírokból előkerült tárgyakon! (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

A honfoglalás után, az Árpád-korban még jelentős nyelvjárási különbségek voltak nyelvünkben, és nyelvünk hangrendszere is jelentős változásokon ment át. Új hangok jöttek létre, mások kihaltak nyelvünkből. Szókezdő hangok változtak meg. Ennek eklatáns írástörténeti bizonyítéka a kínai (No. **30**.) 𐰾 *šeng* > ***zseng***(e), ***zseng***(ül) piktogramból képzett betű két hangértékkel jelölése a Nikolsburgi Ábécében.

Mindkét hangértékű használatát a Bolognai Rovásemlékben látjuk oly módon, hogy a 𐰴𐰍𐰣 *Kolo***s**, 𐰀𐰢𐰃 *Ambru***s** és 𐰃𐰍𐰼 *Dine***s** (Dénes) nevek szövégi 𐰾 **s** (š) hangja még a Nikolsburgi Ábécé 𐰾 *esch* (***š***) hangértékével használatos. Ezért az eddig olvasatlan, *legkorábbi székely feliratok* olvashatóságának a „*kulcsát*" (feltehetően) a betűk piktogram előzményű jelentéseinek szókezdő hangváltozásaiban kell keresni. A korábbi hangértékeikben.

A Nikolsburgi Ábécé alkotója rendbe akarta tenni a székely írás betűhasználatát oly módon, hogy a betűk történeti forrásadatai ismeretében sorolja fel a betűket piktogram előzményű grafémájukkal, és jelentésük hangértékképző szavainak kancelláriai írásmódja ismeretében jelöli az ábécé betűinek (többnyire) akrofoniás (***szókezdő***) hangértékét is.

A betűk piktogram előzményeinek ismeretéről nem csak jelentésük szavainak és szókezdő (akrofoniás) hangértékük (fonémáik) ***azonos írásmódjai árulkodnak,*** hanem a ***piktogram jelentésükkel feltüntetett betűk is a Nikolsburgi Ábécében***: 𐰀 ***ath****ÿ* (aty < ***ath***ual~***at***val) TESz I/197.); 𐰇 ***egh*** (ég, „*eghi* (égi)". TESz I/710.); 𐰀 ***eb*** (TESz I/701.) — amely utóbbiak nem akrofóniás (***szókezdő***), hanem ***véghangzó*** hangértékűek!

A Nikolsburgi Ábécét összeállító szándékát jelzi az ábécé betűi után írt ÁMEN (úgy/***így legyen***), és a külön sorba, középre helyezett, 𐰋 '*utódok*' (=„*utóirat*") jelentésű piktogram a fölé írt *tprus*-al, amely a latin *temperius* szó rövidítése, ahogy Szelp Szabolcs megállapította. Jelentése: ***a maga idején, alkalmasabb időben***. ***Úgy kell használni alkalmasint a betűket, ahogy fel vannak sorolva!*** (L.: részletesen: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" c. tanulmányomban.)

A Nikolsburgi Ábécé betűinek történeti hitelességét cáfolhatatlanul bizonyítja: *A betűk grafémáival és fonémáival helyreállított* piktogram/ideogramma előzményeik rendre azonosíthatók a kínai írás hiteles szakirodalmában azon piktogramokkal/ideogrammákkal, amelyek a hunok, avarok és Árpád népe *régészeti leletein igazolva* eljutottak a Kárpát-medencébe, ahol betűket képeztek belőlük. De előtte és még az Árpád-korban is használták a székely betűk piktogram előzményeit. L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.

Három-négy Árpád-kori templomunkban és sírkövek piktogram feliratként is használatosak voltak. De lehet, hogy még több templomban is, csak még nem lettek felismerve. Megtalálva.

Az előkerült régészeti leletekre csak olyan piktogramok kerülhettek egykor díszítésként, vagy bármi más céllal, ***amelyeknek*** használóik ***ismerték a jelentésüket is!*** G***rafémájuk*** (rajzuk) ***megőrzött változatlansága*** és felhasználásuk is régen oka-fogyott lett volna, ***ha nem tudják: — mit ábrázolnak, mi a jelentésük!*** Rajzuk és jelentésük ismerete őrizte meg piktogramként a székely betűk előzményeit.

Folytassuk ***Sándor Klára*** elméletének kritikájával:

3.0 SándorKlára 2014, 118: ***A székely ábécé***

„A székely írás története rétegződést mutat, s mint látni fogjuk, az is világos, hogy a székely ábécé általunk ismert jelkészlete tudatos alkotás. Összeállítói arra törekedtek, hogy a jelek olvasata egyértelmű legyen, és hogy a betűk formailag illeszkedjenek egymáshoz.

A történeti székely ábécé harmincnégy grafémából áll. Ezek közül harminckettő fonémát, kettő hangkapcsolatot jelöl.

Magánhangzók	a, á; zárt ë; e, é; i; o, ó; ö, ő; u, ú; ü, ű
Mássalhangzók	b; c; cs; d; gy; f; g; h; j; k; (a)k; l; ly; m; n; ny; p; r; s; sz; t; ty; v; z; zs
Hangkapcsolatok	mb; nt

A hosszú magánhangzók, illetve az azonos grafémával jelölt zárt ë és h kivételével minden magyar fonémának önálló jele van, és egy kivétellel mindnek csak egy jele van, azaz a székely ábécé teljesen transzparens. A kivétel a /k/, ezt két különböző graféma jelölheti — a legvalószínűbb, hogy azért, mert az átvett ábécében, sőt annak elődábécéiben is két különböző <k> volt, ezt végső soron az arameusból örökölhette ezt a székely írás." (Sándor Klára 2014, 118) ***Itt álljunk meg!***

Bizonyítani csak létező adatok bemutatásával lehet! Amennyiben helytállók.

— Melyik az „átvett ábécé"? — és melyek *a leszármazását rendre bemutatható* „***elődábécéi***"? — „amelyekben két különböző <k> volt, ezt végső soron az arameusból örökölhette a székely írás.

Kezdem azzal, amit már korábban be is bemutattam: ***Nem csak*** a '***k***' betűnek volt „*két különböző*" betűje a székely írásban. „*Két különböző*" '***a***' betűje is volt még a Nikolsburgi Ábécében. Második az '**a***nd*' ligaúrában, amit Sándor Klára, és más „kutató" sem tüntet fel a magánhangzók között. Miért nem? Mert, „kilógna" az elméletükből?

És — mi köze van a nikolsburgi '*e***c**' (***k***) és '**ac**' (***ak***) („vég-ak") betűknek az arámi '***k***' és '***q***' betűkhöz? Grafémáik sem egyeznek! Hol van az arámiból induló, és több mint egy évezred időszakadékon bizonyíthatóan átvezető „betűátvétel-láncolat " bemutatása?

Az, hogy sorban, melyik írásból melyik írásba kerültek, mielőtt a „székelyek" átvették volna? Mert az, hogy a székelyek írásukba nem vették át, mert nem vehették át, azt láthatjuk az alábbi két ***k*** betű esetében:

Arámi: '***k***' > birodalmi arámi: '***k/x***' > szír: '***k***' > szogd: '***g, k***' > ??? székely: '***k***'

Arámi: 'q' > birodalmi arámi: '***q***' > szír: 'q' > szogd: 'q, x' > ??? székely: '**ak**'

— De ugyanígy bemutathatnám a többi székely betű arámi leszármazásának lehetetlenségét!

Sándor Klára a „***történeti székely ábécébe***" tagolja be a Bolognai Írásemlék és Telegdi Rudimentájának romlott, rontott és kicserélt grafémájú betűit is. Így a székely írás történetében laikus és tájékozatlan olvasó, vagy hallgató, a romlott, rontott és kicserélt rajzú (grafémájú) betűket is a „***történeti ábécé***"

betűinek vélheti, miként véli Sándor Klára. (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összevetése*” c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.) Nem ismeri fel az eredeti betűk ismérveit?

A zárt ë; elnevezés a már *egyszerűsített* ’*e*’ *grafémájú betűnek* a történeti előzménye, mert volt nyelvünkben zárt ***ë*** hang, mint a *lë* és a *tëhát* szó e-je. (Bárczi 1975 53.) Fonémája lényegében változatlan maradt, mert mindkettő az ***e*** hangot jelöli, jelölte. Csak a Bolognai Rovásemlékben mutatható be mindkettő használata, ahol az egyszerűsített változat az ’***é***’ hangot (is) jelölte. (Sándor K. 1991, 63)

A jenyiszeji ó-türk írásban szintén ’***e***’ a hangértéke. (L. Szekeres 2008, No. 11.) Piktogram előzményét egy marosgombási honfoglalás-kori sírból előkerült nyaklánc gyöngyszemének díszítéseként is látjuk. A hunok, kora-avarok és Árpád népénél közös jelenség, hogy tárgyaikat a későbbi székely írás betűinek magányos piktogram előzményeivel is díszítették. A székely írás betűi közülük kerültek ki. (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

A táblázatban az 1i -nek jelzett betűnek csak a Bolognai rovásemlékben van az eredet ***j*** (y) mellett ***i*** hangértéke is. Nem ismeri az eredeti i hangértékű betűt? Csak a bolognait?

Az (eredeti) nikolsburgi és bolognai ’ü’ betűt a Bolognai ábécé ö, ö; hangértékű, történeti betűként mutatja be táblázatában egy másik, már kicserélt rajzú grafémával, s az ’***ö***” betű grafémáját mutatja be ü, ü betűként. Ami már szintén romlott, elcserélt hangértékű betű. ***Egyik bizonyítékaként annak a ténynek***, hogy a székely írás és betűinek ismerete messze menően nem volt általános. Mert akkor csak egy „stabilizálódott” ábécé betűi lettek volna általános használatban.

A másodlagos gy betűt úgy mutatja be, hogy az elsődleges képzésű, még piktogram előzményével azonos *eg* (e***gy***) betűt meg sem említi. Miért nem? Mert az nem fér bele származtatásának elméletébe?

A már összevont és egyszerűsített rajzú másodlagos h betűt szintén úgy mutatja be, hogy a piktogram előzményével még azonos, két rajzrészből álló elsődleges képzésű ***h*** betűt meg sem említi!

A Nikolsburgi Ábécé ’*h*’ hangértékű betűjének semmi köze sincs a később már összevont és kicserélt grafémájú ’***h***’ hangértékű betűhöz, ahogy *Telegdi ábécéjében és* Sándor Klára táblázatban „***A történeti székely ábécé***” betűjeként látjuk, mert azok már a piktogram előzményű ’***h***’ betű graféma két részének: > összevonása, majd két „görbe” vonallal > munkatakarékosan jelölt változatai. (L. részletesen a No. 25. jelcikkemben.) A Bolognai Rovásemlék és Telegdi romlott, kicserélt betűit a ***történeti székely ábécé*** betűiként mutatja be?

Sándor Klára *nem ismeri fel* a Nikolsburgi Ábécé eredetiséget mutató betűinek grafémáit? Nem ismeri azt az általános törvényszerűséget, hogy a székely és az ó-türk írás (piktogram előzményű,) még több rajzrészből álló betűit egységes rajzú grafémává összevonták. (L. az ó-türk (keleti ótörök) No. 47. ***γ***[1] (***g***[1]) hangértékű betűt, vagy a Nikolsburgi Ábécében a kínai ’***jég***’ (székely: **gy***eg*, **gy***ég*) piktogram két ferde vesszőjének egy függőleges vonallal történt egységesítését: > , ahogy a „nikolsburgi” *eng* (e***ngy***) ligatúrában látjuk. (Erről később is, mert nem győzöm elégszer, unásig sulykolva hangoztatni.)

— ***Mert*** a Nikolsburgi, *valóban* az „eredeti”, „*történeti székely ábécé*” *eg* (e***gy***) hangérték jelölésű ’***gy***’ betűje. Amelynek piktogram előzménye a mongóliai Хойт-Цэн хэрийн- агуй kőrajzon: ; hun nyaklánc jégcsap díszeiként: (Bóna 1993, 179), és a koraavar jutasi vadászsípon is látható feliratos rajzként: (Szekeres 2008, 203)

Olyan tehát, hogy: „***A székely ábécé***” — nem létezik. Csak *székely ábécék* vannak! Nevükön nevezve, mert a „Nikolsburgi”-nak nevezett után az egyre romlottabb és kicserélt rajzú (grafémájú, fonémájú) betűket tartalmazó ábécék is „tudatos” alkotások voltak, amelyeknek „romlottsága” abban nyilvánul meg, hogy *összeállítóik ismerethiánya miatt már romlott, rontott grafémájú és fonémájú betűk is kerültek alkotóik ábécéjébe*, amelyeket nem lehet egyeztetni piktogram előzményeikkel. (L.: „*Betűk piktogram előzményeinek helyreállítása*” és más tanulmányaimban.)

Összeállítóik már nem ismerték a Nikolsburgi Ábécét, csak többnyire a Rudimenta romlott és kicserélt rajzú betűit használták fel, amelyek „végigvonultak” egyre romlottabb ábécéikben. Ezen romlott (rontott) ábécék fő ismertetője (***cégére***), hogy a Rudimenta után a kínai „Nap” piktogrammal jelölik a székely ***ly*** hangértékű betűt!

Időrendben jól azonosítható bizonyítéka a Nikolsburgi Ábécé összeállítása (alkotása) ***időrendjének***, hogy *a betűk hangérték jelölésüket* (fonémájukat) ***1372-1448 között***, a kancelláriai helyesírás szerint kapták, ***nyelvünk hangrendszeri változásai után!*** *S ez bizonyítja azt is*, hogy a ***Nikolsburgi Ábécé összeállítója még ismerte a betűk piktogram/ideogramma előzményű jelentésének szavait***, mert ***a betűk hangértékeinek*** (fonémáinak) ***írásmódja egyezik piktogram előzményű jelentéseik szavainak korabeli szókezdő írásmódjával.***

A betűk hangértékeit piktogram előzményű jelentésük szavainak korabeli szókezdő írásmódjával egyezően írta a betűk grafémái fölé! (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.)

Ennél autentikusabb bizonyság a székely írás eredetére és a Nikolsburgi Ábécé hitelességére nem létezik! S ez akkor is igaz, ha a ma ismert Nikolsburgi Ábécé: csak másolat. De: — ***Hiteles másolat!***

3.1 ***A székely írás,*** miként más írás sem tartalmaz olyan szabályt, hogy „*a betűk formailag illeszkedjenek egymáshoz*" (ahogy ***Sándor Klára*** is véli), mert piktogram előzményű rajzaik már a kínai képírás (fa és csont) íráshordozóján jól róható, véshető formákra alakultak. S ezek a jellegek az egykor átvett kínai piktogrammák és a hun eredetű ideogrammák rajzaiban betűként is megmaradtak oly módon, hogy a betűk fapálcára rovásánál a vonalak sosem esnek egybe a fa vesszők rostjaival. Mindig valamilyen szögben metszik azokat.

Rajzaik (grafémáik) sosem bővültek mellékvonalakkal (ahogy ***Sándor Klára*** is véli), mert a betűk (fába) rovásának történetére épp a „munkatakarékosság": a ***jelfelezés*** és rajzaik (grafémáik) ***egyszerűsítés***e jellemző. Eklatáns példája a Bolognai Rovásemlékben az '***r***' betű egyszerűsítése a két függőleges vonala elhagyásával a kettőt összekötő ferde vonalra: > De változatos példák a szabályos ligatúrák is, ahol a betűket a legjellemzőbb, jól felismerhető rajzrészeikkel vonják össze úgy, hogy többnyire a ligatúra *teljes, vagy teljesebb rajzú grafémájához* csatlakoztatják a másik betű még felismerhető rajzrészét. Nikolsburgi Ábécében a 't' betű ferde mellékvonalával az: '***eſt***' (est); '***ezt***' ligatúrát. Vagy a már többször említett '***and***' ligatúrában az '***a***' betű (a Nikolsburgi Ábécé *második '**a**' betűje!*) rajzához csatlakoztatták az elsődleges, eredeti '***d***' betű ferde mellékvonalát: '***a***' + '***d***' = '***a*****n*****d***'. A közbenső '***n***' mássalhangzó a ligatúrában nincs jelölve. Erről még később is.

A betűk rajzának törvényszerű egyszerűsítése igen jól látható az Árpád-kori templomainkban megtalált '*juh*' piktogramok esetében, ahol piktogram rajzaik még egyezők a kínai '*juh, antilop*, stb.' jelentésű piktogrammák rajzával. De betűváltozataik grafémáikról már hiányzik a függőleges fővonalat keresztező, fára rovás esetén a fa szálirányával egyező irányú vonal: , . (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összevetése*" c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában, valamint: „*Kínai piktogram-feliratok Árpád-kori templomainkban*" c. tanulmányomban.)

A székely írás története egy hosszabb idejű írástörténeti folyamat eredménye. Piktogram előzményei nem csak a hun, avar és Árpád népe régészeti leletein kerültek elő. Vallásos templomi piktogram feliratokként máig megmaradtak látható piktográfikus előzményei.

S ez szintén ***alapjaiban cáfolja*** az immár túlhaladott, tévútnak tekinthető betűátvételek laikus történetét.

1.6 ***Azzal sem érthetünk egyet*** *Sándor Klárával*, hogy *eredetileg a magánhangzókat nem írták ki*, vagy *a nem szóvégen álló rövid magánhangzókat el lehetett hagyni*, s csak a szóvégi hosszú magánhangzókat írták ki. Mert a Homoródkarácsonyfalvi feliratban (13. szd. eleje, közepe), *szóközi* és szóvégi helyzetben (is) előfordult az '*i*' hangértékű betű, amely (egyébként) a Hung fan és az ordosi hun koronadísz '*észak*' jelentés tájoló ideogrammája. (L. könyvem (2008) 48-59. oldalán) az V. és VI. fejezetében, valamint a VIII. fejezetben a 72-74. oldalon.)

Nyelvünkön is kaphatott szókezdő (akrofoniás) ***i*** hangértéket, mert '*észak*' szavunk előfordult (s előfordul ma is tájszóként) '***i***' szókezdővel is. (L.: 1490: *ysak* TESz), és ma is használatos az: '*icaka*' (éjszaka) tájszóban. (L.: No. 4.) S ez akkor is igaz, ha nincs még feloldott, elismert olvasata még a feliratnak. ***Ami annak is betudható****, hogy vannak olyan betűk is benne, amelyek nyelvünk említett hangtörténeti változásai előtt, vagy más tájszóval kapták még akrofoniás hangértéküket.*

„Később lassan a rövid magánhangzókat is kezdték jelölni, az *a* és *e* hangokat kivételével." (***Sándor Klára*** 2014, 121)

Nem tudom, mit tart „későbbnek", de az '***a***' betű ***szókezdőként előfordul*** az Alsószentmihályfalvi

Templom külső falán lévő feliratban az 1200-as években, bár kazár feliratnak (is) tartják. Csakhogy: A kazáriai feliratokban a székely '***a***' betű grafémája nem fordul elő! Viszont piktogramként a Kárpát-medencében már a koraavar korban ismeretes. (L.: Erdélyi – Ráduly 2010, 25 Halomi hegy 102. sír.)

A székelydályai feliratban (14. század, 15. század fordulója) minden magánhangzó előfordul. Az „eredeti" (történeti) 𐳀 '*e*' betű és a már másodlagos, egyszerűsített 𐳀 változata többször is. (Erdélyi I. - Ráduly J. 2010, 94.) Honfoglalás-kori gyöngyszemen piktogram díszítésként. L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" c. tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.

3.2 A magánhangzók jelöletlensége nem törvényszerű a székely (és az ó-türk) írásban (*az arámi írás szisztémája bizonyságaként*), hanem ***a feliratot készítő*** (*rovó*) ***egyén*** *betű és munkatakarékosságának függvénye*. Mert az '***e***' magas hangrendű magánhangzó nyelvünk más nyelvektől jól megkülönböztető egyik sajátsága. A Bolognai Rovásemlék alkotója a 15. szd. végén (!) sem jelölte *többnyire* az 𐳀 '**e'** magánhangzókat a rovásvesszőn. (Pl. Sándor K. 1991, 94: **grgl'** = gergely, — **bndk** = benedek.)

S miért nem? Mert: — 𐳀**gy** / 𐳀**szp**𐳀**r**𐳀**nt**𐳀 / **ny**𐳀**lv**𐳀**n** / **n**𐳀**v**𐳀**k**𐳀**t** / 𐳀**sz**𐳀**r**𐳀**nt** / **r**𐳀**ndr**𐳀 / **l**𐳀**j**𐳀**gy**𐳀**zv**𐳀 / **n**𐳀**m** / **l**𐳀**h**𐳀**t** / **n**𐳀**m** / **m**𐳀**g**𐳀**rt**𐳀**ni**… — Ezért az ***e, é*** hang jelölése munkatakarékosság szempontjából — **t**𐳀**lj**𐳀**s**𐳀**n** / **f**𐳀**l**𐳀**sl**𐳀**g**𐳀**s** volt.

A mássalhangzókat sem jelölték mindig. A Nikolsburgi Ábécé 𐳀 '*and*' ligatúrájában sincs jelölve a közbülső 𐳀 '*n*' mássalhangzó. (L.: Szekeres No. 20.) Miként a Bolognai Rovásemlékben sem jelölte mindig a mássalhangzókat a naptár alkotója. Pl.: Sándor Klára 1991, 95: „bogsn" ; bódogasszony. Hiányzik a '***d***' mássalhangzó. De találhatnánk rá még számos példát. A Rovásemlékben bőségesen.

3.3 ***A székely írás rétegei***ről és a székely grafémák formai (és fonetikai) hasonlóság alapján történő egymásból származtatásával szintén nem érthetünk egyet Sándor Klárával.

Minden székely betűnek piktogram, ideogramma előzménye van! (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*" tanulmányom hálós betűtörténeti táblázatában.) ***Amelyekből a Kárpát-medencében képeztek betűket nyelvünk korabeli hangrendszere szerint!*** Mert — amely piktogram bármi célból felkerült egykor a *hunok, avarok* és *Árpád népe régészeti leletként előkerült tárgyaira, **és még Árpád-kori templomainkba is piktogram feliratként***, annak jól ismerték a jelentését is!

— De menjünk sorba:

„A székely ábécé grafémái valószínűleg nem egy időből származnak: jól látszik a jelkészleten a grafikai egységesítés nyoma, és a székely írás eredetével foglalkozó irodalomban konszenzus látszik lenni arról is, hogy az ábécé alaprétegét később — a 11 – 13. században újabb és újabb grafémákkal egészítették ki, hogy minél pontosabban jelölje a magyar hangrendszert." (Sándor Klára 2014, 137)

Hol van a bemutatható bizonyítéka? — és mely betűkből állt a 11. század előtti ábécé* „*alaprétege*"*? — amelyet a 11-13. században újabb grafémákkal egészítettek ki?

Jelenleg három 11. századinál (*feltehetően*) koraibb székely „írásemlékről" van tudomásunk:

1./ A bözödi kerámiatöredéken lévő *olvasatlan*, azonosíthatatlan rajzolatú jelek a 7-8. századból (Erdélyi – Ráduly 2010. 79), amelyek írástörténeti eszközökkel nem vizsgálhatók:

2./ A Bodrog-Alsóbűi, vitatott betűszámú, vitatott betűformájú, vitatott olvasatú kerámiatöredékről a 10. századból. (L.: Mandics Gy. RÓVOTT MULTUNK 2010, II. 514-518; Hosszú Gábor 2012, 187-188)

3./ A feltehetően 10 – 13. századba datált tászoktetői sziklavésetekről, amelyek között előfordult néhány olyan magános jel, amely csak a székely betű piktogramma előzménye lehet:

No. 5. *va***s** (nyílhegy); No. 26. ***íj***; No. 23. *jég*, > székely: **gy***eg*, **gy***ég*.

Amennyiben a vésetek rajzai hitelesnek tekinthetők! (Részletes ismertetésük ***Mandics György*****:** RÓVOTT MÚLTUNK I. 389-400)

Ez volna a 11. század előtti „alapréteg”?

A torjai edénytöredéken lévő betűk már a 11. századba datáltak (Erdélyi – Ráduly 2010. 105), amely töredék felirat három betűjét Ráduly János KáSZON, vagy KÁSZO(N) olvasattal oldotta fel:

A homoródkarácsonyfalvi feliratban (13. szd.!) a háromszög alakú jel kétszer is előfordul. (L.: Erdélyi – Ráduly 2010, 88-89) De nem került be a Nikolsburgi Ábécébe.

— A három 11. század előtti írásemlék ürügyén ismét fel kell tennem a kérdést: Hol van bennük a 11. század előtti ***székely ábécé alaprétege?— „amelyet a 11 – 13. században újabb és újabb grafémákkal egészítették ki***.”

Mert mi is egy ábécé?

„*Valamely nyelv helyesírásában használt betűknek a meghatározott, hagyományos sorrendű összessége, illetve ebben a rendben való felsorrolása, megnevezése szóban vagy írásban*.”

— Lehet „alaprétege” egy ábécének? Hogyan, mi módon lehet vele bármit is írni (róni), ha nincsenek meg hozzá a kellő és szükséges számú hangot jelölő betűk?

Nem arról lehet csak szó, hogy a 11. századtól már megszaporodtak az előkerült rövidebb-hosszabb székelyföldi templomi feliratainк? — és kezdett kialakulni az összehangoltabb betűhasználat? —

„De kezdjük visszabontani a föltételezett rétegeket. A székely írás három legfiatalabb grafémája valószínűleg a 1 (j), az ᚢ (u) és az ᚮ, ᚴ (ö) jele lehet. A 1 (j) nyilvánvalóan az 1 (i) -ből alakult ki, van olyan korai emlék (a bolognai naptár), amelyik mindkét fonémát ugyanazzal a grafémával (1) jelöli.” (Sándor Klára 2014, 137)

— ***Nem értem, hogy Sándor Klára*** a Nikolsburgi Ábécé betűit negligálja, mintha nem is léteznének? Mert a Bolognai Rovásemlék már rontott (romlott) ábécéjében (1) ’***i***’, és ’***j***’ hangértékkel is előfordul. A romlott rajzú 1 (i) betűt ’***j***’ hangértékűnek tartja, mert a Bolognai Rovásemlékben ***y*** (j) a hangértéke? Betűtörténeti forrásadatnak tekinti a már több rontott grafémájú és fonémájú betűket tartalmazó Bolognai Rovásemléket? Romlott ábécé romlott betűivel kezdi „*visszabontani*” a feltételezett rétegeket? Hiszen más írástörténeti emlékben a nikolsburgival egyező a hangértékük!

Mert egyáltalán nem nyilvánvaló, hogy a romlott grafémájú 1 (***j***) betű az 1 (***i***) -ből alakult ki. Hiszen az 1’***i***’ betű az első fokon képzett 1’***j***’ betű! L.: a Nikolsburgi Ábécét. Vagy a „Kelet-ázsiai szélrózsák” hun ideogrammáit, amelyek nem csak a székely, de a keleti ótörök írás betűinek is „alaprétegét” alkotják. (L.: Szekeres 2008, 60-89) Vagy az ordoszi hun koronadísz tájoló ideogrammáit. (Szekeres 2008, 56-59)

Az ᚮ, ᚴ ***(ö) jele csak*** a Bolognai Rovásemlékben ’***ö***’, mert egyébként a baloldali betű hangértéke: ’***ü***’.

Sándor Klára a Bolognai Rovásemlékben és a Rudimentában a már rontott/romlott ***i*** és ***j*** betűk grafémáit a legfiatalabbnak véli. A megcserélt grafémájú 1 ***i*** hangértékű betűből származtat rontott 1 ***j*** betűt azon az alapon, hogy a bolognai naptárban (a 15. szd. végén!) a ***j*** hangértékű graféma ***i*** fonémát is jelölt! Valamint a latinban egy grafémával jelölik mindkettőt.

A valóságban a székely ***i*** és ***j*** grafémák között ***semmi összefüggés nincs***, mert: ***minden székely és ótürk betűnek a kínai írástörténeti szakirodalomban jól azonosított*** (jól azonosítható!) ***piktogram, ideogramma előzménye van***! (L. a 1 ’***j***’ (No. 3.) és az ᛏ ’***i***’ (No. 26.) betű történeti összehasonlító jeltörténeti levezetését könyvem (2008) megadott számú jelcikkeiben.) Az egyazon jelentésű piktogramból képzett betűk hangértékei azért különböznek a székely és az ó-türk írásban, mert különbözött a két nyelv betűképző szavának akrofóniája (szókezdő hangja) is.

Sándor Klára szerint: „***Jól láthatóan szoros a kapcsolat*** az ᚢ (u) és a ᛘ (v) grafémák között is. Abban, hogy a 1 (j) és az 1 (i), az ᚢ (u) és a ᛘ (v) grafémák egyértelműen összefüggnek, közrejátszhatott a latin minta — igaz a latin hatása nélkül is kézenfekvő lett volna, hogy az *i*-t és a *j*-t , illetve az *u*-t és a *v*-t ugyanaz a graféma jelölje, és hogyha meg akarják különböztetni őket, akkor egyikből alakítsák ki a másikat, hiszen számos más ábécében ugyanez történt az említett fonémák fonetikai közelsége miatt.” (Sándor K. 2014, 138)

Valóban, a kínai ’*üst*’ piktogram rajzából van rajzrészként kivonva annak egykor nyelvünkön ’*va**s***’-ként megnevezett fém anyaga (L.: No. 28.), de nem fonémájuk fonetikai közelsége miatt, mert ott látjuk az orhoni ó-türk írás ***lt, ld*** — szóközi hangkapcsolattal alkotott hangértékű betűként, s a ’***t***’ és’ ***d***’ hang bizonyítja, hogy betű jelentésének szavában benne van az ó-türk ’**t***emir*’, és más török ’**d***emir*’ (vas) szó akrofoniája.

Arra, hogy „*számos más ábécében ugyanez történt a* ***fonémák fonetikai közelsége*** *miatt*” — igazoló, idézhető példákat is látni szeretne a tájékozatlan olvasó! Mert van néhány, ha nem is „számos” példája.

Ezért igyekszem pótolni, mert földrajzi közelségünkben ***nincs számos***, — csak a glagolita (glagolica) és cirill írás betűalkotásában van rá, és csak néhány példa. A glagolitában (glagolicában) grafémák tükrözésével a ***v*** és ***d*** betű alkotása, a hasonló képzésű fonémák jelölésére hasonló grafémák alkotásával a ***č***, ***š***, és ***št*** betű esetében. A cirill ábécében a ***c***, ***č***, ***š***, ***šč***, valamint az ***i*** és ***j*** betűk esetében. Ennyi.

Alkotóik az egymáshoz hasonló fonémák egymáshoz hasonló grafémáit ***nem egymásból alakították ki, hanem eleve egymáshoz hasonlónak alkották meg!***

Más példák csak távolabb, Dél Ázsiában vannak, ahol a Brahmi szisztéma szerint alkották meg, „számos írás” szótag-betűit. Lényegük, hogy minden mássalhangzóhoz a magánhangzók ligatúraszerűen kapcsolódnak. Ott.

A székely írás betűi esetében ez nem áll fenn, mert ***minden betűjének*** (!) ***piktogram/ideogramma előzményéig megkutatott, pontosan egyeztetett, ellenőrzött története van!*** Az ó-türk betűkkel ***közösen előforduló kínai piktogram előzményekkel***, amelyek azonos piktogram jelentésük, de különböző betűképző nyelven megnevezett szavaik miatt, különböző hangértékekkel rendelkeznek. (L. Szekeres 2008, No. 1.-től No. 46.-ig.)

3.4 ***Sándor Klára szerint:*** „Jól látszik, hogy a székely ábécé grafémáit, hangértéküktől függetlenül csak formai alapon megpróbálták egységes grafikai rendszerbe illeszteni. [55] ([55] *Erre Vásáry (1974, 168-169) is felhívta figyelmet*.)

Egy sorozatba rendezhető az (s), a (g), és az (l), az (r), a (cs), és a (z), és az alapformákat tekintve az (i), és a (p), az (n), a belőle kialakított (ny) és az (o), illetve a (f) és az (ly). Ide tartozik az is, hogyha egy graféma egybeesett volna egy másikkal, akkor az egyiket mellékjelezéssel különböztették meg, és a mellékjelek szintén az egységes rendbe illeszkednek: két rövid párhuzamos rézsútos vonalka a megkülönböztető jele a (l), a (p) és a (gy) grafémának akkor is, ha ez utóbbit valójában ligatúrából alakították ki, mert új formáját viszont már a kétvonalas mellékjeles grafémákhoz igazították.” (Sándor 2014, 138)

Ilyen formai összevetéseket bárki, bármelyik ábécé grafémáival *el tud végezni*. Csakhogy: Ez naivan egyszerű és történetietlen gondolat! —

Formai összehasonítással, mellékjelek hozzáadásával, nem alkottak székely (sem ó-türk) betűket!

Csak a (jel és) betűfelezésre, és az egyszerűsítésre vannak módszeresen összevethető példák a székely és az ó-türk írásban! Mint pl. a „felezett” nikolsburgi: No. 6. > ***vo****ʃ* nyílhegy betű felezése (kettéosztása); vagy a No. 27. ***v****st* (üst) piktogram kettéosztása az ó-türk: ***üstün*** (’felső rész’-re), és a   ***küzäč, kazan*** (üst) alsó részre. Vagy pl. a székely ’***r***’ betű egyszerűsítésére: > a Bolognai Rovásemlékben. Továbbá:

„Nem csak a (gy) született ligatúrából, méghozzá a (d) és az (i, j) jeléből, hanem az (ny) is, és minden bizonnyal a (ty) is a (t) és az (i, j) egybekötése volt,[56] ([56] *Erre Vásáry (1974, 168-169) is felhívta a figyelmet*.) itt tehát ismét egységes elvet érvényesítettek. Ezek a grafémák sem lehetnek sokkal idősebbek a (j), az (u) és az (ö) jelénél. Föltűnő, hogy az (ly) nem ebbe a sorba illeszkedik, azaz a palatalizált grafémáját nem az (l)-ből alakították ki — ez arra utal, hogy korábbi lehetett, mint a többi palatalizált fonéma jele.” (Sándor K. 2014 138)

Milyen konkrét bizonyítékai vannak az időrendi különbözőségekre? Mert akkor hogy jelölték azokat a hangokat, amelyekre még nem léteztek betűk?

— ***Ez arra vall, hogy*** *a formai összehasonító, időrendi ötletelések* ***nem bizonyságok!***

Ligatúrákból sem lehet betűket kialakítani!!! — mert a ligatúrák alkotásának a lényege ennek épp az ellenkezője, — *mégpedig* ***az, hogy betűket munka és helytakarékosan, jól azonosítható graféma részeikkel vonjuk össze!*** Ne kelljen minden betű teljes rajzát jelölni. ***Amelyek azonosítható részeikkel szét is bonthatók alkotóikra!***

A ⫯(gy) betű sem születhetett ligatúrából, mert az csak az elsődleges képzésű ⫯ ***eg*** (***gy***) betű (L.: Szekeres 2008, No. 23.) két piktogram rajzrészének összekötése függőleges vonallal: ⫯ > ⫯, ahogy a nikolsburgi ⫯ *'**engy**'* ligatúrában is látjuk. De ugyanez történt a nikolsburgi '***h***' betű ⫯ > ⫯ > ⫯ romlása esetében, és az ó-türk ⫯ *'kič**ig*** (kicsi)' kínai piktogramból képzett véghangzó '***g***' hangértékű betű esetében. Mert ***a több rajzrészből álló kínai piktogramok rajzrészeit*** betűként úgy a keleti ótörök, mint a székely írásban betűként összevonták egységes betűrajzba!

Ez származásuk és írástörténeti rokonságuk (*grafémáikban is*) jól látható, alapvető bizonysága! Már ezzel a *szembetűnő sajátsággal kizárható* a székely és az ó-türk írás betűinek arámi származása, mert az arámi írás betűi között nincsenek több rajzrészből álló grafémák!

S akik ezt nem vették (*nem veszik*) ***észre**, azok nem tanulmányozták kellő részletességgel* a székely és az ó-türk írások ábécéinek történetét és történeti összefüggéseit.

M**ellékjelekkel bővítve sem történt betűalkotás! — mert az csak a ligatúrák* (betűösszevonások) *művelete,* amikor egy betű grafémájához másik betű (betűk) jellemző helyzetű rajzrészeit csatlakoztatták! Arról már nem is beszélve, hogy a 𐰴 (d***) betűnek ez már másodlagos, rontott grafémája, amikor a ferde jobboldali mellékvonalat teljesen áthúzták a függőleges fővonalon. Az eredeti a Nikolsburgi Ábécében látható: 𐰴 *'e**d**'* betű. (L. a No. 2. jelcikkemben.) Amely jelen van az ótürk írásban is: 𐰴 ***ŋ*** hangértékkel, mert egyazon '*dél*' jelentésű ideogrammából az *ó-türk o**ŋ*** (*dél*) szó véghangzójával, és a magyar ***d**él* szó ***d*** akrofoniájával kapták ó-türk ***ŋ*** (*nazális*) és székely ***d*** hangértéküket.

A „*történeti székely ábécébe*" citált 𐰾 (***ly***) betűnek ez már szintén a másodlagos, romlott, rontott rajza. Az eredeti a Nikolsburgi Ábécében: 𐰾 és a legkorábbról (eddig) előkerült Sarkeli kerámia töredéken látható: 𐰾 (M. Artamonov 1958, 75, 54. kép) A betű részletes, történeti összehasonlító ellenőrzése és levezetése könyvem (2008) No. 17. jelcikkében.

Legkorábbi székely felirati előfordulása, a 13. század elejére, közepébe datált Homoródkarácsonyfalvi unitárius templom toronyablakának szemöldökkövén:

*A felirat fényképe tanúsítja, hogy az **ly** betű grafémája:* 𐰾 *— még egyezik a sarkeli* 𐰾 *és a későbbi nikolsburgi graféma* 𐰾 *rajzával* (Erdélyi – Ráduly 2010, 89)

Benkő Elek kétvonalas (L. Sándor Klára 2014, 179) és Ráduly János egyvonalas feliratrajzában (Erdélyi – Ráduly 1910, 89) ***egyaránt hibásan vannak átmásolva**,* mert az ***ly*** betű rajzában a „mellékvonal" — a fényképétől eltérően — teljesen kersztül van húzva: 𐰾 Ez pedig alapvető hiba a betűelőzmény rajza, értelmezése és hangértékadása szempontjából.

Mert a rajz (L. Szekeres 2008, No. 17.) *a kínai teknős piktogram rajzából kiemelt teknő körvonala a jobbelső láb felé menő mellékvonallal, amely a teknős mellső* (elülső) *részét szimbolizálja.* Nincs teljesen áthúzva a teknő körvonalán! — ahogy áthúzva, romlottan látjuk a Vargyasi keresztelőmedence feliratában (13/14. század), és a Berekkeresztúri református templom déli külső falára karcolt feliratban. (14. szd. vége, 15. szd. eleje). (Erdélyi – Ráduly 2010, 69) A feliratról a templom lebontásakor a lelkész háza folyosóján videofelvételt is készítettem.

De romlott már a Bolognai Rovásemlék betűje is, mert a (jobb első) ***mellső*** láb felé menő mellékvonal 180 fokkal el lett forgatva: 𐰾 Pedig — mint előbb említettem — a mellékvonal tájolt helyzete adja a betű (a mellső láb felé menő mellékvonallal a) *mellső ~ mejj ~ **mely*** hangértékét. (Ma is mondjuk: Fáj a me***ly***em / me***jj***em.) De: „1372 u./1448 k.: „ʒok kewneʒeſekuel monda… es *me**ly**enek* vereſiuel". (TESz)

Telegdi János a Rudimentában (1598) az ***ly*** betűt már a kínai ⊙ 'Nap' piktogram rajzával helyettesíti (L. Karlgren 1957, No. 404), amelynek semmi köze az ***ly*** betű rajzához, és a jelentés szavából származó hangértékéhez. Telegdinek már nem sikerül minden betűt megtalálni ábécéjéhez.

A székely betű (*betűk*) ***romlásának oka, hogy piktogramelőzményű rajzában*** (*rajzukban*) ***megjelenített jelentését*** *(jelentésüket*) ***már nem ismerték***, s így „tudatlanul", már ellenkező irányba forgatták: 180 fokkal rajzát. Vagy áthúzták átlósan a vonalat a piktogram rajzának másik oldaláig: Épp úgy, amint a „*történeti*" nikolsburgi ***d*** betű jobboldali melékvonalát is áthúzták a függőleges fővonalon: — s így a betű grafémája már másodlagos, ferde kereszttté alakult. Ami nem történt meg az ó-türk *oŋ* (*dél*) betű esetében.

A Nikolsburgi Ábécé tudós szerzetes összeállítója még ismerte a székely betűk piktogram előzményeit, és ismerhette, láthatta a már romlott betűk használatát. Ezért állította össze (feltehetően kolostori) feljegyzések alapján ***a*** (*valóban!*) ***történeti székely ábécé betűit! Minden, még általa ismert betűjével és ligatúrájával együtt.***

Ezért írta az ábécé betűinek felsorolása után: **Ámen** (*Úgy legyen!)*

Úgy kell használni a betűket, ahogy fel vannak sorolva. ***S ezzel megadta az ábécé összeállításának indítékát, okát is.*** *Azt, hogy több betű rajzát és hangértékét* (már) *helytelenül használják*.

Az indíték és ok az volt (az lehetett), *hogy a székely írás* („rovásírás") *betűrendszerének* nem volt olyan személyhez, vagy személyekhez köthető alkotója, akitől (*akiktől*) a székely írásnak egy kidolgozott, ábécéje terjedt volna el „egységes" használatra.

A legkorábbról megmaradt feliratokban még olyan betűk is előfordulnak, amelyek egyértelműen a keleti ótörök írás betűi. Amelyek *nincsenek jelen a kazáriai*, a szarvas-nagyszentmiklósi feliratokban, s a Nikolsburgi Ábécében sincsenek már jelen, csak a madarai cseréprovások között van egy hasonló rajzolatú. Mandics: RÓVOTT MÚLTUNK I. 228. Felső sorban jobbról a 7. jel:

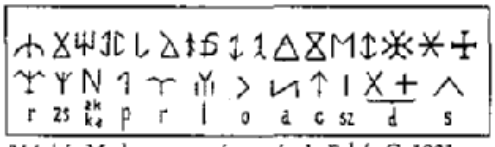

314. kép Madara, a cserép rovások. Fehér G. 1931, 155. (104. kép)

Ennek a formája csak a bonyhai hasonlóval vethető össze, a többivel már nem. Az ágyékháromszög alsó vonalával párhuzamos vonal az '***i***' betű ferde vonala a ligatúrában. Hangértéke ***ik,*** vagy ***ki***:

Torja (11. szd.): Homoródkarácsonyfalvi unitárius templom (13. szd. eleje-közepe) feliratában: (13./14. szd. fordulója: Bonyha (14. sz. eleje, közepe):

A jelek és betűk formai hasonlósága, de még az azonossága sem jelent önmagában többet, csak azt, hogy rajzában hasonló, vagy azonos. Mert sok van belőlük az írás(ok) általános történetében. ***Csak akkor azonos két betű történeti grafémája***, ha rajzukkal és hangértékükkel helyre tudjuk állítani közös (*azonos*) piktogram előzményüket a betűképző nyelvükön. *S ez akkor is igaz*, ha időrendi eltérésük (és fejlődésük) miatt már nem teljesen azonos a két betű piktogram előzményű rajza.

No. 19. jelcikkemben: Kyril Ryjik a kínai nő (No. 11. a) és anya rajza:

„Ábrázolása egy nőnek… (guggoló? állapotos?) megalázkodás helyzetében?…" B. Karlgren 1957, No. 934 c — 'térdeplő ember' rajzaként is lejegyezte:

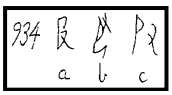

„A rajz egy térdeplő embert és egy kezet ábrázol." A *c* rajz gerincvonala egyenes, nem „térdel", mint

a *b* rajzon. Az ágyékháromszög a gerincvonal jobboldalán van, miként rovástechnikai ok miatt (betűként) a székely írásjelen a baloldalra került. Az Oljokma menti kőrajzon és Ryjik rajzain is egyezik iránya a székely ’**a***nya*’ jellel. A kínai ’*anya*’ piktogramból képzett betű hangértéke a Nikolsburgi ábécében: akrofóniás ***a***.

Az ótörök jelrendszerekbe már csak a másodlagos, egyszerűsített jelek (betűk) ágyékháromszögei kerültek. Orhon: Jenyiszej: Hangértékük: **qï** és **ïq**. Mivel ágyékszögükkel oldalirányban állnak, mint a hun (és kínai) ’anya’ piktogramján: 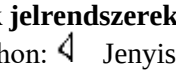 — nyilvánvaló, hogy az orhoni ótörök jelrendszer betűalkotója a kínai és hun piktogram rajzát a „gerincvonallal” egyszerűsítette. Jelentése: *„qïrqïn* Jungfrau ‖ bakire” (hajadon, szűz) (AlttGramm) Az ágyékháromszög csak a nőnemet jelöli, nincs „anya” jelentése. A jelek betűhangértéke: akrofoniás **qï,** és fordítottja: **ïq.** A hangérték két hangzójának felcserélése az ótörök hangértékadás egyik sajátossága, amire más példa is van, pl.: *oq, qo*. A hangzók sorrendjének felcserélésével a betű (szótag) használati lehetősége bővült. Időrendben az egyik legrégebbi orhoni „Ел етміш (Білге атачым)” feliraton kétszer „qï”, egyszer „ïq” hangértékkel szerepel.

A Torjai, Homoródkarácsonyfalvi és a Bonyhai székely feliratok a betűk ’***k***’ hangértékével olvashatók,

a betűk ó-türk hangértéke nem lehet kétséges.

Miként a Homoródkarácsonyfalvi feliratban kétszer is jelen levő ó-türk (keleti ótörök) ***’ir, yïr’*** (észak) ideogrammából képzett ***i*** hangértékű betű. (L. Szekeres No. 4. jelcikkben.) Az orhoni ábécében az ’észak’ ideogrammából képzett betűnek az előbbieken kívül ’***e***’ hangértéke is van. S ez csak nyelvünk ***e****j*szak (észak) szavának akrofoniájával vezethető le. Ótörök nyelveken nem.

A Homoródkarácsonyfalvi feliratban a ***h*** betű már csak másodlagos, összevont formájában használt. Ebből is jól látható, hogy a Nikolsburgi Ábécé összeállítója ismerője volt a székely betűk történeti előzményeinek, mert feltüntette a betűk legrégebbi változatait is. *Olyan betűket is, amelyek csak ligatúráik felbontásával azonosíthatók írástörténeti szakirodalmukban!*

— Nem úgy, mint a székely és ó-türk írással ma is foglalkozók.

Sajnos, a székely írás történetével foglalkozók nem vették, nem veszik figyelembe a Nikolsburgi Ábécé elsődleges, valóban történeti voltát, és a rontott, romlott és *kicserélt rajzú betűket is a székely írás „eredeti”,* ***történeti betűiként*** *tüntetik fel.* Pedig *a Nikolsburgi Ábécé tudós összeállítója pont emiatt, ez ellen állította össze ábécéjét*, amely után még az ÁMEN szót is leírta.

Sándor Klára nem veszi figyelembe, hogy *eng* (***engy***) jelölésű ligatúrában az összevont grafémájú ’***gy***’ betű mellett még ott van az eredeti (*történeti*) ***eg*** (***egy***) jelölésű ’***gy***’ betű! Még piktogram előzményének azonos rajzával! (És nem a (***d***) és az (***j***) jeléből származik!)

S a ***feltételező ráfogásokon*** túlmenően: ***Milyen bizonyítékok alapján*** állít fel ***Sándor Klára*** *rétegekből álló* betűtörténetet? Amikor a „történeti székely ábécé”-nek nevezett betűk közül több *romlott vagy másodlagos betűforma*? A Nikolsburgi Ábécénél koraibb Vargyasi és Karácsonyfalvi felirat, s a Bolognai Rovásemlék már másodlagos, romlott grafémájú és hangértékű betűi.

A vargyasi keresztelőmedence feliratában a „történeti” ***h*** betű két piktogramelőzményű jelrésze már másodlagos, mert egységes rajzú betűvé van összeróva: Amely később tovább romlott két vonallal könnyebben róható változatra: — s ez a már egyszerűsített nikolsburgi ***e*** betű graféma előzményének rajzával azonos: . Ilyen jelenségek egy kiforrt ábécében nem jöhetnek létre.

A „történeti” ***ly*** betűnek szintén a másodlagos változata van a vargyasi feliratban: A ***j*** betű hangértéke sem: ***i*** a feliratban. (Ráduly 1994c és Benkő 1996. olvasata helyes: MiHÁLYJ) Mert a ***j*** betűvel „nyomatékosította” a felirat vésője az ***ly*** hangot, mint ma a: „*me****jj****, me****jj****em”* tájszó változatban.

Időrendi sorrendet ilyképp nem lehet felállítani a székely betűk képzése között, hacsak nem az *archaikus, piktogram előzményükben rendre igazolt* Nikolsburgi Ábécé még „történeti” betűitől kiindulva kísérjük a betűk történetét a nikolsburginál koraibb, ***de már romlott!*** — és a nikolsburginál későbbi ábécék ***még romlottabb*** és már ki is cserélt rajzú betűihez. (L.: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” tanulmányomban.) Továbbá:

„***A dzs a 13. században kezdett*** fokozatosan *gy*-vé válni, ebből tudjuk, hogy a székelyírás <gy> grafémájának kialakítása nem történhetett ennél korábban,hiszen a (gy)-t egyértelműen a (d)-ből hozták létre. (Emlékeztetőül: a *gy* a *d* palatalizált változata.) Ha a <gy> egykor *dzs*-t jelölt volna, akkor valószínűleg a <cs> és nem a <d> jeléből alakították volna ki.” (Sándor 2014, 139)

Sándor Klára *ötletelése szerint*: „a (***gy***)-t egyértelműen a (***d***)-ből hozták létre. (Mert: a ***gy*** a ***d***

palatalizált változata.)”

Ismét nem veszi figyelembe, hogy az eredeti *eg* (egy) hangértékű ’***gy***’ betű ott van a ligatúrás változata mellett! 2008-ban megjelent könyvem, No. 23. jelcikkében leírom, hogy (a hun és koraavar régészeti leleteken is megtalált kínai ’*jég*’ piktogram magyar nyelven megnevezett jelentés tájszavának szókezdő ’***j***’ hangja gyésült:

„A szókezdő gy — amúgy is kényes kérdést érint. Mint láttuk, ez a mássalhangzó az ó-magyar kor elején alakul ki, korábbi j-ből; ez utóbbi nagy számmal fordul elő régi török elemeink szókezdőjéül.” **(174)**

A ’*jég*’ szó bizonysága szerint nem csak régi török szavainknál, mert a szókezdő ’***gy***’ hang a ’***j***’ gyésülésével nyelvünkben is gyésült: ***j****eg* > ***gy****eg*, ***gy****ég* tájnyelvi változataikban. (Az egyik épp Heltainál: „gyegre”, (Erdélyben!) 1566-ban, a másik „Gyeg” az Őrségben, ahová székelyeket telepítettek.)

Nyelvészeti szempontból sincs igaza Sándor Klárának, mert a ’***jég***’ szavunk az *Új magyar tájszótárban* előfordul ***dzsiëg*** változatban is. (L. még: TESz 2. 268)

— Miért negligálja ***Sándor Klára*** a Nikolsburgi Ábécé ***eg*** (e***gy***) ’***gy***’ betűjét? És miért a nikolsburgi ***d*** betű történeti grafémáját is? — Mert a ferde kereszt alakú (***d***)-betű már csak az eredeti (nikolsburgi) ***d*** betűnek a rontott grafémája. (L. No. 2. jelcikkemben.)

Sándor Klára ***összetéveszti és összekeveri*** *nyelvészként* ***a hangtörténetet a betűtörténettel!***

3.5 „***Nem volt meg a korai ómagyarban*** – azaz a 10-11. században a *c*, a *zs*, a *v*, és a *ty* sem,” (***Ezzel*** *hangtörténeti szempontból természetesen* ***egyetértek*** Sándor Klárával a ***v*** hang kivételével. Mert szókezdő ***v*** hangelővordult többek között „**vég 1055** uuege” (vége); „**vejsze 1055** *ueieze*” (vejesze); „**vén** 1093 k. ?: *uueinic*” (veinik); „**vas** 1138/1329: *Wasas*” (TESz) Nincs egyetlen hosszabb betűfeliratunk ebből az időből.

Sándor Klára a székely írással korábban is foglalkozók laikus betűátvétel elméleteire építi a saját felfogását. Rétegekre (Róna-Tas „fázisokra”) osztja a székely írás történetét. Valamint: „*hangértéküktől függetlenül csak formai alapon megpróbálták egységes grafikai rendszerbe illeszteni*.”

— Hasonító formai csoportosítást minden ábécében végezhetünk, de ez teljesen laikus, iskolás színtű felfogás. ***A székely írásban*** **nincsenek** ***alapformák! — mert minden betűnek piktogramma/ideogramma előzménye van! — amelyekből nyelvünkön betűket képeztek!***

Formájukat (grafémájukat) piktogram előzményük rajza, hangértéküket (fonémájukat) pedig a nyelvünkön megnevezett jelentésük szavainak (többnyire) kezdőhangjai (akrofoniái) határozzák meg akkor, amikor betűket képeztek belőlük. (L.: Szekeres 2008, No. 1.-től No. 46.-ig. Valamint: „*A székely írás három ábécéjének történeti összehasonlító összevetése*” c. tanulmányomban.)

A Sándor Klára által idézett (*i*) csak a már rontott/romlott garafémákat/fonémákat tartalmazó *Bolognai Rovásemlékben* és a *Rudimentában* ’***i***’ hangértékű! Mert a (legrégebbi) Nikolsburgi Ábécében: ’***j***’ a hangértéke! (L.: No. 3.) Az (*o*) betű *piktogram előzményét* hun-kori, mongóliai sziklarajzon is látjuk, ha megkeressük: (A. E. Novgorodova 1975, 226.)

Magánosan ábrázolt graféma nem lehet betű, csak piktogram/ideogramma, amelynek szóval (szavakkal) megnevezett jelentése van.

Az (n) betűből nem alakítottak ki (ny), (o), illetve a (f) és romlott grafémájú (ly) betűt! Semmi közük egymáshoz, mert mindnek saját piktogram/ideogramma előzménye van, amelyekből nyelvünkön betűket képeztek. Ezek mind a kínai ’*teknős*’ piktogramból, annak kivonatolt (kiemelt) rajzrészeként származott. (L. Szekeres 2008, 48-89.)

— Tovább nem idézem Sándor Klárának a székely írás betűiről alkotott elméletét*, mert így is láthatjuk, hogy hiteles, történeti összehasonlító írástörténeti adatok azonosító összevetésével* ***Sándor Klára sem tudja rendre levezetni*** — a székely írás betűinek történetét. Megmaradt ugyanazon megcsontosodott gondolkodási módozatoknál, amelyekkel hosszan felsorolható elődei sem tudtak végleges eredményeket elérni. (L. „mottómat” a tanulmány bevezetéseként.)

4.0 Róna-Tas András „***A székely rovásírás írástörténeti háttere***” címmel, jelentős számú hallgatóság előtt tartotta meg előadását (2014. 04. 30.-án) az ELTE-n.

Professzor Úr, előadása első részében „***Bevezetés az írástudományba***” címmel a világ (főbb) írásainak történetét a bemutatásukhoz szükséges írástörténeti táblázatokkal, ábécéikkel részletezte. Ezzel jelezte, elővételezte, hogy alaposabban átnézte, tanulmányozta a világ írásainak történetét.

A kínai írásnál megemlítette, hogy csak azért foglalkozik röviden a kínai hangtörténet néhány elemével, mert olvasott olyat is, — ***és itt nyilvánvalóan rám utalt!*** —, hogy van, *aki a kínai írásból eredezteti a székely–magyar rovásírást.* S egyik hangtörténeti példaként a kínai ***nü*** *„nő”* szónak időrendi változatait példázta. Amelynek egyébként nincs köze a magyar ’*nő*’ szóhoz, s ***főként nincs*** a ***No. 19.*** jelcikkemben levezetett kínai ’*nő, **A**nya*’ jelentésű (L.: Kiril Ryjik No. 11) piktogramból képzett székely ’A’ hangértékű betűhöz! — amely a magyar ’***anya***’ szónak a szókezdő hangja (akrofoniája). Elég furcsa *felvetésnek* tartom, hogy a kínai hangtörténetet példázta betűtörténeti levezetéseim gyanánt, mert semmi közük a kínai nyelvhez és hangtörténetéhez. (***A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület*** honlapjának ***Digitális könyvespolcán*** „*A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE*” (2008) c. könyvemben egy idő óta *már olvashatók a székely és ótörök betűtörténeti* (ellenőrző) *rekonstrukcióim*.)

A székely és az ó-türk betűk kínai piktogrammákból képzésének semmi köze sincs a kínai nyelv hangtörténetéhez! — mert a kínai piktogramok bármelyik nyelven olvashatók, ha ismerjük ***időrendi fejlődésük változataiban*** (változásaiban) rajzukat és jelentésüket! — ahogy egykori olvasóik és átvevőik is megjegyezve, megtanulták. A kínai képjelekből (piktogrammákból) történt betűképzések történeti összehasonlító ellenőrzéséhez ma már hitelesen bizonyító segítséget ad a kínai írás (jegyeinek) időrendben is jól feldolgozott története. Csak mind meg kell (*tudni*) keresni hiteles írástörténeti szakirodalmukban. —

Második előadásában ***Róna-Tas András*** áttért „***A székely magyar írás írástörténeti összefüggései***”-re: Eurázsia rovásírásaira; a germán Futhark (runaírás) íráscsalád ismertetésére és a keleti türk rovásírásra.

De, amíg a runaírások minden ábécéjét grafémáival (rajzaival) együtt a hallgatóság elé tárta, *a keleti ótörök írás betűinek csak a hangértékeit vázolta fel,* mert „*a számítógép nem tudka kivetíteni*”. (Tisztelettel jegyzem meg, hogy: minden betű képét kivetíti, amit bemásolunk előadásunk, tanulmányunk anyagába.)

A magánhangzókat az **A, I, O** „alap magánhangzókból” származtatta, mert Róna-Tas szerint „az ***a***-nak a jeléből lett az ***a*** és az ä (e) jele, s ez „normális egyébként”:

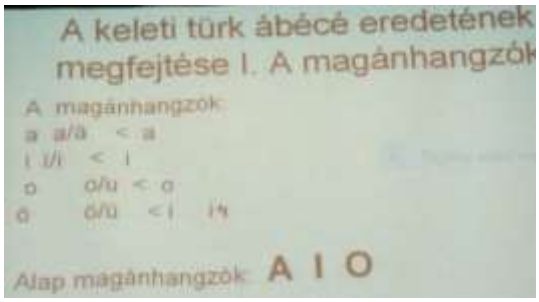

Csakhogy — az orhoni és jenyiszeji ***a*** betűből a jenyiszeji ***ä*** (és ***e***) betűt származtatni még a laikusok módján sem lehet, ***mert teljesen különböznek rajzaik!*** Az ***ä*** betű a kínai „élő fa” piktogram rajzából egyszerűsített betűrajz, és hangértéke az ó-türk ****a**ŋač* ~ *j**ä**γāč* (***fa***)szavából származik. (L. Szekeres No. 34. és B. Karlgren, No. 1212.). *Mert a* **betűk történetére *sosem a rajzuk*** (grafémájuk) ***mellékvonalakkal bővítése, hanem épp a rajzuk egyszerűsítése jellemző!*** Továbbá:

Róna-Tas szerint: Az ( ) ***i***-ből lett a mély és a magas hangrendű ***ï/i*** jele, miként táblázatában is látjuk.

— Az ***ir, yïr*** (észak) jelentésű ideogrammának ***mindig is*** ***i*** volt az ó-türk jele! (L.: „***Az ordoszi hun koronadísz***” tájolásának egyik ideogrammájaként. (L.: Szekeres 2008. 56-59. és 64-65) Csak annyi változás, romlás történt, hogy a jenyiszeji betű rajzában a jobboldali „ferde mellékvonal” már a függőleges fővonal közepére került: (L.: No. 4. jelcikkemben a betű történeti összehasonlító levezetését.) Továbbá az ***o – u*** betűről:

Róna-Tas szerint: „a lényeg az, hogy az ***u*** –nak a jele, már egy idő után a törökben az ***o***-t is ***u***-t is jelölte, egy mellékjellel az ***ö***-t is ***ü***-t is jelöli”. Nos, — most is az a helyzet, hogy ***teljesen különböznek rajzaik!*** (L.: az ***o***, ***u,*** és az orhoni ***ö/ü***: , jenyiszeji ***ö/ü*** betűk: rajzait.)

Immár jól láthatjuk, hogy miért nem *tünteti fel táblázatában* esetenként Róna-Tas András a betűk rajzait! Vagy ne legyünk ennyire kritikusak?

Az ó-türk 𐰺 o/u betű történeti összehasonlító jel és betűtörténetét: No. 49. jelcikkemben ellenőriztem. (Szekeres 2008. 159-160) Az ó-türk betű kínai piktogram előzményű (megfelelőivel) megfelelőjével Kyril Ryjik sinológus foglalkozott:

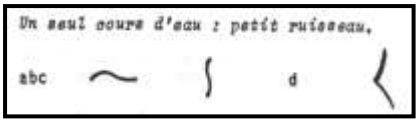

(328) „KUAN 𐰺 Egyetlen vízfolyás: kis patak."

A keleti ótörök *„y**u**l, yuul* Bach, See ‖ çay, göl" (csermely, lefolyó, patakocska); *„y**u**laq* Bach ‖ küçük çay" (csermely, lefolyó, patakocska); „y**u**lat Rinnsal ‖ küçük çay" (ér) (AlttGramm.) Mongol: *bulaq* (Obrusánszky B.) Továbbá: „*__o__yluk:* čag. __o__*yluk* 'kleiner Kanal, Rinne' (kis kanális, lefolyó), osm. (Türk. Tarama Dergisi) *avlak,* __u__*lak,* MA. *alak, ålak* 'bassin, citerne' (medence, vízgyűjtő), mtü. AH. __o__*luk,* kaz. bšk. __u__*lak* 'Trog, Rinne, Wasserröhre' (vályú, lefolyó, vízcső), čuv. *valak, v__u__lak* (>čer. ČLČ 122 *βola, βol, βolak;* ung. *vályú* 'Trog, Rinne' (vályú, lefolyó), " (M. Räsänen) **(265)**

A fára (vesszőre) rovás miatt a jel „nyilazásának" irányát megfordították. A y**u**laq' (patakocska) szóközi **u** hangja (vagy a már rövidült **u**lak változatának akrofoniája) adja az **u** hangértéket, az '**o**γluk', vagy '**o**luk' (kis kanális, lefolyó) akrofoniája pedig az **o** hangértéket.

Az ó-türk ö/ü betű történetének ellenőrzését a No. 27. jelcikkemben (Szekeres 2008. 128-131) végeztem el, s megállapítottam, hogy a kínai 𓉔 '*üst*' piktogram két vízszintes vonalával (már) egyszerűsített rajzának: 𓊹 átlósan megfelezett felső fele: 𐰾

Rajza alapján meg tudjuk állapítani, hogy a piktogram felső részének 𐰾 𐰾 megnevezésével: „__***ü***__*stün, üsdün* ober, oberer, oberhalb, mehr als ‖ üstün, yukarda" (felső, felsőbb, felső fél) (AlttGramm) nyerte el akrofoniás ***ü*** hangértékét.

Az üst a török népeknél az 'Ég' jelképe is volt. A *'felső, felső fél'* jelentés vonatkozhat a piktogram felső felére, de a „világ" felső részére is, amennyiben a „*täŋri* Himmel, Gott, götlich Majestät ‖ tanri, hazletleri" (Ég, Isten, isteni, fenség) (AlttGramm) jelképeként, aljával felfordítjuk az üstöt.

Így az akrofoniás **ö** hangérték az ótörök — *„__***ö***__tüg* Bitte, Gebet, Eingabe, Frage ‖ dilek, dua, istida, sual" (kérés, ima, beadvány, kérdés) (AlttGramm) szó akrofoniája (lehet), ami a „felsőbb hatalom", a '*teŋri*' (Ég-isten) felé irányul.

A kettéosztott 'üst' piktogram felső részének hangértéke betűként az '***ü**stün*' (felső, felsőbb, felső fél) és az '***ö**tüg*' (kérés, ima, beadvány, kérdés) szavak alapján: akrofoniás **ü**, és akrofoniás **ö**.

Tehát az ***o***, ***u*** betűknek semmi közük sincs az ***ö***, ***ü*** betűkhöz! —

Professzor Úr „A magyar – a székely rovásírás környezete" címmel tért át a balkáni korai írások kialakulására: különös tekintettel a Glagolita (glagolica) és a Cirill írásra. Innen tovább a kárpát-medencei honfoglalás előtti „írástöredékekre": a nagyszentmiklósi, szarvasi és más honfoglalás előtti emlékekre.

Véleménye szerint a „***protoszékely írást***" abból az írástörténeti környezetből kell rekonstruálni, amely a legkorábbi székely feliratokban jelenik meg:

„És akkor most érkeztünk el a dolognak a rekonstruálható részéhez. Egyedül azt nézzük meg és lássuk, mi a környezete ennek az írásnak." — „Rekonstruáljuk azt a protoszékely írást", amelyet az ismert emlékek alapján látható korai székely írásban rekonstruálhatunk. Ehhez az kell, hogy egy bizonyos másodlagos és elsődleges importált jeleket állapítsunk meg a székely írásban."

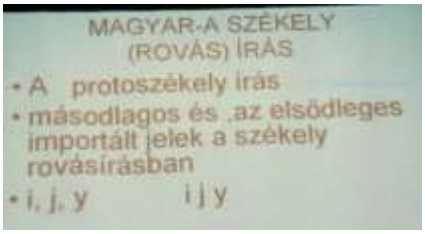

— ***Protoszékely írás***? — Hol van a „protoszékely (: ősi, elsődleges) írás” idézhető írásemléke? Melyik feliratot (feliratokat) gondolja ***Róna-Tas András*** „protoszékely” írásnak? Miért nem idézi e ’*protoszékelynek*’ gondolt feliratokat a betűikkel? Egy írás akkor írás, ha valamit le is írtak vele.

Mert a székely ᛏ ***i*** betűt nem találhatjuk sem a legkorábbi Bözödi (7-8 szd), Torjai (10. szd.), Korondi (12/13. szd fordulója), Homoródkarácsonyfalva l. (13. szd. eleje, közepe), Vargyas (13/14. szd), Alsószentmihályfalva (13/14. szd.), Csíkcsobotfalva (13/14. szd), Erdőszentgyörgy (13/14. szd.), Vadasd (13/14. szd.), Bonyha (1330 k.) feliratokban. Ami nem jelenti azt, hogy nem is létezett, csak eddig előkerült legkorábbi feliratokban nem fordult elő. (A Berekeresztúri református templom feliratában látjuk először a 14/15. szd.-ban.)

Az ó-türk ᛚ ***i,ï*** hangértékkel olvasható betű a Homoródkarácsonyfalvi feliratban (13. szd. eleje, közepe) kétszer is előfordul, csakhogy: ez nem kerül be a Nikolsburgi, de a későbbi romlott ábécékbe sem.

Mitől másodlagosak, vagy elsődlegesek az „importált” jelek a protoszékely írásban? Mert táblázatában a másodlagos és elsődleges importált jelek latin betűkkel jelzett hangértékeit látjuk csak, a betűk rajzait (grafémáit) nem. — ***Miért nem?*** Írástörténetben az egyik legfontosabb adat az írásjelek, betűk rajza.

— ***Az előadás*** (*többnyire*) ***laikus hallgatója*** látni is szeretné a betűk történetének időrendi sorban azonosítható leszármazásainak rajzát (grafémáit), írásemlékeit, ami szavakban elhangzik.

Ha pedig átfogó, egyetemes írástörténeti ismeretekkel rendelkező hallgatja az előadást, — az egyet, — vagy egyet nem értő álláspontjához, szintén látni szeretné, hogy az előadó ***milyen igazoló, vagy igazolhatatlan teória*** „bizonyítékaira” épít! S ezt ***Róna-Tas András*** előadásában ***nagyon hiányolom!***

Professzor Úr nem a székely írás betűinek történeti előzményeiről, hanem olyan „***protoszékely írásról***” beszélt, amelynek *látható létezését, azonosíthatóságát* felirat idézetekkel nem mutatta be. — ***Miért nem?***

Véleménye szerint a székely magánhangzók „egy olyan ***balkáni rováskörből*** származnak, amelyből a cirill és a glagolita betűk is erednek.” Eszerint akkor, nem a ***görög írásból*** származnak?

Hol található a „***balkáni rováskör***” létének látható bizonysága? Mert „***balkáni rováskörről***” (ilyen néven) az írástörténeti szakirodalomnak nincs tudomása. Miért kell a „rovás” szót erőltetni?

A többezer éves időszakadékokkal rendelkező tordos-vincsai, szitovói, tatárlaki és karanovói, a székely írás egynémely betűivel azonos rajzú, ismeretlen jelentésű jelekre, „rovásokra”, a székely írás előzményeként nem gondolhat a ***Professzor Úr***, ha csak nem a madarai cserepeken lévő 8

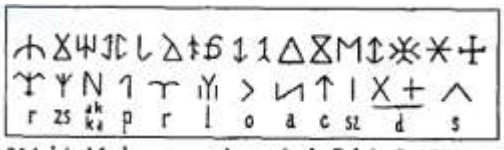

314. kép Madara, a cserép rovások. Fehér G. 1931, 155. (104. kép)

— és a pliszkai óbolgár királyi palota mázas tégláin lévő 6 olyan jegyre (VIII – IX. szd.), amelyek közül többnek egyezik a rajza a székely írás betűivel, mint a „kazáriai” feliratok betűivel:

312. kép Adoba-Pliszka téglajegyei, Altheim 1948, 4. tábla

De ezek a cserepeken, téglákon magányosan előforduló ***írásjegyek betűknek funkciónálisan még nem tekinthetők, csak piktogramoknak és tulajdonjegyeknek***! Altheim hun rúnáknak, Fehér Géza a bolgár-török műveltség emlékeinek tartja. (L. Bővebben Mandics György 2010, 228 – 229) A görög

írás pedig nem lehet a „balkáni rováskör” része, hiszen a görög, már Kr. születése előtti évezredben: írás. A betűket papirusz tekercsekre írták, mint az egyiptomiak, amit a görögök Egyiptomból szereztek be. Ezek betűit látjuk a köbe vésett görög feliratokban is.

Mégis, mit érthet ***Róna-Tas*** „*balkáni rováskör*” alatt? Mert — alábbi táblázatában látható, hogy az ócirill és glagolita betűk a görög írásból származnak, „másodlagos” betűkként.

A glagolitát (*glagolicát*) a horvát egyházi nyelv lejegyzésére és templomi feliratokban használták a 9-12 szd. között, Dalmáciában a 15. századig. A cirill pedig a 9. században fokozatosan alakult ki Bulgáriában, főként a görög, kisebb részben a glagolita (glagolica) írásból.

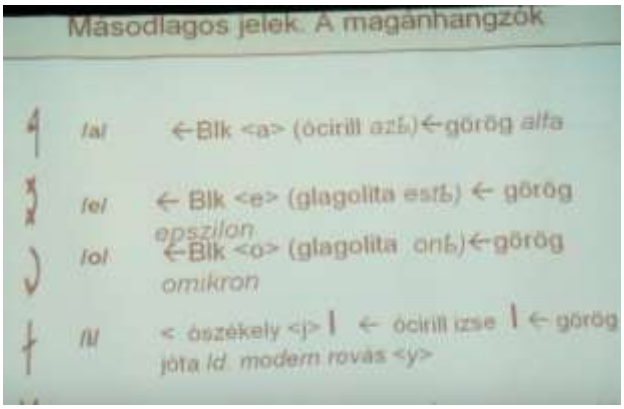

Róna-Tas András „A másodlagos magánhangzók” táblázatában ***csak hivatkozik***, **de (**valamiért) ***nem adja meg, nem mutatja***, *nem mutatta be a betűtörténeti „levezetések” egymásból származó grafémáit és alkalmazásukat a „*Balkáni rováskörben*”.*

Pótlom, mert a ***Professzor Úr*** által feltett módon csak így ***lehetne***, — vagy ***nem lehet*** (!) a székely betűk grafémáit és hangértékeit hiteles módon levezetni. Mert a székely betűk piktogramma/ideogramma előzményei már előkerültek a hunok, avarok és Árpád népe régészeti leletein. Néhány keresztény vallásra utaló juh, és más piktogram még Árpád-kori templomainkban is. Márpedig: — ***ha a betűk kínai piktogram előzményei tárgyakra, és Árpád-kori templomainkban is még felhasználásra kerültek***, ***akkor nem csak a rajzukat***: ***a jelentésüket is jól ismerték!*** — mert nélküle használatuknak nem lett volna semmi értelme.

Piktogramok rajzai jelentésük nélkül nem léteznek! Megismerni, megtanulni csak jelentésükkel lehet.

Ezért a betűképzés helyéhez, időrendjéhez köthető betűelőzmények magános írásjegyei csak piktogramok lehetnek!

4.1 ***Ellenőrző vizsgálatom*** a ***görög alfával*** kezdem, amely betűből Róna-Tas András a székely ’***a***’ betűt származtatja. Korai görög *alfa*: A > korai cirill: а *азъ* > <(***balkáni rovás?***)> székely ᚩ /a/ betű?

Hiányzik *a grafémasorból a* Blk („*balkáni rovás*”), mert az ó-cirillből csak némi fantáziával származhatna a székely ’***a***’ betű, olyan nagy a grafémák rajza közt az eltérés.

Hol látjuk (látnánk) a а cirill, vagy a ***balkáni rovásbetű*** rajzát (grafémáját) előzményként egy korai székely feliratban?

Mert a székely *a betű időrendben is korábbi, piktogram előzménye immár két avar sírból is* előkerült: Kiskőrös — Órcsik tanya 89. koraavar sírból: ᚩ (L.: Erdélyi – Ráduly 2010. 24). Valamint az avar-kori Homokmégy-halom 102. sírból: ᚹ (Vásáry 1972. Erdélyi – Ráduly 2010. 25)

A székely ’***a***’ betű ’*anya*’ avar piktogram előzményeknek nincs közük a Róna-Tas által feltételezett „***balkáni rovás***”-ból származtatásához. (L. No. 19. jelcikkemben.) Most csak idézek belőle:

„***Kyril Ryjik*** a kínai nő (No. 11. a) és anya (No. 156. ab) Jin-kori változataiból tovább fejlődő írásjegyek rajzát az alábbiak szerint ábrázolja:

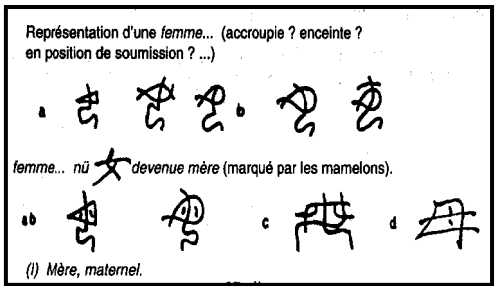

„Ábrázolása egy nőnek…(guggoló? állapotos?) megalázkodás helyzetében?…" „Nő." Ab: „**A**nya, **a**nyai."

B. Karlgren (1957, No. 94) feldolgozásában a 'nő' b és c rajza Jin, a d, e rajza Csou I -kori.

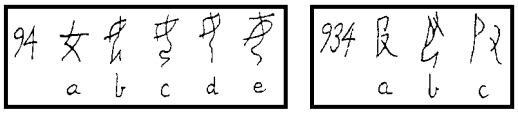

Karlgren és főleg Ryjik rajzaiból látjuk, hogy a kínai '*anya*' piktogram Jin-kori piktogram változata a székely ᚨ ***a*** hangértékű betűvel szemléletében is egyező rajz. Eltérés csak a „gerincvonal" rajzaiban van. De „nyoma" maradt a székely jeltípusnak a kínai írástörténetben is, mivel B. Karlgren 1957, No. 934 c — 'térdelő ember' rajzaként is lejegyezte: [154]

A 934 a–c rajz jelentése: „leigáz, meghódol" „A rajz egy térdeplő embert és egy kezet ábrázol." (Kora: Csou II.) Rajza egyezik a korai avar piktogram és a *székely* '***a***' *betű rajzával*: ᚹ ~ ᚨ A 934 ***c*** rajz gerincvonala egyenes, nem „térdel", mint a ***b*** rajzon. Az ágyékháromszög a gerincvonal jobboldalán van, miként rovástechnikai ok miatt a korai avar és székely írásjelként a baloldalra került. Az Oljokma menti kőrajzon és Ryjik rajzain is egyezik az ágyékháromszög iránya a székely ᚨ '**a***nya*' jellel." A székely betű hangértéke: (szókezdő) *akrofoniás* **a**.

A székely ᚨ '***a***' betűt a 14. szd végén a Székelydályai Református templom külső falán lévő ***c*** jelzetű feliratban látjuk. (L.: Erdélyi – Ráduly 2010. 94) Ami nem jelenti azt, hogy korábban nem ismerték.

4.2 ***Ugyanez a helyzet*** a másodlagosnak tekintett székely '*e*' betűvel:

Korai görög *epsylon*: 𐌴 > glagolita : ⰵ *jestъ* > <(***balkáni rovás?)***> székely ᛇ /e/ betű?

Szintén hiányzik *a hivatkozott* „*balkáni rovás*" grafémája, de annyiban igaza van Róna-Tas Andrásnak, hogy a székely ᛇ /e/ betű valóban „másodlagos", mert az eredetinek ᛇ > ᛇ már egyszerűsített változata, ahol csak a két íves vonal metszőpontja van jelölve az egyiken. Amely ᛇ betű piktogram előzményét a Maros-gombáson feltárt honfoglalás-kori sír gyöngy-szemén: ᛇ is látjuk. Valamint a jenyiszeji ó-türk írás ᛇ '*e*' hangértékű betűjeként.

Csakhogy: a Róna Tas *által ábrázolt történeti betűsorból*: görög *epsylon*: 𐌴 > glagolita : ⰵ *jestъ* > <(***balkáni rovás?***) székely ᛇ 'e' betű rajzából — ***nem vezethető le*** az eredeti: ᛇ — még nem egyszerűsített '***e***' betű grafémája! Pedig az ***eredeti*** ᛇ ***e betű*** használatos volt a székely írásban. Pl. a Bolognai Rovásemlékben a bibliai Betlehem írásában (Sándor Klára 1991, 138) Valamint a hibásan lejegyzett (másolt) 679.2.1 feliratban. (Sándor Klára 1991, 141) Vagy a Székelydályai felirat A és B sorában. (Erdélyi – Ráduly 2010. 94)

A másodlagos, már egyszerűsített grafémájú székely ᛇ /e/ betűből hogyan származtatná az elsődleges, eredeti ᛇ ***e*** betűt Róna-Tas András? Nem a másodlagos ᛇ /e/ betűből származik inkább a glagolita : ⰵ *jestъ?* Mert a korai görög *epsylon*: 𐌴 és a glagolita: ⰵ *jestъ* betűk grafémái mégcsak nem is hasonlítanak egymásra.

Tehát ***a székely*** ᛇ > ᛇ ***'e' betűk sem származhatnak*** a Balkánról! ***Részletes*** *betűtörténeti ellenőrző levezetésük* a No. 11. jelcikkemben.

4.3 A „***másodlagos***" székely ᚩ 'o' magánhangzó rajza Róna-Tas véleménye szerint a korai görög 𐌿 *omicron* > glagolita ⰾ *onъ* <(***balkáni rovás?***)> > székely : ᚩ (***o***) átvétel folyamat eredménye. (Róna-

Tas táblázatában *hibás* az ***o*** betű rajza (grafémája), mert a görbe vonal felső végéről hiányzik az alsó végén lévő kis vonalrész.)

Itt is az a helyzet, hogy piktogramként már lényegesen korábban előfordult hunkori sziklarajzon is: (L.: A. E. Novgorodova 1975, 226) Inkább az lehet a valóságos helyzet, hogy nem a korai görög *omicron*ból származik a glagolita *onъ* betű, miként a glagolita *jestъ* sem a görög *epsylonból*: — hanem mindkét szláv betű a székely betűk előzményeiből: ’***o***’ > *onъ*; ’***e***’ > *jestъ*. A görög *epsylonnak* teljesen más jellegű a rajzolata! Ebből a glagolita *jestъ* nem származhat! Miként a görög *omicron*ból sem a székely ***o*** betű.

Részletes *betűtörténeti levezetésük* a No. 16. és No. 11. jelcikkemben.

4.4 ***Róna-Tas András*** a székely ’***i***’ betűt a klasszikus görög **I** *jóta* > óciril *izse* őszékely <j> grafémasorral vezeti le. Csakhogy: az *izse* nem a görög *jóta* származéka, hanem a görög **H***eta* betűnek:

И	И и	ижє	iže	[jiʒɛ]	i	[i]	8	Greek eta H

S bár nem tudom, mit ért Róna-Tas „*őszékely* **j**” betűnek, — mert az egyetlen hiteles a Nikolsburgi Ábécé ’**j**’ betűje. A későbbi Rudimenta j betű grafémái már romlottak. S ugyanez mondható el a hangértékében romlott/rontott bolognai: ’***i***; ***j***’, és a Rudimenta: ’***i***’ betűjének romlott grafémáiról is.

A „bolognai írásemlékben” a ***j*** betűt ***i*** betűként is használták. De ez már a romlás/rontás bizonyítéka. Ezért gondolja Róna-Tas, hogy, miként a Bolognai Rovásemlékben, úgy az ’***i***’ betű származtatásában is levezethető a görög **I** *jóta* > óciril *izse* > őszékely ***j*** > **/*i*/**

— Róna-Tas András a a görög **I** *jóta* grafémájából hogyan varázsol ócirill ижє (iže) betűt, s abból hogyan őszékely < > ’**j**’ -t, s abból > **i** betűt, én nem tudom, mert ***semmi közük sincs egymáshoz!***

Cáfolására idézem a No. 26. jelcikkemből a székely ’i’ betű piktogram előzményének történeti összehasonlító írástörténeti adatait:

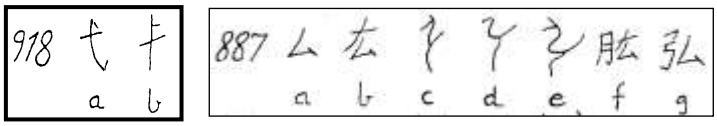

B. Karlgren „**918 a—b.** *******t’iək / iək /* ji húrral kapcsolt nyilat lőni; b Csou I. Az írásjegy egy nyíl rajza kell legyen.” A ’húr’ az ’***íj***’ egyik legfontosabb, lövéskor erőt közvetítő része. A rajz ferde felső keresztjének felső végénél egy kis vonást látunk, ami az erő, a feszítés ábrázolása. Az íjak felső végén is ugyanilyen kis rövid vonást (jelzést) látunk, csakhogy ott előre, a lövés irányába, itt pedig a húr feszítésének irányába mutat. Vö. még No. 59. –ben
Ryjik No. **423 a** rajzaként ’íjjal lő’ jelentéssel adja meg ugyanennek a rajznak a jelentését.

Karlgren 1957, No. **„887 a—e.** * *kwəng / kwəng* kung Shuoven [szótár} szerint: kar.” (A **c** Jin -kori, a **d** Csou I, az **e** Csou II -kori rajz.) Továbbá: **887 g.** * *d’wəng / ywəng* ***hung*** hatalmas (Sï); kitágít (Sï).” [197] A „**887 g** *hung”* rajza egy ’íj’ és egy ’kar’ írásjegye.” A ***b*** rajzon a ’kar’ felett az ***’íj’*** egyik rajzát látjuk.

Mivel az **a—e** rajzok jelentése ’kar’, így a **b** és **f** g rajzon a ’*kar*’ modern rajza mellett a ferde kereszt: az ***’íj’*** egyik rajza. (A **g** rajzon az ’íj’ modern rajzát látjuk, ami összevethető a **b** rajzával.)

A Nikolsburgi Ábécé **i** hangértékű betűjeként a ferde kereszt alakú kínai ’íj’ piktogram előzmény rajzát látjuk. Az ***í*** hangérték ’***íj***’ szavunk akrofoniája, így a két összevethető (918b, 887b) rajz és az **í** akrofonia alapján tudjuk *íjnak* meghatározni a Nikolsburgi ábécé **í** hangértékű betűjének piktogram előzményét. Bizonyítása Karlgren **918 b *rajzával teljes***, mert az ’***íj***’ –jal lövés rajza, jelképe. Az ’***íj***’ *és az íjat feszítő* ’***kar***’: az *íjfeszítés* (: ***hung***) Csou I. kori: és a modern: rajza. A Nikolsburgi Ábécé ’i’ betűjének választásához — a Homoródkarácsonyfalvi feliratban kétszer is felhasznált ótörök ***i*** betű ellenében — az is hozzájárulhatott, hogy ***íj*** (~ív) szavunknak nyomatékosan hosszú az ***í*** akrofoniája.

De inkább lehetséges, hogy csak a Homoródkarácsonyfali felirat készítője ismerte még az ó-türk 𐰃 ***i, ï*** betűt, mert az Árpád népével betelepült ogúz (?) (úz) népcsoporthoz tartozott. És nem ismerte az 𐰉 'i' betűt.

A Homokmégy-Halomban feltárt honfoglaláskori sírban talált csontlemezfeliraton is van egy olyan ó-türk betű, amely szintén csak a keleti ótörök feliratok véghangzó ***g*** hangértékű betűje: 𐰍 (L.: No. **47.** jelcikkemben a kínai 𐰍 '*kicsi*' jelentésű piktogramból az ótörök 𐰍 𐰴𐰣 𐰉 *'kičig* (kicsi)' szóval a betű ellenőrzött levezetését.) *A nyugati ótörök (kazáriai) feliratokban egyik sem volt használatos!*

Az '*íj*' piktogram rajzának hangértéke betűként: akrofoniás ***í*** a Nikolsburgi Ábécében.
Lépjünk tovább ***Róna-Tas András*** következő táblázatához:

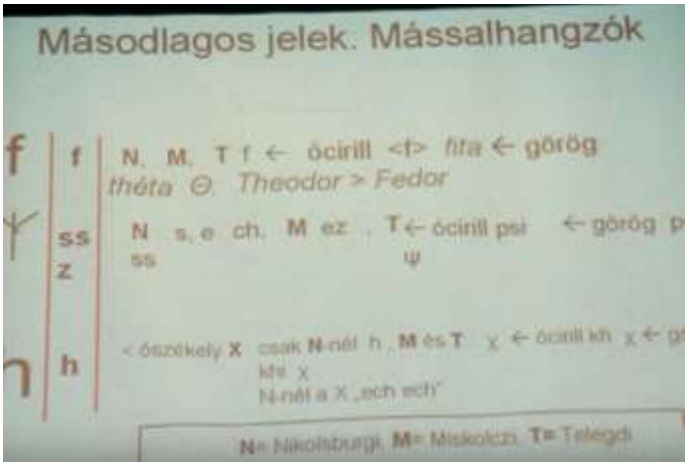

4.5 ***Róna-Tas András szerint*** a székely rovásírás: „egy olyan balkáni rováskörből származik, ahonnan egyébként a cirill és a glagolita betűk is erednek", „a gyökér közös". (Táblázatában a székely 𐳀 **f** betű *helyére* egy **f** betűt rajzolt, hogy ne lehessen látni a székely betűnek a levezetésébe nem illeszthető, teljesen más rajzát.)

„Nem a glagolitából kell levezetni a székely betűket, de legközelebb hozzá a glagolita áll. Na most hogy ez így van, három mássalhangzó betűvel szeretném bizonyítani."

„A görög Θ theta-ból fita lett. Ennek a megfejtése ott lehet, egy olyan nyelvjárásban, ahol a *th* — *f*-nek hangzott, Theodorból Fedor lett." „Mert az ősszlávban nem létezett *f* hang, az később alakult ki." A Metód név cirill leírásához is a két írásmódot használtak. Ebből, Róna-Tas szerint, elég pontosan tudjuk megállapítani a szláv hangtörténet segítségével, hogy a székely-magyar rovásírás **f** betűje hol születhetett meg. Idézem a 𐰋 *ϕuma* írástörténeti levezetését:

𐰋 ¤	Θ·e¤	фита¤	fita¤	[fita]¤	θ, ·th, · T, ·F¤	[t], ·or· possibly· [θ]¤	9¤	Greek· theta·Θ¤

— ***Róna-Tas*** csupán nyelvészeti levezetésből és a Metód név két módon történt leírásából nem tudjuk meg, hogy lett a görög ***th*** > ***f*** fonéma változás során a *theta* Θ > ócirill 𐰋 *ϕuma* grafémájából végül a székely 𐳀 **f** betű grafémája, a „*közepet*" jelző két fővonal: **x** metszéspontjával, ***olyannyira különbözik a*** 𐰋 *ϕuma* ***a székely*** 𐳀 **'f'** ***betű rajzától!***

Azonosító egyeztetésnél ***egy vonalcsatlakozás iránya, hossza meghatározza, hogy két jel azonos, vagy*** semmi közük egymáshoz! Hacsak nem tudjuk bizonyítani az eltérés(ek) okát.

Ezért a No. 9. jelcikkemből idézem a Nikolsburgi Ábécé **f** betűjének ***valós, hiteles*** származását, amelyek kínai piktogramként hun csattesteken is, mindkét (kerek és négyszögletes) formában bőségesen előfordulnak. (L. pld.: 𐰀 Bóna 1993, 91-92)

A székely betű előzménye a kínai 'teknős' világmodell piktogram alsó, „*föld*"-et jelképező páncélja, a két fővonal '*közép*' metszőpontjával. Amely „*föld*" a ***'Hung-fan'*** (Nagy Szabály) ötödik eleme. (L.: „*A Hung-fan és az Ordoszi hun koronadísz tájoló ideogrammái*", vagy: „*A teknős jelcsalád*" c. tanulmányomban.)

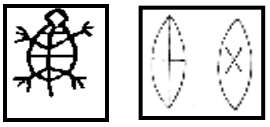

Dr. Alfred Forke írja a 'föld' piktogramról „A kínai nép eredete ősi képírásuk alapján" c. könyvében (8): „A felosztás egy másik alakban a Sang dinasztia két áldozati serlegén is megjelenik." [74]

A rajz formája arra utal, hogy a korai időben a kínaiak is fára, vagy egyéb szálas anyagra rótták jeleiket, mert szintén elforgatták a fővonalakat, hogy ne egyezzen egyik sem az íráshordozó (fa, nád) rostjainak irányával. A kínai írás történetében már olyan rajzok is ismeretesek, ahol a fővonalak (már) nincsenek elforgatva. A „field, cultivated land" („mező, szántóföld, megművelt föld") piktogramja: (B. Karlgren 1957, No. 362)

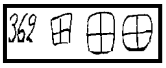

'Föld' szavunkat bizonytalan eredetűnek tartja nyelvtudományunk. [75] „Talán származékszó: a *föl ~ fel* 'valaminek fölső része, fölseje, teteje' főnévből keletkezett *–d* névszóképzővel." (TESz)

A '***f**eld* > ***f**öld'* ideogrammából képzett betű hangértéke: akrofoniás **f**.

A jenyiszeji ótörök jelrendszerben a '*föld*' jelek rajza: 𐰃 𐰄 Hangértékük: ***y*[1]** (j[1]). Hiányzik belőlük a két fővonal metszetével a 'közép' jelölése, így csak egyszerűsített (hiányos?) átvételei lehetnek a székely betű hun előzményének. Az ó-türk kör alakú '*föld*' graféma rajza tovább egyszerűsödött (egyszerűsített) változata az eredeti 𐰸 '*föld*' ábrázolásának. A székely és kínai jelekkel egyeztethető 𐰃 𐰄 rajzuk és **y** (j) hangértékükkel jól meghatározható a jelentésük: „*yir* Land, Erde Stätte ‖ yer" (ország, ***föld***, helyszín) (AlttGramm.) „**jer, *jir*: atü. uig. *jir* 'Land Erde' (ország, föld), mtü. *jär, jir* 'Ort' (hely), MA. *jer,* kom. čag. tar. oir. tel. küär. *jär* 'Land, Erde' (ország, föld)" (M. Räsänen)

A *'yir, **y**er'* (föld) piktogramból képzett betűk hangértéke *a jenyiszeji ábécében*: akrofoniás **y[1]** (j[1]).

Tehát úgy a székely, mint a keleti ótörök betű hangértékének ellenőrző, hiteles levezetése (és „történeti keresztpróbái") cáfolják Róna-Tas András nyelvészeti-hangtörténeti változásokkal komplikált **f** hangértékű székely betűtörténetét.

4.6 ***Különös elmélete van Róna-Tas Andrásnak*** Nikolsburgi Ábécé 𐰉 **ſs** (zs) és e**sch** (s) hangértékű betűjéről, — amelynek Telegdi Rudimentája mindkét változatában 𐰋 e**ſs** (zs) a hangértéke, Miskolczi Csulyak István egyik betűsorában: 𐰋 zs(ezs, sak), a másik betűsorában: 𐰋 zs(sch) a Róna-Tas által részletezett hangérték jelölése.

Csakhogy: Telegdi** és **Miskolczi betűjének rajza (grafémája) már egyaránt rontott rajz, mert elágazásaikat papírra tintával, íves félkörre egyszerűsítve rajzolták.

Róna-Tas romlott rajzú betűk grafémáinak formai azonossága alapján származtatja a görög Ψ *pszi* és a cirill Ѱ *psi* betűből. A már erősen romlott ábécék romlott grafémájára és hangértékére hivatkozva:

„Eddig nem tárgyalták azt a betűt, amelynek a Nikolsburgi, a Miskolci és a Telegdi ábécében különféleképpen van leírva, de a végeredménye az elemzésnek az, hogy ez egy ***essz*** hang." — „…és ez egy úgynevezett erős ***essz*** hang, amit a német scharfes S-nek (ß) szokott jelölni, de ez egy erős ***esz*** hang, és ez kérem szépen visszamegy egy görög ***pszí***-re! Tehát megint ugyanúgy a balkáni körbe tartoznak, mert a cirillnek is volt egy ilyen betűje."

Róna-Tas András szerint: „a Nikolsburgi, a Miskolci és a Telegdi ábécében különféleképpen van leírva, de a végeredménye az elemzésnek az, hogy ez egy ***erős essz*** hang."

— De, miként, mi módon lett az „*erős* ***essz*** hang" –ból ***š*** (s) *és főként*: ***a ž*** (zs) *hangot jelölő betű?*

— Honnan veszi Róna-Tas András, hogy „ez egy (*éles*) ***essz*** hang"? Eszerint a Bolognai rovásemlékben a Kolo**s**, Déne**s**, Ambru**s** nevek ***szóvégi* š** hangját scharfes S-nek (ß) ejtették? —

Ez a legteljesebb képtelenség!

Róna-Tas András* „*minden áron*" *görög/szláv betűből akarja levezetni a székely betűt? *Még úgy is, hogy megmásítja a rajzát és hangértékét. —*

Kínai piktogram előzménye előfordult már a koraavar Kiskőrös Órcsik tanya 89. sírban: ᛉ (Erdélyi – Ráduly 2010, 24) Valamint az Árpád-kori Vizsolyi Református templomban: A ***Diadalíven****, az* ***újjászületés jelképeiként***:

A Diadalív négy oldalán a „*születés és élet*" jelentés olyan, *a képi tartalmat kiegészítő, megjelenítő* ***piktogram*** *felirat*, amelyet a steppei írástörténeti kultúrkörben előforduló hasonló piktogram-jelölések alapján: ***piktogram feliratos*** *rajznak, képnek* neveztem el.

A székely betű történeti összehasonlító levezetésének történeti összehasonlító írástörténeti adatait idézem a No. 30. jelcikkemből:

A kínai írástörténetben a piktogram rajza két változatban fordul elő. Kyril Ryjik No. 81 [214] **SI** (81) „Kis fűhajtás ábrázolása: legkisebb növényi séma."

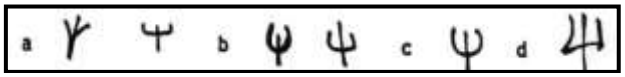

Kyril Ryjik No. 218 [215] „**SENG** Kicsiny hajtás, amely kinő a földből: alapvető sémája ***a születésnek és az életnek***." (L. a vizsolyi templomban piktogrammáit *az* ***újjászületés jelképeiként***.)

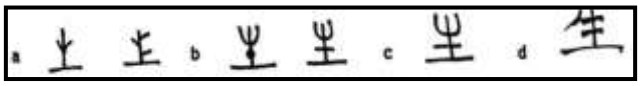

Bernhard Karlgren 1957, No. 1052. [216] — és No. 812. [217] tételeként:

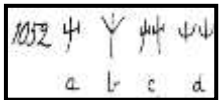
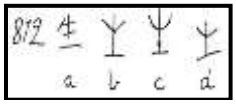

„1052 a—b. *ts'ôgg / ts'âu: / c a o (ugyanaz a szó, mint 草) fű, növények (palánták) (Sün). A Shuowen [szótár} szerint: egy (fiatal) hajtás (csíra)" Továbbá: „**b.** pre-Han (inscr. 452, név). Az ábrázolás egy rajz. — **c—d.** id. fű, palánták (csak Han kori szövegben., Lun heng nélkül)." (A t s'a o a csírázó növényre vonatkozik.)

„**812 a—d.** *sĕng /sang / **s e n g*** élő (élni) (Sï); terem [gyümölcsöt], ***születni*** (Sï); termény (Lunyü); friss, üde Továbbá: „**b.** Jin csont, **c.** Csou I, **d.** Csou I"

Ismétlem: Ezért vannak rajzai az Árpád-kori Vizsolyi Református templomban a ***Diadalíven****, az* ***újjászületés jelképeiként***.

(A s h e n g (šeng) fiatal, friss, „zsenge" növényre, gyümölcsre vonatkozó szó és piktogram jelentés.)

B. Karlgren és ***K. Ryjik*** értelmezéseit összegezve: A nap melegétől kikelő (csírázó), fiatal fűről, valamint zsenge (zsengülő) hajtásról, friss (érő) gyümölcsről van szó. A šeng (seng) [218] olyan jövevény lehet nyelvünkben, amelyből a zseng-ül, zsen-dül, zseng-e szócsalád származik. Írásjeleikben (grafémájukban) és szemantikájukban (jelentéseikben) abszolút egyezők.

Zsendül [219] szavunk: „Ismeretlen eredetű szócsalád. Tagjai ugyanabból a tőből jöttek létre, amelyből a zseng, zsenge, zsengül is valók. Az alapszó eredeti jelentése feltehetően '*sarjad, fejlődik*' volt. Az alaktani felépítésre vö. lendül : lendít, pendül : pendít stb. — Eredetileg nyelvjárási szavak voltak, a zsendül irodalmi nyelvi szóvá lett." (TESz)

A Nikolsburgi Ábécében még a jelentés eredeti szava szerint két hangérték jelölése van: ſ **ſs** (zs) és **esch** (š) Az eredeti **esch** (š) a Bolognai írásemlék (naptára) három nevének: Kolo**s**, Ambru**s** és Díne**s** szóvégi **š** hangját jelöli, ezért még a ſ betű (korábbi) **eſch** (**esch** (**š**) hangértékével kell olvasnunk. ***Sándor Klára*** *figyelmét elkerülte — miként mindenki másnak is —* a betű nikolsburgi kettős: **š** és **ž** hangérték jelölése! Idézzük (1991) könyvéből az **š** hangérték használatára három név írását:

673.2.4 **Kolos (Skolasztika)**. Scholastica. Február 10.
kol(t)t; *Kolozs*.
ekols.; Colo ſ ina/ M.; 4.

Kolo**s**

683.1.1 **Ambrus**. Ambrosius. Április 4.
ambruž = a | mbruž; *Ambruzs* v. *Amburuzs*.
ambrus; Ambro ſ ÿ M.; 19.

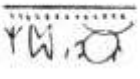

Ambru**s**

677.1.8 **Dénes**. Dionysius. Október 9.
dinž; *Dienezs*
ediens; Diony ſ y; 8 (7).

Dén**es**

Erről azt hiszem, ennyi elég… Összevetni ***Róna-Tas András*** betűtörténeti levezetésével.

4.7 ***Róna-Tas András*** „tévedés eredményének” tartja a ***nikolsburgi*** ’***h***’ betű rajzát két **x**-el, csupán azért, hogy az általa vélt szimpla **X** görög és a cirill **X** ***h***-val azonos legyen a hangértéke!

És ehhez a ráfogáshoz ismét Thelegdi romlott betűket halmozó Rudimentája ***h*** és hamburgi másolatának ***h*** hangértékű betűjét, és Miskolczi két ábécéjének szintén romlott ***h*** betűit használja fel! Az sem zavarja, hogy a betűk grafémája nem azonos a görög *khi*-vel és a cirill **X** ***h***-val. És ezeket a kései, romlott Thelegdi és Miskolczi betűket ráadásul — „ószékely” betűknek nevezi! Az eredeti ***nikolsburgi*** ’***h***’ betűt pedig „nikolsburgi sajátosságnak”, ami sehol máshol nem fordul elő! Pedig, dehogynem!

Róna-Tas nem ismeri Kájoni János két sorát (1673-ból), amelyben a nikolsburgi betű két része már össze van vonva: (Németh Gyula, 1934) Mandics György (2011): ***Rovott múltunk*** III. 132)

De ugyanezt a két részéből összevont ’***h***’ betűt látjuk a Homoródkarácsonyfalvi unitárius templom kőrovásában (13. szd. (!) első fele, közepe); Dobainál; a Gyulafehérvári rovásos bejegyzésben. Valamint Magyar Adorján, Bárczy Zoltán, Libisch Győző ábécéjében.

Olyan még nem fordult elő írástörténeti olvasmányaim során, *hogy a* ***Nikolsburgi Ábécé betűjét*** bárki is „*tévedés eredményének*” tartsa! *Róna-Tas táblázata szerint* a székely ’***h***’ betű levezetése:
Görög *khi* > cirill ’***h***’ > Miskolci és Telegdi ’***h***’; ószékely ’***h***’; nikolsburginál a „ech ech”
— ***Róna-Tas András*** ’***h***’ betűjének levezetése „*kolosszális tévedések*”, vagy *ferdítések* sora! Miért? —

Táblázatában egy jellel helyettesíti a ***h*** betű grafémáját. Vagy fonémáját? Tévedésnek tartja a legrégebbi Nikolsburgi Ábécé ’***h***’ betűjét, amit táblázatában nem is idéz, és eleve a görög és cirill ’***h***’ betű átvételét teszi meg az „ószékely” ’***h***’ betűnek. Igazolására pedig a már későbbi, romlott ábécék romlott ’***h***’ betűjét citálja. S ezekkel a romlott ’***h***’ betűkkel még a Nikolsburgi Ábécé ’***h***’ betűjének grafémáját is tévedésként letagadja.

A „nikolsburgi echech” (ecsecs) ligatúrában az „ech ech” *ch*-t a ’***h***’ hang jelölésének tartja.

Csakhogy: ***Kniezsa István szerint*** a kancelláriai helyesírás IV. korszakában (1400-1526) a ***ch*** betűkapcsolat már csak és csakis a ***c*** és ***č*** (cs) hangot jelöli! Vakherda Nóra: Debrecen 2013, 39:

4. táblázat (KNIEZSA 1952: 58–60)

Hangok	Jelek
i ~ j	i, y, w
c ~ č	cz ~ ch
s ~ z	z ~ z
š ~ ž	s ~ s
ty ~ gy ~ ny ~ ly	ty ~ gy ~ ny ~ ly
v ~ u ~ ü	w
hosszú magánhangzók	aa, ee, oo, uu

A kancelláriai helyesírás IV. korszakának jelölései

A kancelláriai helyesírás IV. korszaka (1400-1526) a Nikolsburgi Ábécé összeállításának kora.

Ezért van a nikolsburgi ***č*** (cs) betű: hangértéke is ***ech*** és ***ecʒ*** betűkkel jelölve. Tehát a nikolsburgi ’***echech***’ jelölésű ligatúra hangértéke a kiejtést könnyítő ***e*** magánhangzókkal: ***ecsecs***. Erről ennyit. Aki ***eheh***-nek, vagy ***hh***-nak jelöli, annak tanulmányoznia kellene a korszak kancelláriai helyesírását.

— És most nézzük a ***nikolsburgi*** ’***h***’ betű (L.: Szekeres 2008, No. 25.) történeti (összehasonlított) adatait:

„Bernhard Karlgren, 1957, No. 1127. tételeként a lóval együtt van rajzolva: [183]

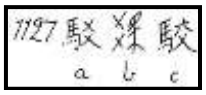

„1127 a—b * *pŏk / påk / po* vegyes színű ló (e. g. barna és fehér) (Sï); kevert (Sün); l i u – p o egy fafajta (Sï). Gls. 324, 391. b. is Jin csont (A 4: 47,3). Az írásjegyben ’ló’ szerepel és kereszt alakú vonalak. — c. *ua.* egy legendás állat (Kuan); kölcsönzés *ua* -ra egy fafajta megnevezésére (Sï). Az írásjegyet gyakran használják a fenti a. helyett.” — B. Karlgren, 1957, No. 1167 a — c — szintén már a Jin -kortól change; változatosság’ jelentéssel (is) értelmezi.

Eric Grinstead külön választja a lótól, és önállóan is értelmezi a két jegyet: [184]

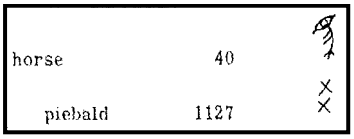

(40) ló; (1127) tarkán foltos [ló]. A „tarkán foltos”, „kevert színű” lovat, ahol a barna ló fehér foltokkal tarkított, **hóka-kesely** lónak hívjuk. E jeltörténeti adat szerint a székelyek „üsti”[185] (ősi) színű lova — **hóka** ló volt. A **hóka** [186] „Olyan ló, melynek homlokán fehér folt (un. csillag v. hold van).” (MszFgrE.) A ’hóka’ szótörténeti változatai a „hódas ~ hódos, hódikós ’fehér foltos homlokú <ló>’. Szótő a ’hó’ [187] (hold) [188], amelyből a hó-das, hó-dikós változatok származnak. „1211: ? Holdus sz. szn., Huldus sz. szn.” (TESz)

Tehát a nikolsburgi ’***h***’ ***betű nem „tévedés eredménye!*** Annál inkább Róna-Tas András székely ***h*** betű története.

4.8 ***Róna-Tas András*** a fonológiai összefüggést alkalmasnak találja betűtörténeti bizonyításokra is, így szerinte *hangtanilag helyesen* a ***d*** módosításából származott a ***gy*** betű akkor, amikor a hang kialakulásakor szükséges volt már a jelölése is. Amit szintén nem mutatott meg, ezért mutatom: >

Tehát — a ***d*** betű ferde vonalával párhuzamosan még egy vonalkát húztak. (Ezt olvashatjuk ***Sándor Kláránál*** is.) De ez is „ezer sebből vérzik”, mert a Nikolsburgi ábécében ott van mellette ***az eredeti, már korábban létező*** *eg* (*gy*) betű! S e két piktogram vonalka függőleges vonallal történt összevonásával jött létre a későbbi ***gy*** betű. (L. hiteles levezetését No. 23. jelcikkemben)

Miként a két piktogram részből a székely > > > ***h*** (rontott) betűváltozatok létrejöttek. Épp úgy, ahogy az ó-türk ***γ¹*** (g[1]) hangértékű betű három vonalkából álló piktogram előzményű rajzának egységesítése történt. Mert törvényszerű, hogy a több rajzrészből álló kínai piktogrammák rajzát betűként összevonták. Egységesítették.

Az eredeti, nikolsburgi '***d***' betűnél a függőleges fővonalon még nem volt teljesen áthúzva a ferde vonal: — majd később már teljesen áthúzták: s így ferde keresztté alakult. (L. a székely és ó-türk betűk történeti összehasonlító jeltörténeti ellenőrzését No. 2. jelcikkemben.) Az ordoszi hun koronadísz déli, tájoló ideogrammájaként is így látjuk: ( ). Tehát Professzor Úr egy romlott (rontott) betű grafémájához ad hozzá még egy vonalat: > , a ***d*** > ***gy*** hangok hasonló képzését a betűk történetre is kiterjesztve. ***Mert minden eszközzel, mindenképp — átvételként akarja bemutatni a székely írás, a székely betűk történetét! Ily módon tagadva kínai eredetük történetét?***

4.9 ***Róna-Tas András*** szerint a „harmadlagos székely jeleket nem is érdemes most történeti szempontból tárgyalni"

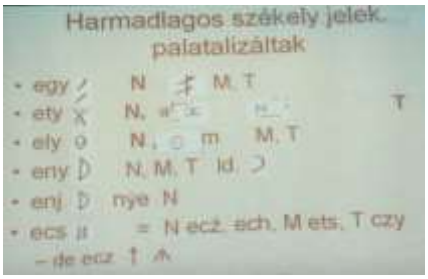

Miért harmadlagosak? Miért nem érdemes tárgyalni? Látjuk, hogy táblázatában tünteti fel Professzor Úr a nikolsburgi, elsődleges képzésű eg (***egy***) '***gy***' betűt is. Milyen kritériumok alapján?

Hiszen a kínai *'jég'* piktpgramból képzett akrofoniás „**gy***eg*, **gy***ég*" — '***gy***' betű két részének összevonásával logikusan létre lehet hozni a később használatos ***gy*** betűt, miként a szintén kínai eredetű, két részből álló kínai *'változatos'* (magyar: **h***óka*) piktogram két részének összevonásával a már rontott: > *betűváltozatokat* — amint azt a keleti ótörök *'kičig* (kicsi) ***g*** betű történetében is látjuk. De visszafelé, — *a már romlott betűk grafémájából nem lehet előállítani* ***a betűk elsődleges***, eredeti grafémáit, amikor azokat használóik már nem is ismerték!

Nem tudom, *miért került* a nikolsburgi *athy* (aty) betű ***valótlan ety hangérték jelöléssel*** *a többi* „***harmadlagos***"-nak feltüntetett *nikolsburgi jelzésű betűk közé*? —

Azért, hogy ne kelljen a kínai piktogram eredetű betű eredetéről és *athy* (aty) jelentésének nevéről „*szójelként*" egy szót sem ejteni? S ezért ***Róna-Tas András*** *megváltoztatja* (megváltoztatta!) *a Nikolsburgi Ábécé* ***athy*** *betűjének hangérték jelölését is?*

— Mert szembetűnő módon „*kilóg a kínai lóláb*" nikolsburgi betűk esetében?

Mert a Nikolsburgi Ábécé betűinek kínai piktogram előzményeik adataival egyeztető egybevetésük szemben áll a Professzor Úr és Sándor Klára által képviselt „akadémiai" állásponttal? —

A nikolsburgi *athy* (aty) betű piktogram előzménye a Marosgombás honfoglalás-kori sír gyöngyszén is látható díszítésként: Valamint az Aranyosgerendi Református templom bejárati oszlopfőin, mind a két oldalon:

„Bernhard Karlgren 1957, No. 102. jeleként fejtette ki véleményét történetével kapcsolatban**.** [156]

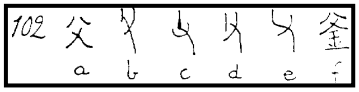

„102 a–e. **b'iwo / b'iu: /* fu atya, apa (Sï); öreg ember (Tso); **piwo / piu /* fu egy személynév tisztelteljes [rangot jelölő] második fele" Továbbá: „az ősök nevét feliratként tartalmazó táblácska (az ősök szentélyéből)." A *b* és *c* Jin, a *d* Csou I (Kr. e. 1027— kb. 900-ig), az *e* Csou II kori rajz."(Kb. Kr. e. 900—770 között.) Az **a**-val jelzett (mai „modern") rajzát a Csou IV. időszakban kapta (Kr. e. kb. 450-250 között). Kyril Ryjik a 152-es tételszám alatt [157] foglalkozik a '*fu*' (atya) piktogrammal:

„Jobb kéz… mely egy botot (??) tart, amely feltehetőleg a hatalom jele (akár harchoz, akár fallikus szimbólumként, akár jogarként)

FU: (I) Atya, atyai. (2) Korábbi generáció férfi családtagjainak elnevezése."

„A kínai 'fu' (atya) jel atyakeresztje fölött lévő két vesszőt a korai avar '***at***' változaton a szárak felső végeihez rögzítették. A székely jel esetében a két vessző nincs rögzítve, csak áthelyezésre kerültek az atyakereszt alsó és felső szára közé:

Később előfordult máshogy a két vonás rögzítése, például a Marsigli által feljegyzett ábécében:

'Aty' szavunk [158] régi szótöve **'at'** volt. Szóvégi *a*-ja vagy kicsinyítő képző, vagy 3. sz. birtokos személyrag. A szó *ty* hangeleme magyar fejlemény. Amennyiben az '*atya*' szóvégi **a** –ja kicsinyítő képző, arra enged következtetni, hogy *ata* > *atya* esetében *t* > *ty* hangváltozás történt. A **ty** hang Bárczi Géza véleménye szerint itt, a Kárpát-medencében, „csak a XII – XIII. század során keletkezett *t* + *j* összeolvadásából, pl. *tartja, tudhatja"* Szekeres 2008, 116-118.) (Bárczi, 1975, 137) Vö.: **at-ja** > atya.

Az 'athy' (aty) piktogram betűhangértéke a Nikolsburgi ábécében: véghangzó ***ty***. ***Jelölése:*** ***athy*** (!) **Nem:** ***ety!***

Róna-Tas András továbbra sem vezeti le részletesen a betűk „előtörténetét", hanem csak állít, ráfog. Mert mitől harmadlagos az '***ent***'?

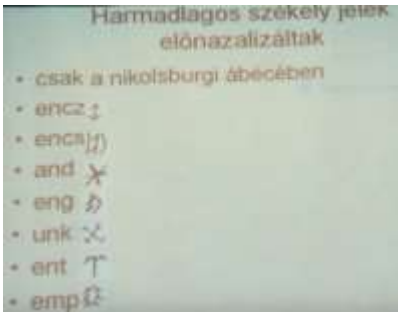

4.10 Az *ent* betű nem csak a Nikolsburgi ábécében fordul elő. A Bolognai írásemlékben: *ent*; a Rudimentában: *ent* hangértékkel előfordul. És: — nem ligatúra!

1.2.7 fejezetben Róna-Tas **r**^{2} hangértékű betűje cáfolataként az ó-türk betű történetét piktogram előzményéből ellenőrizve levezettem. Most a székely *ent* betű történetét azért vezetem le, hogy Profeszszor Úrnak a „harmadlagos" (ligatúra) állítását cáfoljam. S ehhez annyi adatot idézek, amennyi feltétlenül szükséges.

Kyril Ryjik 1980. No. **25.** [240] jelcsoportjában a piktogram különböző rajzait látjuk:

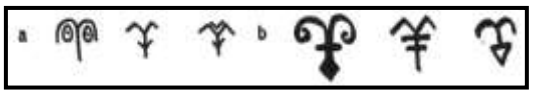

A 'b' -vel jelölt rajzok közül a baloldali rajz fővonalának alján rombuszt, a jobbszélső vonalának alján

ágyékháromszöget: a nőnem jelöléseit látjuk. „*Jang* juh, vagy kecske ábrázolása.” „***Juhfélék**, kecskefélék: dámvad, **antilop**,* stb.” Nemeket jelző mellékjelentésektől egyszerűsített rajzaikat látjuk a székely és ótörök jelrendszerekben.

Az ’*a**nt**ilop*’ jelentés szavának **nt** hangkapcsolatában van jelen a nikolsburgi **nt** hangérték! Nem ligatúra! ***Szóbelső hangkapcsolat!*** Sajátos módon, ami előfordul a keleti ótörök ***ld, lt*** (L. No. 28.), és az ***nd, nt*** (L. No. 48.) betűk hangértéke esetében.

A **juh** ***a Bibliában*** nagyon fontos, sokféle jelentéssel rendelkező szimbólum: „A pásztor, akit a *juh* követ”; „Bizony, bizony, mondom néktek: aki nem az ajtón megy be a *juhok* aklába,”; „Az őr kinyit neki, a *juhok* pedig megismerik a hangját.”; „Jézus mint Jó Pásztor, vagy éppen Isten báránya”.

A ***juh*** *szimbólum* jelenti Jézust, mint Isten bárányát, és mint jó Pásztort is. De jelenti a pásztort (Jézust) követő *juhot*, a hívő keresztény embert is.

A ’***juh***’ *szimbólum* kínai piktogramjai előfordulnak az Árpád-kori Vizsolyi Református templomban:

és a Somogyvári Apátság (1091) márvány mosdókagylóján:

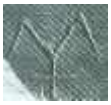

— valamint a Kassai kőtárban őrzött egyik sírkő szarkofágjának címerpajzsban elhelyezett piktogram-feliratként is:

A kínai ’*juh*’ piktogram függőleges szárának alsó végéhez a ’*dél*’ piktogramból képzett akrofoniás (szókezdő) ’***d***’ betű ferde vonala van ligatúraként csatlakoztatva. Olvasata: ***juh***+***d*** > ***juh***(*o*)***d*** Az elhúnyt Jézus követőjének, juhának tekintette magát a sírfelirat szerint. Feltehetően egyházi, magas rangú személy lehetett.

***A piktogramokhoz ligatúraként illesztett betűk**, **a piktogram jelentések magyar nyelvű szavaihoz toldalékként illesztett jelek, ragok és képzők fonémái**, amelyek* (egyben) *rámutatnak a piktogram jelentések mondatbeli viszonyait már sajátos betűkkel is jelölő írástörténeti fejlődés folyamatára*.

Erre utal a Nikolsburgi Ábécé *vnc* (**unk**) ***jele is***, amely szintén a Kassai kőtárban őrzött piktográfikus szarkofágfelirat: **Any**(a) piktogram + ***unk*** (vagy: ***ank*?**) ***jel*** ligatúrája, amely *unk/ank* ***jel*** — nyelvünk első *személy többesszámú birtokos személyragja*. (Mandics 2010/I. kötet 303. old.)

A székely írás betűinek rendre egyeztetett piktogram előzményű adatai, és nyelvünk egy vagy többalakú morfémáinak ligatúrás kapcsolódásai a székely írás betűinek képzését tanúsítják.

Az adatokból kitűnik, hogy először (logikusan!) a piktogram jelentések viszonyai meghatározására képeztek a piktogramokhoz ligatúrásan kapcsolható betűket, morfémákat, agglutináló nyelvünk toldalékainak jelölésére. ***Hasonképp, mint néhány koraavar tárgyfeliratunk esetében.*** (L.: Szekeres 2008, 200-214) Csak azt a szót írták ki betűkkel, amelynek nem volt piktogramja.

S ebből fejlődött tovább a székely írás betűrendszere, ahogy azt a Nikolsburgi Ábécé másolatában látjuk.

Nem **Róna-Tas András** elsődleges, másodlagos, harmadlagos és más módokon alkotott betűiből. —

Róna-Tas András „*előnazalizált*” betűivel és az alábbi táblázataival terjedelmi okok miatt nincs lehetőségem, és már feleslegesnek is tartom foglalkozni. *A történeti összehasonlító jeltörténet módszerével*

rendre feltárt írástörténeti adatok ***kritikai párhuzamba állítása*** **Róna-Tas András** ***betűeredeztetéseivel****, — jól bizonyítják az ó-türk, mint a székely betűk eredeztetésre alkotott* ***Róna-Tas elméletek*** *tarthatatlanaságát*.

4.11 ***Róna-Tas András*** a *székely írásjelek eredetét* az alábbi táblázatokban foglalta össze:

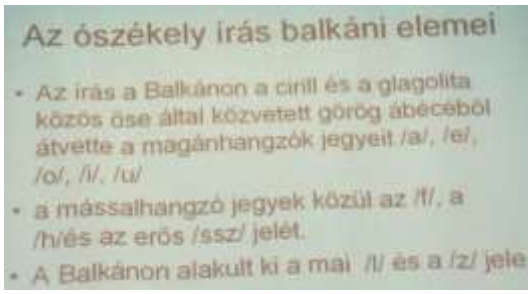

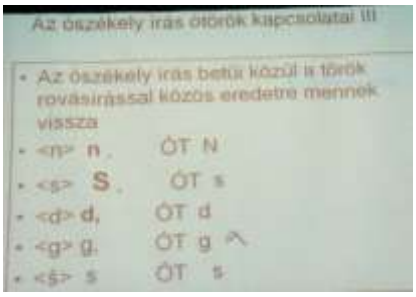

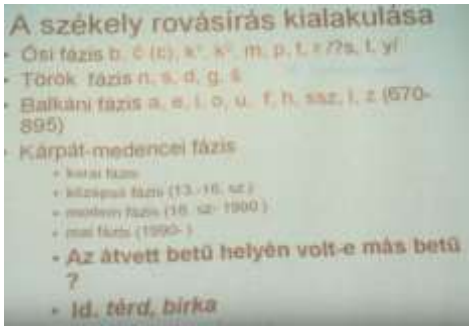

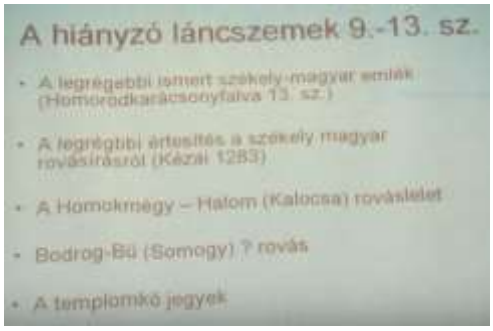

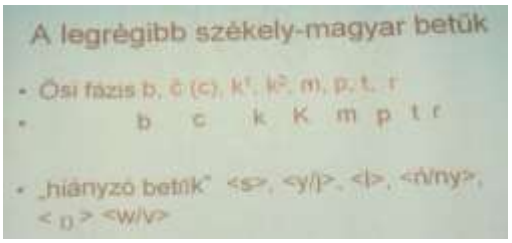

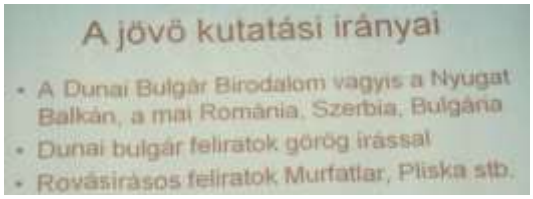

Utolsó táblája szerint az egykori Dunai Bolgár Birodalom területén véli megtalálni a székely írás még hiányzó előzményeit. A Dunai Bolgár Birodalom utódállamaiba irányítva a székely írás eljövendő kutatóit. —

Kutatni ugyan véget nem érőn lehet, — ***de ott, soha, senki*** nem fogja megtalálni a székely írás eredetét, mert ***piktogram/ideogramma történeti előzményeikben már az Árpád-kor előtt itt voltak a Kárpát-medencében***! — **ELEINK** ***hagyományainak őrizetében.*** Amelyekből Árpád-kori templomaink és szarkofágjaink piktogram feliratainak bizonyságaként, már a székelyek elődei is betűket alkottak. (L.: könyvem (2008) 205-214 oldalán a koraavar tárgyfeliratokat.)

— Azzal a **gondolattal** zárom a *tanulmányom címében* és ***Albert Einstein mottójával*** **kijelölt feladatom elvégzését**:

— Immár mindenki láthatja: Nagyon megérett a módszer és paradigmaváltásra az egykor eurázsiai steppén élő népek írástörténete!

Utóirat

A székely és az ó-türk írások eredetének kutatói csupán betűátvételekben gondolkodva, — már eleve fordítva ültek (ülnek) fel a „kutatás lovára", amikor csupán a betűk grafikai, hangértéki adataihoz próbáltak (próbálnak) az arámi, majd innen-onnan, más írásokból a céljuknak megfelelő betűket találni.

Immár évszázadnyi eredménytelenség után sem történt ***a kutatás feladatának megfelelő módszer és paradigmaváltás*** *a tudományos eredményeket meghatározó akadémiai szinten*. S ez arra vall, hogy az ó-türk és székely írás kutatói szinte kivétel nélkül filológus végzettségűek, s *ez alapjaiban befolyásolja*

hiányos írástörténeti ismereteiket, amikor nem az írástörténeti szakirodalom legbonyolúltabb grafémáinak alapadataiból indítják kutató tevékenységüket.

Szinte mindent hangtörténeti összefüggésektől befolyásolva próbálnak megoldani, igazolni, és keresnek, vagy „alkotnak hozzá" írástörténeti „lehetőségeket". De nem zárhatók ki a tudománypolitikai indíttatások sem.

A Kárpát-medencében letelepült steppei elődnépeink régészeti leletein, és még Árpád-kori templomainkban is előforduló ***piktogram előzményeit a székely betűknek — nem létezőként — figyelmen kívül hagyják. Pulpitusról döntve el, hogy mi létezik*** (*létezhet*)***, — és mi nem.***

Az egymással paralel és más próbálkozások is rámutatnak, hogy ***az ótörök*** és ***székely írás*** történetével foglalkozók ***nemzetközi szinten sem*** (**!**) rendelkeznek olyan *átfogó írástörténeti felkészültséggel,* hogy felismerjék a betűátvétellel nem kompatibilis írástörténeti jelenségeket az ó-türk és a székely írás történetében. S így el tudják hagyni elődeik tekintélyelvű, kitaposott útjait. Vagy csak jól felfogott érdekek láncaiba épülve korlátozzák a saját tevékenységüket. (?)

Tanulmányom nem titkolt (***oktató***) célja, hogy bemutassam a sürgős ***módszer és paradigmaváltás szükségességét, s ehhez kellően felkészült támogatókat nyerjek.***

Véleményem néhány kiemelt esetben kifejtettem. Teljességre terjedelmi korlátok miatt sem törekedhettem.

— Végül el kell mondanom: *A megbíráltak tévútjaiból is sokat tanultam!* Miként remélem, hogy tőlem is tanulnak az ifjabb nemzedékek írástörténeti kutatói.

Jegyzetek

(A tanulmány jegyzetszámokkal jelölt forrásidézetei a könyvemből (2008) vannak idézve.)

68 „**796 a-d** * *dziăk* / *ziăk* / si evening (Shi); night (éj), (Chuang). b. is Yin bone (A 1:5,1), c. is Yin bone (A 1:27,4), d. is Chou I (inser. 65). The graph is a drawing of the moon."

69 „**695 a-d** **ńiap* / *ńźiap* / ju enter (Shi); to bring in, to present (Tso); take to heart (Shi); Gl. 816. b. is Yin bone (A 1:9,7) c. is Yin (inscr. 48), d is Chou I (inser. 59). The graph shows some sharp -pointed object (a wedge? an arrow-point?)"

72 Eric Grinstead: Guide to archaic Chinese script — Studentlitteratur Lund 1972

74 „Die Parzellierung erscheint auch in anderer Form auf zwei Obferbechern der Schung Dynastie: ⊗ und ⊕ (Dr. Alfred Forke: Der ursprung der Chinesen auf grund ihrer alten bilderschrift 8)

75 „**föld** 1130-40/12-13. sz.: „Duodecim predium, quod dedit Andreas episcopius in *Felduuar"* hn. (PRT. 8: 269); **1268**/1347: „ad illum locum quiuocatur folu*folde"* (MonStrig. 1: 553); 1302: Kerem*fuld* hn. (OklSz.); 1404: *fewdwar* hn. (OklSz.); 1456 k.: *fedenigh* gr. (Serm. Dom. 2: 135); 1495 e.: *fodrol* gr. (Guary-K. 120); 1519: *feeldet* gr. (JordK. 318); 1529 e.: *fwdre* gr. (VirgK. 21); — *ê-födel* sz.(M.Tsz.); *féden* gr., (UMTSz). **J:** 1. 1130-40/12-13. sz.: 'égitestünk burka mint anyag; Erde' * (l. fent); 2. 1268/1347: 'megművelt mezőgazdasági terület; Acker' * (l. fent); 3. 1350 k.: 'az égitest, amelyen élünk; Erde <als Himmelskörper> ' * " stb. „Bizonytalan eredetű. Talán származékszó: a *föl ~ fel* 'valaminek fölső része, fölseje, teteje' főnévből keletkezett *–d* névszóképzővel. E képzőnek kicsinyítő-becéző tartalmából igen korán kifejlődött személynév- és helynévképző, valamint nagyító funkciója; vö. 1055: *holmodi* hn. (TA.); 1150/13-14. sz.: *Eleud* szn. (An. 20.); stb. A *föld*-ben a képzőnek nagyító, esetleg valamivel való ellátottságot kifejező jelentése lehet. E magyarázatnak hang- és alaktani akadályai nincsenek; fő jelentéstani nehézsége az, hogy a *föld* szó a tudatban nem annyira a 'felső rész' jelentéshez, mint inkább az 'alj, alapzat, ami alul van' jelentéshez kapcsolódik. — A szó eredeti jelentése az 1. lehetett; a többi ebből névátvitellel fejlődött. Efféle jelentés-összefüggésekre vö. pl. lat. *terra* 'a föld mint anyag és elem; szárazföld; szilárd talaj; ország, tartomány; égitest' ang. *Earth* 'föld mint égitest; szárazföld; talaj; szántóföld;' ném. *Erde* 'földgolyó; földfelszín; talaj; szántóföld; a világ, amiben élünk'. A 7-8. Jelentés a 4. alapján keletkezett. — A *földi* főnévi használata tapadással alakult ki, valószínűleg az *ezen-földi, egy-földi* kapcsolatokból; vö.: 1395 k.: íncola: *ezen feldÿ*" (BesztSzj. 52.); 1570: „kegdel *egy feöldi* vagyok" (MNy. 9: 329), — A *fövény* szóval való összefüggése nem valószínű. Finnugor eredeztetése — mivel a vele egyeztetett finn *pelto* 'föld' maga is germán jövevény — téves. Német, valamint indoiráni származtatása hang- és

jelentéstani szempontból szintén elfogadhatatlan. — 7. 8. jelentésében nyelvjárási szó." (TESz) Helynévkén: „1390: *Madachfelde*" Liptótepla (Liptovská Tepla) belterületétől északra" (Kiss Lajos 1997, 62)

86 „**nagy 1055:** „ac poftea *nogu* azah fehe rea" (TA.) 1067 k./1267: *Nogkereku* hn. (ÁÚO. 1:25); 1312/1372: *Nagthow* hn.(OklSz.); — *nad, nâj, naon* gr. (MTsz.). **J:** A) mn. 1. 1055: 'terjedelmes; groß, von großem Umfang' # (1. fent) 2. 1372 u./1448 k.: 'fokozott mértékű; hochgradig' # (JókK 11); 3. 1372 u./1448 k.: 'jelentős <dolog, cselekedet>; von großem Belang <Ding, Tat> │ jelentős szerepű, kiváló <személy>; eine wichtige Rolle spielend, herforragend <Person>'# (JókK 14); 4.: 1372 u./1448 k.: 'hatalommal rendelkező; gewaltig │ magas rangú; hochgestellt' # " Stb. Továbbá: „Bizonytalan eredetű. Talán ősi örökség a finnugor korból; vö.: zürj. Sz. *naďź* 'fösvény', ? Sz., *naťś* 'egészen, teljesen', Vm. *Naďź: naďź-drug* 'hamarosan' (Fokos: SyrjWb.) A zürjén *naťs* idetartozása *ťś* hangja miatt bizonytalan. Az egyeztetés csak akkor fogadható el, ha a szó eredeti jelentése 'erős' lehetett, s ebből a magyarban 'nagy', a zürjénben 'fösvény' jelentés fejlődött; ezek elképzelhető összefüggésére vö.: ang. *Big* 'nagy' ~ R. 'erős vaskos testes'; or. *бо́льшо́й* 'nagy' ~ óind *bálīyān* 'erősebb'; osztj. DN. *tārƏm* 'erős' ~ Kaz. *tārƏm* 'fösvény, szűkös'. Az adatok e fejlődés feltevését sem zürjén, sem magyar részről nem támogatják. — A magyar szónak valamennyi jelentése a legkorábbi A) 1.-ből érthető. A főnévi használatnak, ezen belül is a B) 1. Jelentésének az elsődlegességére vonatkozó feltevéseknek elfogadható etimológia nélkül nincs megfelelő alapja. A származékok közül a megszólításként alkalmazott *nagysád* a *nagyságod*ból rövidült. Másféle finnugor egyeztetése és török származtatásai tévesek." (TESz)

154 Bernhard Karlgren 1957. No. **934 a–c. *** *b'iuk* | *b'iuk* | fu subdue, submit (insr. 184). b. is Yin bone (A 4:8,2), c. is Chou II (inscr. 184). The graph has a kneeling man and a hand."

156 **„102. a–e.** **b'iwo / b'iu: /* fu father (Shï); old man (Tso); **piwo / piu /* fu honorific second part of personal name e. g. Kia-fu (Shï). b. is Yin bone (A 1:24,5), c. is Yin (inscr. 2), d. is Chou I (inscr. 54), e. is Chou II (inscr. 139). The graph has a hand holding an ancestral tablet (?, cf. 𠂤 'ancestral tablet', wich has the same top element)."

157 *„Main droite tenant… un baton (??)* qui serait (soit pour battre, soit symbole phallique, soit sceptre), marque de pouvoir… *FU: (I) Père, paternel. (2)* Appelation des parents masculins ď une génération antérieure."

158 **„atya** 1181: ? „quorum nomina hec sunt: *Atta* cum filio" szn. (PRT. 8: 277); 1200: ? *Ata* szn. (Smičiklas: CD. 2: 353); 1213/1550: ? *Achya* hn., ? *Agya* szn. (VárReg. 383., 388); **1350** k.: „de qui legen neký *atia* ozut nem tud[hot]iuc" (KT.) 1372 u./1448 k.: *attyaya* gr. (JokK 155). **J:** 1. 1350 k.: 'apa; Vater'# (l. fent); 2. 1372 u./1448 k.: 'pap; Priester│szerzetes; Mönch'# (l. fent); 3. 1372 u./1448 k.: 'köztiszteletben álló személy; allgemeinverehrter Mann│vezető; Obmann' (JókK. 1); 1416 u./1450 k.: 'ős; Ahn'# (BécsiK. 1);" — Továbbá: „A szócsalád tagjai származékszavak; *aty-* alapszavunk vagy ősi finnugor (esetleg uráli) kori, vagy magyar gyermeknyelvi szó. A rokon nyelvi megfelelőkre vö.: ? votj. Sz. *ataj* 'apa'; ? cser KH. *ätä* 'ua.'; md. E. *ata,* M. *atɛ* 'nagyapa'; finn *ati* 'após', *ätti* 'apa' (SKES. *ati* a.); — szam. jen. *aʇa;* tvg. *ta:* 'ua.'. E szavak összetartozását bizonytalanná teszi egyrészt az, hogy a votják szó tatár, a cseremisz pedig csuvas jövevényszó is lehet, másrészt az, hogy a finn alakok hangtani megfelelése nem szabályos. Hasonló hangalakú szavak más nyelvcsaládokból is idézhetők; vö.: csuv. *attɛ;* lat. *atta;* gör. *ăττα;* albán *at;* gót *atta:* 'apa'. Ezeknek a szavak általában szintén gyermeknyelvi eredetűek lehetnek, s így összetartozásuk és koruk teljesen bizonytalan. Végeredményben persze a finnugor szavakról sem dönthető el, hogy a finnugor alapnyelvi örökséghez tartoznak-e, vagy az egyes finnugor nyelvek külön nyelvi fejleményei, illetőleg átvételei. — A m. *atya* szóvégi a-ja vagy kicsinyítő képző, vagy 3. sz. birtokos személyrag. A szó *ty* hangeleme magyar fejleménynek látszik." (TESz) De: „**atval 1395 k.:** „vit[ri]e[cius]: *athual"* (BesztSzj. 38.) **J:** 1395 k.: 'mostohaapa; Stiefvater' (l. fent). Összetett szó. Szerkezete arra mutat, hogy esetleg már a finnugor, vagy ugor korban kialakult. Az összetétel első tagja *atya* szavunk *aty-* alapalakja; második tagja vitatott eredetű." (TESz) — Véleményünk szerint 'at' az eredeti szótő; majd teljes hasonulással t > ty hangváltozás történt: *at + ja > atja > atya*. Erre mutat az „**1350** k.: „de qui legen neký *atia"* ('atja') szóalak, valamint az, is, hogy a rokon nyelvekben nincsen 'ty' -s szóalak: „*ataj* 'apa'; ? cser KH. *ätä* 'ua.'; md. E. *ata"* Valamint Bárczi Géza véleménye: „E hangokon kívül valószínűleg hiányzott még a honfoglaláskor a *ty* hang; ez, úgy látszik, csak a XII – XIII. század során

keletkezett *t + j* összeolvadásából, pl. *tartja, tudhatja"* (Bárczi: A magyar nyelv életrajza, Bp. 1975, 137)

170 **15.** „*ping* 'ice'. The earliest char. may have been a drawing of icicles. There is a curious discrepancy between the Seal form and the Archaic as well as the later form. This char. again is never used as an independent char., but the word *ping* 'ice' is common, see 85 c. below."

171 „**899 a.** **piə̂ng / piə̂ng /* ping Shuowen says: ice, thus taking it to be the primary form of b. below (no text). — **b—c** *id.* ice (Shï); loan for 886 n. above (Tso). c is Chou IV (inscr. 292)."

172 „Deux cristaux de glace." Továbbá: „La forme prēcēdente n'existe qu'en composition; le caractēre classique est rēextensivē par *shŭi:* (I) Glace. (2) Geler, se congeller, froid, glacial. (3) Pur, limoide (coeur)."

174 Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban, 162.

183 „**1227 a—b.** * *pŏk / påk /* po horse with mixed colours (e. g. brown and white) (Shi); mixed (Sün); l i u – p o a kind of tree (Shï). Gls. 324, 391. b. is Yin bone (A 4: 47,3). The graph has 'horse' and crossing lines. — c. *id*. a kind of fabulous animal (Kuan); loan for. *id*. a kind of tree (Shï). The character is often used as a variant of. a. above."

184 Eric Grinstead: Guide to archaic Chinese script (: Ősi kínai írás kalauz) 185

185 **„üsti 1317**/1329: „Quidam equus noster famosus *Isty* coloris" (OklSz.); 1405 k.: *hwſti* (SchlSzj. 1376.); 1460: *vsthy* (OklSz.); 1500: *Ewschy* [ɔ: *Ewsthy]* (MNy. 13: 256 *Ősi* a.). **J:** 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló 1317/1329: 'tarka <állat, különösen ló>; scheckig, gefleckt <Tier, besonders Pferd>' (l. fent). Ismeretlen eredetű. Alakváltozatainak egymáshoz való viszonya tisztázatlan. — Az *üst* 'ezüst' szóval való származásbeli összekapcsolása valószínűtlen. — Kihalt szó." (TESz)

186 **„hóka** 1709: „megérdemli az *Hóka* az 3 vég posztót… micsudás az jó ló" [egy ló neve] (Pais-Eml. 589); **1764:** „Egy pej Kancza Csoka szemü. *hoka* fejü" (MNy. 50: 498); 1837: *Hókka* (Beke K.: Vegyes Tájsz. 5: NSz.). **J:** A) mn. 1. 1764: 'fehér foltos homlokú vagy orrú <ló, ritkábban kecske, juh, szarvasmarha, vadlúd stb.> " Továbbá: „Származékszó a 'hold' jelentésű *hó* főnévből alakult *–ka* kicsinyítő képzővel. Eredeti jelentése 'holdacska' volt. Párhuzamként kívánkozik a *hold*-ból képzett N. *hódas ~ hódos, hódikós* 'fehér foltos homlokú <ló>', továbbá az, hogy a *csillag*-nak is fejlődött 'ló, szarvasmarha homlokán levő kerekded folt' jelentése." (TESz)

187 **„hó**[2] **1372** u./1448 k.: „Mert netalamtal hatt *ho* nemuolt eʒ beʒedek utan" (JókK. 63), de 1. *hold*[1]*;* 1416 u./1450 k.: *hauaknac* gr. (BécsiK. 139);" Továbbá: „Ősi örökség az uráli korból; vö.: osztj. Kaz. *χuω* 'hónap' (Steinitz: FgrVok. 24), Ko. *χąω* 'ua.' (PD.); md. E. *kov, koŋ,* M. *kov* 'hold, hónap'; finn *kuu* 'ua.'; — szam. kam. *ḳi, ḳi, ḳi* 'hold, hónap'. Az uráli alapalak **kuŋe* lehetett. A szócsalád jukagir kapcsolata további vizsgálatot igényel." (TESz)

188 **„hold**[1] 1152: ? „item Damacham et *Houodi* et Hudi liberas esse constituo" szn. (PRT. 1): 601); 1211: *Holdus* sz. szn., *Huldus* sz. szn. (OklSz.); 1345: *Hodwylag* szn. (OklSz. *Hold-világ* a.); **1372** u./1448 k.: *„hold* vilagofoÿttuan kÿnek vÿlagoſſaga bel megyenuala aʒ haʒba" (JókK. 43). **J:** 1. 1372 u./1448 k.: 'a Föld mellékbolygója; Mond' # (l. fent); 2. 1416 u./1466: 'holdhónap; Mondmonat' (MünchK. L); 3. 1510: 'állat homlokán lévő fehér folt; Blesse' (MNy. 10: 370);" Továbbá: „Származékszó: a *hó*[2] 'hold, hónap' főnévből alakult a *–d* kicsinyítő-becéző képzővel. Az eredetibb *houd* alakból a *hold* az *l* utólagos betoldásával keletkezett; vö. *ács* ~ R., N. *álcs, boldog, old.* A 2. jelentés a hold szabályos időközönként ismétlődő változásaira vonatkozik, s annak az időnek emlékét őrzi, amikor a hónapokat a holdváltozások alapján számították. A 3. és 5. jelentés alaki hasonlóságon alapul." (TESz)

214 „CHÈ (81) Représentation d'une petite pousse d'herbe: sème végétal minimum."

215 (218) „SHĒNG *Petite pousse qui surgit du sol:* sème fondamental de naissance et de vie."

216 **„1052 a—b.** **ts'ôgg / ts'âu: /* t s 'a o (same word as 草) grass, plants (Sün). Shuowen says: a sprout" Továbbá: „b. is pre-Han (inscr. 452, name). The graph is a drawing. — **c—d.** *id*. grass, plants (only Han time text ex., Lun heng)."

217 **„812 a—d.** **sĕng /sang /* s h e n g live (Shï); bear, be born (Shï); produce (Lunyü); fresh (as greens)" Továbbá: „b. is Yin bone (O 951), c. is Chou I (inscr. 57), d. is Chou I (inscr. 74)."

218 „**zseng:** 1156: ? „Mediocres sunt: Eng, *sengeu,* fius" sz. hn. (MonStrig. 1: 108); 1577: k.: *ʒengeſėk* sz. (OrvK. 641);" Továbbá: „A szócsalád alapja, a *zseng* ige ugyanannak az ismeretlen eredetű, eredetileg feltehetően 'hajt, fejlődik, rügyezik' igetőnek a származéka, amelyből a

zsendít, zsendül is keletkezett. Szóvégi *g*-je gyakorító képzőnek látszik. A *zseng* régi nyelvi meglétére csak származékai utalnak.; 18. sz-i előfordulásában nyelvújítási elvonás a *zsengé*-ből. A *zsenge* a *zseng* folyamatos melléknévi igeneve; vö. *lenge, penge, szüle,* stb. A *zsengül* a *leng : lendül, zeng : zendül* típusú szópárok mintájára keletkezett. A szócsalád tagjainak jelentései a fejlődés, sarjadás jelentésköréből valók, illetőleg e jelentések átvitt alkalmazásával jöttek létre. — Az 1156: *sengeu* hn. (l. fent) a *zeng* igéhez is tartozhatik." (TESz)

219 **„zsendül** 1551: „Vala kedig ez a szőlyő *sendůletkor*" sz. (Helt: Bibl. 1: VVv2: NySz.); **1577:** „megh *szondwlny* [!]: reuirescere" sz. " Továbbá: „**J:** 1. 1551'<gyümölcs> érik; <Obst> reifen' (l. fent); 2. 1577: 'fejlődik; sich entwickeln │ kihajt, sarjad; sprieβen' # (l fent)." Továbbá: „**zsenge: 1405** k.: „p[ri]micia: *ʒenge*" (SchlSzj. 972.), de l. *zseng; ſengeketh* gr. (SermDom. 2: 745);" (TESz) — **„zsenge 1405** k.: „p[ri]micia: *ʒenge"* (SchlSzj. 972.), de l. *zseng;* 1456 k.: *ſengeketh* gr. (SermDom. 2: 745);" (TESz)

240 „**Yáng** Représentation d'un Ovin ou Caprin." „Ovidés, capridés: mouton, chévre, daim, antilope, etc."

241 B. Karlgren 1957, No. **732. a—d.** **ziang / iang /* y a n g sheep, ram (Shï); loan for f. (Tso). b. is Yin bone (E 886: 3), c. is Yin bone (A 1: 12,4), d. is Chou I (Inscr. 67). The graph is a drawing."

256 Ryjik „(280) XIˇAO a Trois petits points : multiples petits objets divisés; dérive en b sous forme un │ divisé bā : petit objet. (I) Petit, menu, mince"

257 B. Karlgren **„1149 a—d.** **sịog / sịäu /* s i a o small (Shï); to belittle (Tso). b. is Yin bone (A 1: 3,4), c. is Yin (inscr. 10), d. is Chou I (inscr. 54). The graph is a simbol."

267 **„475 a—g. *** *miwð̃n / miuð̃n /* wen drawn lines, design (Yi); striped (Shu); ornaments, ornate (Shï); written character (Tso); literary document, literature (Lunyü); accomplished (Shï); civil (as opp. to military) (Shï); embellish (Lunyü: the Sung school here read *miuð̃n-* but not so Ts'iyeün or Shïwen); loan for j. (Shu). Gls. 1068, 1755. b. is Yin bone (A 1: 18,4), c. is Yin bone (A 4: 38,2), d. is Yin bone (A 1: 11,1), e. is Yin (inscr. 3), f. is Yin (inscr. 15), g. is Chou I (inscr. 69). The graph shows a man with tattooing on the breast. Already in Yin time, however, there are abbreviated forms like d. above."

268 Ryjik No. 18 (WEN): „WÉN: (I) Lignes, veines (bois, pierre), dessins. (2) Mnémographes simples (indécomposables sémantiquement, en opposition aux zi) par extension: les caractères chinois. (3) Pièce écrite, écrit, texte. (4) Composition littéraire: (sens large) prose ou poésis, (sens étroit) prose."

Irodalom

A Magyar Nyelv Értelmező Szótára Bárczi Géza akadémikus és Országh László egyetemi tanár vezetésével szerkesztették: Balázs János, Bíró Izabella, Elekfi László, Kelemen József, Kovalovszky Miklós, Lengyel Lajos, Martinkó András, O. Nagy Gábor, Szabadi Béla, Újvári Lajos. Budapest, Akadémiai Kiadó 1966.

A Magyar Nyelv Történeti-etimológiai Szótára Főszerkesztő: Benkő Loránd Szerkesztők: Kiss Lajos, Papp László. Budapest, Akadémiai Kiadó 1984.

A Magyar Szókészlet Finnugor Elemei *etimológiai szótár* Főszerkesztő: Lakó György Szerkesztő: Rédei Károly Budapest, Akadémiai Kiadó 1967.

Az avarok aranya A NAGYSZENTMIKLÓSI KINCS, Helikon Kiadó, 2002.

A történelem segédtudományai Szerkesztette: Berényi Iván Budapest, Osiris Kiadó 2006.

Amanjolov, Altay Sarsenuly (Almaty, Mektep", 2003) *Histori of Ancient Türkic Script*

Anonymus: Gesta Hungarorum Hasonmás kiadásban megjelentette a Magyar Helikon Pais Dezső fordításában Budapesten, 1975-ben

Аманжолов А. С.: История и теория древнетюркского письма (…) Алматы 2003.

Bakay Kornél: Őstörténetünk régészeti forrásai II. Megjelent a Miskolci Bölcsész Egyesület II. Magyar Őskutatási Konferenciája alkalmából Felelős kiadó: Dr. Gyárfás Ágnes a Miskolci Bölcsész Egyesület elnöke Készült a Csutorás és Társa Nyomdaipari Kft.-ben, Nyíregyházán 1997-ben.

Bárczi Géza: A magyar nyelv életrajza Budapest, Gondolat 1975.

Bárczi Géza: A magyar nyelv múltja és jelenje Budapest, Gondolat 1980.

basseyna Yeniseya
Batmanov, Igor Alekseyeviç — Z. B. Aragaçi -G. F. Babuşkin (1962, Frunze) *Sovremennaya i*
Batmanov, Igor Alekseyeviç (1959, Frunze) *Yazık Yeniseyskih Pamyatnikov Drevnetyurkskoy i*
Bóna István: A hunok és nagykirályaik Budapest, Corvina, 1993.
Chiang Ji: Chinese calligraphy Harvard University Press, 1982.
Danzel, Theodor-Wilhelm: Die Anfgänge der Schrift (1912) Leipzig, Voigtländer 1929.
Donner, Otto: Wörterverzeichniss zu den Inscriptions de l'Iénissei : nach den im Jahre 1889 von der finnischen Expedition an den Oberen Jenissei genommenen neuen Abklatschen und photographischen Aufnahmen / zsgest. von O. Donner Helsingfors 1896.
Dorzs, D. - Novgorodova, Eleonora Afanaszjevna: Petroglifü Mongolii Ulan -Bator, Izdat ANMR (Insztitut Isztorii Akadémii Nauk Mongolszkoj Narodnoj Reszpubliki) 1975.
Drevnyaya Yeniseyka
Erdélyi István: Az avarság és Kelet a régészeti források tükrében Akadémiai Kiadó, Budapest, 1982.
Erdélyi István – Ráduly János: A kárpát-medence rovásfeliratos emlékei a Kr. U. 17. századig. Masszi Kiadó, 2010.
Faruk Bayrak: Türkče – Almanca Sözlük, Bursa 2000.
Faulmann, Karl: Illustrierte Geschichte der Schrift Wien, Pest, Leipzig, 1880.
Forke, Alfred Dr.: Der ursprung der Chinesen auf grund ihrer alten bilderschrift Hamburg: L. Friederischen 1925.
Gabain, A. von (Annemarie von Gabain): Alttürkische Grammatik Leipzig, Otto Harrasovitz 1950.
Grinstead, Eric: Guide to the archaic Chinese script (from Bernhard Karlgren's "Grammata Serica Recensa"), Lund, Student Litteratur 1972.
Györffy György – Harmatta János: Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében, Honfoglalásról sok szemmel Szerkesztette Kovács László és Veszprémi László, Budapest Balassi Kiadó, 1997.
Győrffy György – Harmatta János: *Rovásírásunk az eurázsiai írásfejlődés tükrében*
Johannes Friedrich: Geschichte der Schrift Heidelberg Carl Winter Universitätsverlag 1966.
Juhász Irén: Das awarenzeitliche Gräberfeld in Szarvas-Grexa-Téglagyár, FO 68 Magyar Nemzeti Múzeum - MTA Régészeti Intézete, 2004.
Karlgren, Bernhard: Easy lessons in chinese writing Elanders Boktryckeri Aktiebolag Göteborg 1958.
Karlgren, Bernhard: Grammata Serica Recensa Stockholm, 1957.
Karlgren, Bernhard: Schrift und Sprache der Chinesen Berlin, Heidelberg, New York: Springer Verlag, 1975.
Karlgren, Bernhard: Sound and symbol in chinese Oxford, Univ. Press 1962.
Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára Budapest Akadémiai Kiadó 1978.
Klyashtorny, S. G. (Leningrad): The Terkhin inscription Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung. Tomus XXXVI (1—3), 335—366 (1982)
Kniezsa István (1959): *A magyar helyesírás története*. 2. jav. kiad. Bp. Tankönyvkiadó
László Gyula: Őseinkről Budapest Gondolat Kiadó 1990.
Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban Budapest Akadémiai Kiadó 1986.
Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai, és ami körülöttük van Budapest Kőrösi Csoma Társaság, - MTA Kvta. 1977.
Maenchen-Helfen, J. Otto: The world of the Huns edited by Max Knight — University of California Press, (Berkeley) (Los Angeles) London, 1973.
Magyar Nemzeti Múzeum: Az avarok aranya A nagyszentmiklósi kincs Budapest Helikon Kiadó 2002.
Mandics György: RÓVOTT MÚLTUNK I. Irodalmi Jelen Kiadó, Arad, 2010.
Mészáros Henrietta, F.: Nagy szavunk eredetéről Bereczki emlékkönyv : [Bereczki Gábor 60. születésnapjára] / szerkesztette: Domokos Péter, Pusztay János Budapest : ELTE, 1988.
Németh Gyula: A magyar rovásírás Budapest A Magyar Nyelvtudomány Kézikönyve II, 2, 1934.
Németh Gyula: A régi magyar írás eredete, Törökök és magyarok I. Szerkesztette: Róna-Tas András Budapest, Kőrösi Csoma Társaság - Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára 1990.
Novgorodova, Eleonora Afanaszjevna: Mir petroglifov Mongolii Moszkva Nauka, 1984.
nyelvészet, Balassi Kiadó, 1997.
Okladnikov A. P. / A. I. Martinov: Szibériai sziklarajzok A bevezető tanulmányt Hoppál Mihály írta Budapest Corvina Kiadó Vállalat, 1983.

Okladnikov, A.P.: Petroglify Baykala - pamjatniki drevney kul'tury narodov Sibirii Novosibirks 1974.
Okladnikov, Alekszej Pavlovics: Petroglifü Centralnüj Azii Leningrád, Nauka 1980.
Okladnikov, Alekszej Pavlovics: Piszanyici reki Olekmü i Verhnevo Priamurja Novoszibirszk Nauka 1976.
Püsküllüoğlu, Ali: TÜRKČE SÖZLÜK, Ankara, 2003.
RÖHRBORN, KLAUS – VEENKER, WOLFGANG Hrsg. 1985. Runen, Tamgas und Graffiti aus Asien und Osteuropa. Veröffentlichungen der Societas Uralo-Altaica, Band 19. Harrassowitz, Wiesbaden.
Räsänen, Martti: Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen Helsinki, Suomalais-Ugrilainen seura 1969.
Ryjik, Kyril: L' idiot chinois, initation éléméntaire a la lecture intelligible des caracteres chinois Paris Payot 1980.
Sándor Klára: A Bolognai Rovásemlék Szeged, Magyar őstörténeti Könyvtár A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának kiadványai 1991.
Sándor Klára: *A székely írás nyomában*, Typotex Elektronikus Kiadó Kft. 2014.
Sándor Klára: A székely rovásírás átvételének lehetséges útjai Rovásírás a Kárpát-medencében, Szerkesztette: Sándor Klára Magyar Őstörténeti Könyvtár 4 Szeged, 1992.
Sándor Klára: A székely írás eredetéről dióhéjban Magyar Tudomány 2014/5
Sándorfi György: Korai helyneveink vizsgálata MTT Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Csoportja, 1989.
Sigmund, Feist: Etymologisches Wörterbuch der Gotischen Sprache mit Einschluss des Krimgotischen und sonstiger Gotischer Schprachreste Halle (Saale) Verlag von Max Niemeyer 1923.
Szekeres István: A (székely-) hun írásjelek és díszítő szimbólumaik a hunok régészeti leletein (előadás) ZMTE IX. (Tapolcai) Őstörténeti Találkozó, 1994.
Szekeres István: A 'tekeneus' (teknős) jelcsalád ZMTE VI. Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, Szent Gallen 1991. A ZMTE kiadványa, Budapest – St. Gallen, 2005.
Szekeres István: A „Hung-fán" — és legrégebbi (ismert) népnevünk A ZMTE XII. Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, Tapolca 1997. A ZMTE kiadványa Budapest – Zürich, 2005.
Szekeres István: A „koraavarok" nyelve A X. Magyar Őstörténeti Találkozó és a Negyedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai, Tapolca, 1995. ZMTE kiadványa, Budapest-Zürich, 1996.
Szekeres István: A Nikolsburgi ábc további jelei (I.) ZMTE VII. Őstörténeti Találkozó, 1992. Szentendre A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Kiadványa Budapest — Zürich 2005.
Szekeres István: A Nikolsburgi ábc további jelei (II.) ZMTE VIII. (Kaposvári) Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai, ZMTE 1993. Budapest-Zürich, 1999.
Szekeres István: A Nikolsburgi ábécé keltezése A Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenhetedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai Nyíregyháza 2004. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Heraldika Kiadó kiadványa Budapest Zürich 2004.
Szekeres István: A nikolsburgi jelcsalád és az ótörök ábécék néhány jellegzetessége, „titka" A ZMTE XIX. Magyar Őstörténeti Találkozója. Mártély, 2006.
Szekeres István: Árpád népe írástörténetben ZMTE XIV. Magyar Őstörténeti Találkozó 1999. Tapolca. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa, 2004.
Szekeres István: Az (uráli) Irbit-parti sziklarajzok vizsgálata írástörténeti eszközökkel ZMTE XII. Magyar Őstörténeti Találkozó előadásai és iratai, Tapolca 1997. A ZMTE kiadványa, Budapest – Zürich 2005.
Szekeres István: Három jel a Nikolsburgi ábécéből A Tizennyolcadik Magyar Őstörténeti Találkozó és Tizenhetedik Magyar Történelmi Iskola előadásai és iratai Nyíregyháza 2004. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Heraldika Kiadó kiadványa Budapest Zürich 2004.
Szekeres István: Három jel a nikolsburgi jelcsaládból A ZMTE XIX. Magyar Őstörténeti Találkozója. Mártély, 2006.
Szekeres István: Írás és történelem Az Első (Szegedi) (1992) Iskola Előadásai és iratai, Zürich 1993.
Szekeres István: Írástörténet és magyar őstörténet. Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertani alkalmazásába Zürichi Magyar Történelmi Egyesület. MAGYAR TÖRTÉNELEM Tízezer év – ezer oldalról *Oktatási segédkönyv* Zürich – Budapest 2002.
Szekeres István: Kilenc ótörök betű történeti összehasonlító jeltörténeti vizsgálata A ZMTE XIX. Magyar Őstörténeti Találkozója. Mártély, 2006.

Szekeres István: Őstörténetünk írásjelekben (Bronzkori magyar írásbeliség (Szerk.: Varga Géza) Írástörténeti Kutató Intézet, Budapest, 1993.
Szekeres István: Őstörténetünk írásjelekben, Egy kutatás módszerének eszközrendszere A Második (Tabi 1993) Magyar Történelmi Iskola Előadásai és Iratai, ZMTE Kiadványa, Budapest-Zürich, 1994.
Szekeres István: Őstörténetünk írásjelekben. Egy kutatás módszerének eszközrendszere A Nyolcadik (Kaposvári 1993) Magyar Őstörténeti Találkozó Előadásai és Iratai Budapest — Zürich, 1999.
Szekeres István: Régmúltunk írásjelekben KAPU (1994. 04.-től — 1995. 06.-ig)
Szekeres István: Székely írásjelek a hunok és a koraavarok régészeti leletein (1996) A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület Erdélyi Övezeti Történésztalálkozói 1995 — 1999 A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület és a Csikszereda városi RMDSZ kiadványa Csíkszereda-Budapest — Zürich 2000.
Szekeres István: Termékenységi szimbólumaink az Urál-hegység és a Sárga-folyó (Huang-ho) között ZMTE XV. Magyar Őstörténeti Találkozó Felsőőr 2000. A Zürichi Magyar Történelmi Egyesület kiadványa, Budapest Zürich 2004.
Szekeres István: A SZÉKELY ÉS AZ ÓTÖRÖK ÍRÁS JELTÖRTÉNETE Bevezetés a történeti összehasonlító jeltörténet módszertanába Mundus Magyar Egyetemi Kiadó Budapest 2008.
Tai T'ung: Liu Shu Ku — Hopkins L. C.: THE SIX CRIPTS A Translation by L. C. HOPKINS of H. M. Consular Service 1881. Cambridge Univ. Press. 1954.
Tryjarsky, Edward: Alte und neue Probleme der runeartigen Inschriften Europas. Ein Versuch der Entzifferung der Texte aus Murfatlar und Pliska, 1985. 53-80.
Tryjarsky, Edward: Die runeartigen Schriften Südosteuropas, 1985.
Trugly Sándor: Sasos bronzveret Komáromszentpéterről (Újabb adalék sasos korongjainkhoz) ELEINK II, évfolyam, 1. szám 2003.
TÜRIK BITIG Language Committee of Ministry of Culture and Infrmation of RK
Vakherda Nóra: *A magyar huszita helyesírás hangjelölési–rendszerének története és hatása* Debrecen 2013.
Vasilyev, Dmitri Dmitriyeviç (1983, Leningrad) *Korpus tyurkskih runiçeskih pamyatnikov*
Vékony Gábor: A székely írás emlékei, kapcsolata, története Budapest Nap Kiadó 2004.
Vékony Gábor: Késő népvándorláskori rovásfeliratok a Kárpát-medencében Életünk könyvek, Szombathely 1987.
Vékony Gábor: Varázsszöveg a halomi honfoglaláskori temetőből Magyar Őstörténeti Könyvtár 4. A József Attila Tudományegyetem Magyar Őstörténeti Kutatócsoportjának kiadványai, Rovásírás a Kárpát-medencében, Szerkesztette Sándor Klára, Szeged, 1992.
Wilhelm Haussig, Hans: Der Historische Hintergrund der Runefunde in Osteuropa und Zentralasien 1985. 81-132.
Wilhelm Haussig, Hans: DIE Runen des Schatzes von Nagy-Szent Miklós in ihrer Bedeutung für die Sunenschriften Osteuropas 1985. 17-52.